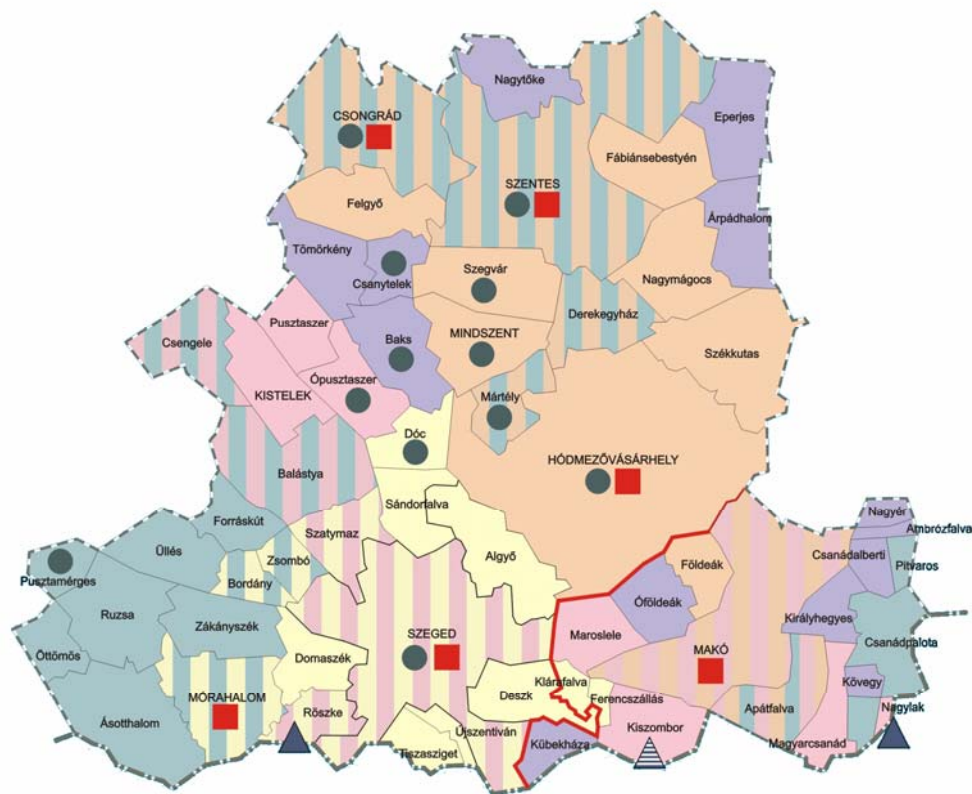

CSONGRÁD MEGYE
TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA

2007.

Csongrád Megye Területfejlesztési Konceptiója

II.kötet

Fejlesztési Konceptió

*Csongrád Megyei Területfejlesztési Tanács
megbízásából*

*készítette az MTA Regionális Kutatások Központja
Békéscsabai Osztálya*

Békéscsaba, 2007. április

A TERVEZÉSI DOKUMENTUM KÉSZÍTŐI

Témavezető:

Dr. Nagy Gábor, tudományos főmunkatárs, MTA RKK ATI, Békéscsaba

Szerzők:

Belanka Csaba, tudományos segédmunkatárs, MTA RKK ATI, Békéscsaba
Dr. Baukó Tamás, tudományos munkatárs, MTA RKK ATI, Békéscsaba
Duray Balázs, tudományos segédmunkatárs, MTA RKK ATI, Békéscsaba
Juray Tünde, egyetemi tanársegéd, SZTE Társadalom és Gazdaságföldrajzi Tanszék
Dr. Kugler József, tudományos főmunkatárs, MTA RKK ATI, Békéscsaba
Dr. Nagy Erika, tudományos főmunkatárs, MTA RKK ATI, Békéscsaba
Dr. Nagy Gábor, tudományos főmunkatárs, MTA RKK ATI, Békéscsaba
Dr. Nagy Imre, tudományos osztályvezető, MTA RKK ATI, Békéscsaba
Nagy Terézia, tudományos segédmunkatárs, MTA RKK ATI, Békéscsaba
Pál Viktor, egyetemi tanársegéd, SZTE Társadalom és Gazdasági Földrajzi Tanszék
Dr. Timár Judit, tudományos főmunkatárs, MTA RKK ATI, Békéscsaba

Konzulensek:

M. Tóth Tivadar, egyetemi docens, SZTE Ásványtan és Geokémiai Tanszék
Szanyi János, hivatalvezető, Magyar Geológiai Szolgálat Dél-Alföldi Területi Hivatal

Közreműködők:

Bencsikné Szőke Margit, ábrarajzoló
Vámosné Zöld Márta, technikai szerkesztő
Vetési Sándor, ábrarajzoló

TARTALOMJEGYZÉK

Előzmények, a tervezés időszerűsége, alapelvek.....	1
Fejlesztési koncepció.....	5
<i>Elérendő állapot.....</i>	<i>5</i>
Célpiramis.....	6
1. Prioritás – A megye gazdasági szerkezetének megújítása	7
<i>A prioritás célpiramisa.....</i>	<i>7</i>
<i>A fejlesztési prioritás indokoltsága</i>	<i>8</i>
<i>Célok.....</i>	<i>8</i>
<i>Javasolt intézkedések (Programok).....</i>	<i>9</i>
1.1. program: A szolgáltatások kiemelt fejlesztése	9
1.2. program: Gazdasági szerkezetváltás – Tudásgazdaság megteremtése.....	10
1.3. program: Az üzleti környezet és a vállalkozói kultúra fejlesztése	11
1.4. program: Kis- és középvállalkozások fejlesztése.....	12
1.5. program: Az élelmiszergazdaság fejlesztése.....	13
<i>Eredménymutatók.....</i>	<i>16</i>
<i>Érdekeltekt szereplők (koordinátorok).....</i>	<i>16</i>
2. Prioritás – A gazdasági kapcsolatok élénkítése:	18
<i>A prioritás célpiramisa.....</i>	<i>18</i>
<i>A fejlesztési prioritás indokoltsága</i>	<i>19</i>
<i>Célok.....</i>	<i>19</i>
<i>Javasolt intézkedések (Programok).....</i>	<i>20</i>
2.1. program: A gazdasági tényezők szabad áramlásának erősítése,	20
2.2. program: Összehangolt, aktív marketingpolitika	21
2.3. program: A turizmus fejlesztése.....	21
2.4. program: A közlekedési törzshálózatok fejlesztése,	24

2.5. program: A szállítási és logisztikai szerepkörök erősítése.....	28
2.6. program: Az információs technológiák társadalmasítása.....	29
2.7. program: Az energiaellátás fejlesztése	30
<i>Eredménymutatók.....</i>	<i>33</i>
<i>Érdekelt szereplők (koordinátorok).....</i>	<i>34</i>
3. Prioritás – Differenciált és összehangolt emberierőforrás gazdálkodás ...	35
<i>A prioritás célpiramisa.....</i>	<i>35</i>
<i>A fejlesztési prioritás indokoltsága</i>	<i>36</i>
<i>Célok.....</i>	<i>36</i>
<i>Javasolt intézkedések (Programok).....</i>	<i>37</i>
3.1. program: A regionális oktatási, egészségügyi és kulturális szerepkörök ...	37
3.2. program: A térségi centrumok középfokú ellátó intézményeinek ...	38
3.3. program: Az alapellátás települési rendszereinek stabilizálása.....	40
3.4. program: A foglalkoztatási esélyek javítása ...	41
<i>Eredménymutatók.....</i>	<i>42</i>
<i>Érdekelt szereplők (koordinátorok).....</i>	<i>42</i>
4. Prioritás – A térségi kapcsolatok erősítése; régióépítés	43
<i>A prioritás célpiramisa.....</i>	<i>43</i>
<i>A fejlesztési prioritás indokoltsága</i>	<i>44</i>
<i>Célok.....</i>	<i>44</i>
<i>Javasolt intézkedések (Programok).....</i>	<i>45</i>
4.1. program: Integrálódás európai gazdasági-társadalmi terekbe	45
4.2. program: A kistérségi együttműködések fejlesztése, társadalmasítása.....	46
4.3. program: A helyi, ... jelentőségű közlekedési összeköttetések fejlesztése	48
4.4. program: A tanyás térségek revitalizálása, fenntartható fejlesztése.....	50
<i>Eredménymutatók.....</i>	<i>52</i>
<i>Érdekelt szereplők (koordinátorok).....</i>	<i>52</i>
5. Prioritás – Egészséges emberi környezet biztosítása	53
<i>A prioritás célpiramisa.....</i>	<i>53</i>
<i>A fejlesztési prioritás indokoltsága</i>	<i>54</i>
<i>Célok.....</i>	<i>54</i>
<i>Javasolt intézkedések (Programok).....</i>	<i>55</i>
5.1. program: Vízgazdálkodás.....	55

5.2. program: Fenntartható területhasználat és talajvédelem	57
5.3. program: Az ökológiai folyosók fejlesztése és a természeti értékek védelme	58
5.4. program: Integrált környezetkímélő infrastruktúrák fejlesztése	59
5.5. program: Az épített környezet fejlesztése és védelme	61
<i>Eredménymutatók</i>	63
<i>Érdekeltekt szereplők (koordinátorok)</i>	63
Társadalmi-gazdasági-környezeti hatásvizsgálat	64
<i>Külső feltételek</i>	64
<i>Társadalmi-gazdasági hatások és konfliktusok</i>	66
<i>Környezeti hatásrendszer</i>	67
<i>Illeszkedés az országos és regionális szintű tervdokumentumokhoz</i>	70
Illeszkedés az OFK-hoz	76
Illeszkedés a Dél-Alföld Régió Területfejlesztési Konceptiójához.....	76
Illeszkedés az NFT 2. (ÚMFT) és a DAROP struktúrájához.....	77
<i>Térségi sajátosságok: Az egyes térségek érintettsége az OTK ... területi céljaiban</i>	79
<i>Térségi sajátosságok: Az egyes térségek érintettsége a fejlesztési programokban</i>	80
Melléklet	83
1. sz. melléklet: Közlekedési hálózatok és építményeik	
2. sz. melléklet: Mellékúthálózat fejlesztések Csongrád megyében	

ELŐZMÉNYEK, A TERVEZÉS IDŐSZERŰSÉGE, ALAPELVE

A Csongrád Megyei Területfejlesztési Tanács által 1999-ben elfogadott megyei területfejlesztési koncepció elkészítését több éves előkészítő munka és széles körű egyeztetési eljárás előzte meg. A Koncepció végleges változatának elfogadása előtt a tervdokumentum készítője, az MTA Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézet Békéscsabai Osztálya széleskörű társadalmi vitát indított el a Tanács munkaszervezete segítségével, melynek keretében konzultációs és vélemény-nyilvánítási lehetőséget kínáltunk a Koncepció végrehajtásában érdekelt legfontosabb szervezeteknek, csoportoknak. Az így kapott információkat és megjegyzéseket igyekeztünk a lehető legteljesebb mértékig beépíteni a készülő dokumentumba, mely elfogadása után közel 7 éven keresztül jól szolgálta a megyei területfejlesztési döntések és a pályázati tevékenység megalapozását.

A területfejlesztési dokumentumok közül a koncepció által belátni kívánt időtáv a leghosszabb, akár 15-20 éves távlatos előretételeket is megkíván, ám ez nem jelentheti az egyszer elkészült és elfogadott dokumentum változtathatlanságát a teljes periódusra. Ilyen dokumentumok esetében célszerű 3-4 évenként részletes monitoring keretében feltárni a megvalósulás szintjét, megadni az elmaradások okait, feltárni a külső és belső feltételrendszerben bekövetkezett változásokat, s amennyiben szükséges javaslatot tenni a dokumentum tartalmi részleges felülvizsgálatára. Hasonlóképpen ajánlott a tervezési időszak felénél (az elfogadástól számított 7.-8. év környékén) egy, a korábbinál alaposabb és átfogóbb félideji (ún. mid-term) monitoring elvégzése, illetve a tervdokumentum tartalmi újragondolása a megvalósulás és a külső peremfeltételek átalakulásának függvényében. A 2005. év folyamán a Csongrád Megyei Területfejlesztési Tanács azzal a kéréssel fordult a Koncepció korábbi változatának tervezőjéhez, hogy a félidei felülvizsgálat kapcsán készítse el a Megyei Területfejlesztési Koncepció Helyzetértékelő fázisának felülvizsgálatát, majd az eredmények tükrében tegyen javaslatot a „mid-term” monitoring további elemeinek szükségességére vonatkozóan.

Az MTA Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézet Békéscsabai Osztálya, amellet, hogy megtisztelésnek, s a korábbi együttműködés sikerének értékelte a

felkérést, felhívta a figyelmet arra, hogy a felkérés pillanatában (2005 nyara) már teljes erővel folyt az országos és regionális szintű területfejlesztési, illetve az ahhoz kapcsolható ágazati fejlesztési tervdokumentumok készítése, illetve újragondolása, így a megyei területfejlesztési alapidokumentum bizonyos mértékű „áttervezése” csak e magasabb szintű dokumentumok ismeretében lehet olyan színvonalú és tartalmú, melyet a Tanács joggal vár el a Tervezőtől. E keretfeltételek mellett határoztuk meg, majd rögzítettük Szerződésben az egyes munkafázisok (helyzetértékelés, koncepcionálás) elkészítésének, majd a társadalmi vitának az időtartamát. A Megyei Területfejlesztési Tanács felhatalmazása alapján, a Tervezők a Helyzetértékelés elfogadása nyomán kapták meg a felkérést a Megyei Területfejlesztési Koncepció felülvizsgálatára, valamint a szükségesnek ítélt változtatások kidolgozására.

A Koncepció készítése időben egybeesik két, a megye számára meghatározó jelentőségű országos tervdokumentum: a Nemzeti Fejlesztési Terv 2. (Új Magyarország Programja), valamint a Nemzeti Agrár- és Vidékfejlesztési Terv készítésének utolsó fázisával. Ez szerencsésnek mondható, hiszen a két alapvető dokumentum struktúrája ugyan még alakul, ám tartalma fő vonásaiban már állandósulni látszik, ami a megyei koncepció reális tartalmának kidolgozásához megfelelő bázisként használható.

A Koncepció a hazai területi politika gyakorlatának, s ezen keresztül az Európai Unióban általánosan elfogadott és alkalmazott elveknek a mentén készült. Tartalmában követi a 18/1998. KTM rendelet (A területfejlesztési és területrendezési tervek tartalmi követelményeiről) által meghatározott kereteket. A jelenleg hatályos Koncepció szerkezetén és tartalmán csak a szükséges módosításokat végeztük el, hiszen a Helyzetértékelés részeként elkészült SWOT (sajnos!) alig módosult az eltelt 7 év alatt. Ezzel együtt szükségesnek mutatkoztak lényeges szerkezeti módosítások is, elsősorban az országos dokumentumok hatályos és várható tartalmának tükrében.

„Csongrád Megye Területfejlesztési Koncepció”-jának 1998-as változatában a Tervezők nagy teret szenteltek a kistérségi kapcsolódások bemutatásának, melynek oka az volt, hogy az adott pillanatban a megye térségeinek többsége nem rendelkezett elfogadott fejlesztési koncepcióval, stratégiai programmal. Ez a tervezési deficit az 1990-es évtized végére lényegében megszűnt, a kistérségek nem csupán területfejlesztési, hanem számos ágazati, vidékfejlesztési dokumentumot is elkészítettek, vagy készítették. Ezek szakmaiságát, tartalmát átfogó revízió alá vette az MTA RKK ATI kollektívája, amikor a DARFT megbízásából elkészítette a Dél-Alföld Régió Fejlesztési Koncepciója és Stratégiai Programja felülvizsgálatát,

mely magában foglalta a megyei és térségi fejlesztési dokumentumok áttekintését és értékelését is. Az azóta történt tervezési lépésekkel együtt úgy ítéljük meg, hogy jelen dokumentumban nem szükséges a kistérségi hatásrendszer bemutatása, hiszen a hatályos dokumentumok alapján a térségi szakértők (térségmenedzserek, vidékfejlesztési menedzserek stb.) maguk is pontosan látják a lehetséges, s ki tudják választani a maguk számára kívánatos csatlakozási pontokat. A területi tervezés szabályainak megfelelően a jelen felülvizsgálat során a Tervezők is figyelembe vették a térségi dokumentumokat a megyei fejlesztési prioritások és a programok definiálása során.

Ezen dokumentum – az 1999-es verzióval szemben – nem tartalmaz ábrákat, de a Területfejlesztési Programban alkalmazott módon Prioritásonként összefoglalja a részletes Célpiramist, illetve az ebben tett módosításokat.

1998 óta a területfejlesztés eszköz és intézményrendszere jelentősen átalakult, s mára megszilárdulni látszik. E keretek meghatározása – mint eddig is – alapvetően az országos szinten koncentrálódik, mellettük erősödik a régiók és a kistérségek szerepe (utóbbi eléggé cseppfolyós állapotot mutat), de a fő vonalak vélhetően nagyobb távlatban sem fognak változni.

Bár a megyék szerepe a hazai területi politikában nem egyértelmű, a Tervezők hittel vallják, hogy a belső erőforrásokra támaszkodó, a szubszidiaritás elvét szem előtt tartó területfejlesztés megvalósíthatatlan a megyei keretek és a megyei szereplők (szervezetek, intézmények, kistérségek, önkormányzatok, gazdasági szereplők, civil szervezetek), de különösen a megyében élők aktív közreműködése nélkül.

Békéscsaba, 2006. december 10.

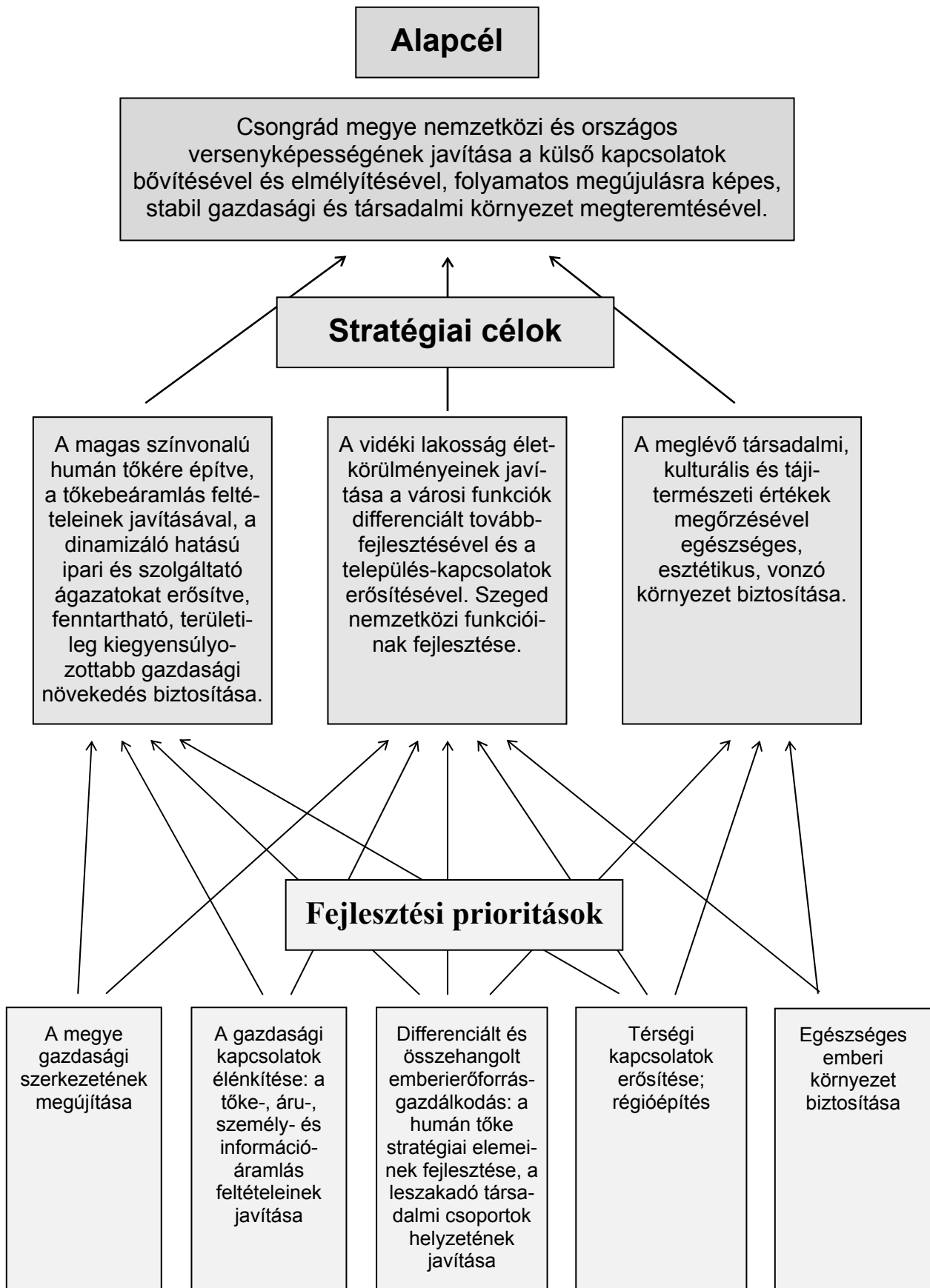
Nagy Gábor, témavezető

Fejlesztési Konceptió

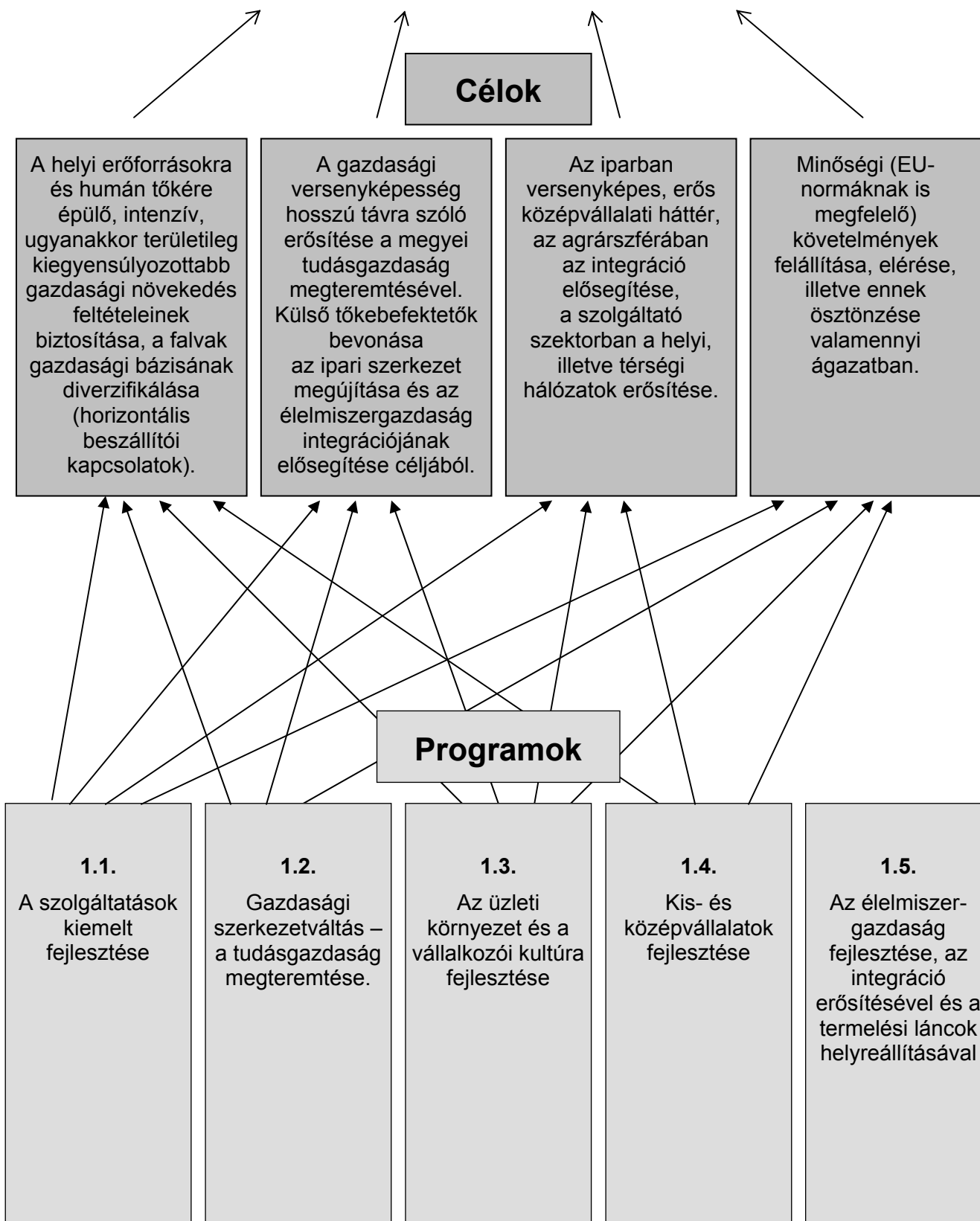
Elérendő állapot

A megye fejlődésének víziója, hogy Csongrád megye váljon a „legnyugatibb keletté”, vagyis a koncepcióban foglaltak végrehajtása után javítsa pozícióját az ország megyéi között, s legyen a Dunától keletre elterülő országrész kiugróan legfejlettebb térsége, miközben Szerbia felé az Európai Unió kapuja szerepkört, illetve a Duna-Körös-Maros-Tisza Euro régióon belül az együttműködést generáló „motor” szerepet is egyaránt képes betölteni. Csongrád megye legyen a Dél-Árftöld régió megújulásának, a gazdasági szerkezetváltásnak mintatérsege, egyben a megyehatárokat (is) átlépő hálózatok legfőbb szervezője. Mindennek háttérében Szeged európai városversenyben való sikeres helytállása, valamint a megyén belüli kohézió erősödése, a kistérségek fejlődési dinamikájának erőteljes növekedése álljon.

FEJLESZTÉSI STRATÉGIA

**1. FEJLESZTÉSI PRIORITÁS
A MEGYE GAZDASÁGI SZERKEZETÉNEK MEGÚJÍTÁSA**

1. FEJLESZTÉSI PRIORITÁS A MEGYE GAZDASÁGI SZERKEZETÉNEK MEGÚJÍTÁSA

A FEJLESZTÉSI PRIORITÁS INDOKOLTSÁGA

Az EU-hoz frissen csatlakozott Magyarországon egy megye fejlettségének mércéje a folyamatosan megújuló, külpiacon is versenyképes gazdasági bázis. Ennek alapjai a dinamikusan fejlődő, sokoldalú szolgáltató szektor, a hagyományos ipari és agrárágazatok átalakulása, fejlődése és új ipari termelő bázisok megteremtése¹, a magas hozzáadott-értéket termelő gazdasági tevékenységek súlyának folyamatos növelése, az innovációs kapacitás és készségek erősítése. A területfejlesztési politika feladata a gazdasági szerkezet megújításának külső tőke bevonásával történő, a megye belső erőforrásaira épülő ösztönzése, amely hosszú távon biztosítja a növekedés feltételeit, a lakosság életminőségének javítását a hátrányos helyzetű településeken éppen úgy, mint a dinamikus centrumokban.

CÉLOK

- A helyi erőforrásokra és humán tőkére épülő, intenzív, ugyanakkor területileg kiegyensúlyozottabb gazdasági növekedés feltételeinek biztosítása, a falvak gazdasági bázisának diverzifikálása (horizontális beszállítói kapcsolatok).
- A gazdasági versenyképesség hosszú távra szóló erősítése a megyei tudásgazdaság megteremtésével. Külső tőkebefektetők bevonása, az ipari szerkezet megújítása és az élelmiszergazdaság integrációjának elősegítése céljából.
- Az iparban versenyképes, erős középvállalati háttér, az agrárszférában az integráció elősegítése, a szolgáltató és termelő szektorokban a helyi, illetve térségi hálózatok erősítése.
- Minőségi (EU-normáknak is megfelelő) követelmények felállítása, elérése, illetve ennek ösztönzése valamennyi ágazatban.
- A megye agrárgazdasága hosszú távra stabil helyének megteremtése a megye gazdasági szerkezetében, s a helyi agrár- és élelmiszeripari termékek európai léptékű piacának biztosítása részleges szervezeti és termelési szerkezetváltással és innovációval.

¹ Minden fejlesztés esetében a környezetterhelés minimalizálására, távlati fenntarthatóságra kell törekedni, előnyben részesítve a barnamezős fejlesztéseket a zöldmezős beruházásokkal szemben.

JAVASOLT INTÉZKEDÉSEK (PROGRAMOK)**1.1. Program****A szolgáltatások kiemelt fejlesztése**

A szolgáltató tevékenységek a termelő folyamatok valamennyi szakaszában jelen vannak, növelik a termékek hozzáadott értékét, s ezzel a gazdaság egészének teljesítőképességét. Elérhetőségük meghatározza a lakosság életkörülményeit, közérzetét, továbbá a vállalkozások fejlődési lehetőségeit. A megye gazdasága már ma is a szolgáltatásokra épül. Az ágazat súlya várhatóan tovább növekszik, törekedni kell arra, hogy az eddigieknél jóval nagyobb szerephez jussanak a nagy jövedelmezőségű üzleti szolgáltatások. A jelenlegi, koncentrált térszerkezet oldásával biztosítani kell a megye községeiben élők számára is a kereskedelmi és egyéb lakossági szolgáltatások elérhetőségét. Az üzleti szolgáltatások kiegyenlítettebb eloszlásával, (illetve elérhetőségük javításával) javíthatók a vállalkozások működésének és fejlődésének feltételei a megye peremhelyzetű településein is. Ugyanakkor a szolgáltató centrumok nemzetközi szerepköreinek bővítésével (a folyamat ösztönzésével) a megye gazdaságának (vállalkozásainak, intézményeinek) nemzetközi beágyazottsága (ismertsége, kapcsolati és tudástőkéje) erősödik. Ennek érdekében a legfontosabb teendők:

- A pénzügyi, jogi és piaci információk vállalkozókhoz juttatása feltételeinek biztosítása már rövid távon, a piaci szereplőkre, az önkormányzatok kiépülő informatikai rendszerére és a szakmai szervezetek szolgáltatásaira támaszkodva. Az informatikai fejlesztések tervezett kormányzati támogatása mellett szükséges a megfelelő adaptációs közeg kialakítása is (a megyében működő KKV-k igényeinek felmérése, a megszerzett információk szelekciónak, felhasználásának segítése, lehetőség szerint non-profit keretek között biztosított tanácsadással).
- A nagyobb gyakorisággal igénybe vett üzleti szolgáltatások (jogi-, adó- és üzletviteli tanácsadás, számviteli, pénzügyi és marketing szolgáltatások) elérhetőségének folyamatos javítása, elsősorban a kistérségi centrumok szintjén. Ehhez a meglévő ipari parkok, inkubátorházak potenciális telephelyeket jelentenek, ahol piaci és non-profit szervezetek együttműködve biztosíthatják a szolgáltatásokat.
- Szeged nemzetközi üzleti információs és szolgáltató szerepének erősítése, a szakmai vásárok körének bővítése és tematizálása, különös tekintettel a „Biopolisz-program” prioritásaira, illetve azok kedvező térségi folyamatokat (vállalati együttműködések, innovációk, foglalkoztatás-bővülés) ösztönző elemeire. Az „egymás mellett működő” nemzetközi kapcsolatrendszerek (Euró régió, tudományos, oktatási, önkormányzati, vállalati) feltérképezése, a kapcsolódási pontok megteremtése.
- A minőségbiztosítás és -ellenőrzés kiterjesztése a szolgáltatások teljes körére, a fogyasztóvédelem hatékonyabb működtetése az abban tevékenykedő szervezetek munkájának összehangolásával, (megyei / regionális) védjegy (ajánlás) bevezetésével, a megyében működő szakmai szervezetek segítségével.

- Az alapvető lakossági szolgáltatások körének meghatározása, átfogó kép kialakítása a lakosság ellátottságáról, s ennek megfelelő ajánlások, állásfoglalás kialakítása. Egyeztető fórumok kezdeményezése a helyi és regionális szinten szabályozott új (pl. kereskedelmi) beruházások engedélyezésekor.
- Mezőgazdasági termékvásárlási és információs szolgáltatási hálózat kiépítése a térségi szerepkörökkel rendelkező településeken, a szakmai szervezetek, piaci szereplők, önkormányzatok, fogyasztási szövetkezetek és takarékszövetkezetek részvételével, felhasználva az eddigi kedvező tapasztalatokat (best practices).
- Regionális biztosítási és hitelintézet felállításának kezdeményezése az élelmiszer-gazdaságban érdekelt piaci szereplők és az önkormányzatok részvételével.
- A kiskereskedelmi ellátás biztosítása a megye minden lakója számára. A tartós fogyasztási cikkek, az élelmiszer-áruházak és a lakossági szolgáltatások elérhetőségének javítása a tömegközlekedési kapcsolatok bővítésével (pl. megfelelő csomagterrel rendelkező bevásárló járatok indításával).

1.2. Program

Gazdasági szerkezetváltás – Tudásgazdaság megteremtése

Csongrád megye felzárkózása az ország és az Európai Unió fejlettebb térségeihez a rendszerváltás korszakát jellemző vidéki (újra-)iparosítási folyamat révén ma már nem járható út. Bár a – részben – zöldmezős beruházások révén létrejött termelő bázisok új munkahelyeket teremtettek, új munkakultúrát, technológiai szintet hoztak az országba, az alacsony fajlagos hozzáadott-érték, a transznacionális termelési láncokban elfoglalt pozíció további felzárkózási lehetőséget csak kevés vállalkozás esetében kínál. Csongrád megye számára nem ez, hanem a helyi K+F bázisra építve egy új, tudásalapú gazdasági szerkezet kialakítása és a radikális szerkezetváltás elindítása lehet a cél. Csongrád megye rendelkezik a legnagyobb vidéki kutató bázissal, kiemelkedő a szerepe a természet- és élettudományok területén, de a műszaki fejlesztések tekintetében elmarad az innovációkban élen járó térségektől. A szektor a gazdaság megújításának kiindulópontja lehet, ha sikerül növelni az eredményeknek hasznosulásának határfokát. Kiemelten figyelembe kell venni a Biopolisz Program prioritásrendszerét és kulcsprojektjeit, s megtalálni a nem szegedi cégek, szervezetek és intézmények hatékony és kölcsönösen hasznos kapcsolódási pontjait. Ennek érdekében a következő fejlesztési irányok javasolhatók:

- Piacorientált kutatási és fejlesztési tevékenységek ösztönzése, külön figyelmet fordítva a vállalkozásokkal kooperációban végzett alkalmazott kutatási és kísérleti fejlesztési feladatok számának alakulására. Ehhez szükséges a kutatói hálózat megerősítése, a vállalkozói fejlesztő és kutató helyek számának gyarapítása, a vállalati kutatók folyamatos képzése, közös kutatókapacitások létrehozása, regionális és európai kutatói hálózati szintű együttműködések ösztönzése.
- Az innovációs folyamat meggyorsítása, a kutató és fejlesztő intézmények, illetve a vállalkozói szféra közötti kapcsolatok erősítése, az eredmények hasznosításának ösztönzése, elősegítése. Ösztönözni kell a megyei vállalatok nemzetközi technológiai

kooperációját, a magas hazai hozzáadott értéket generáló, innováció-orientált nemzetközi technológiatranszfert.

- A szerkezetváltás meggyorsítása érdekében a versenyképes technológiák önálló fejlesztésének, vagy adaptálásának támogatása. A kezdő innovatív vállalkozások számára magvető tőke, preinkubációs szolgáltatások, majd technológiai inkubációs szolgáltatási csomagok, partnerkeresés, üzleti tanácsadás biztosítása.
- A meglévő kezdeményezések megerősítése mellett támogatni kell új innovációs intézmények, integrált központok (pl. hídképző, kompetencia központok, tudásközpontok, inkubációs központok, innovációs és technológia-kutatási központok stb.) megalakítását, megerősítését, különösen az ígéretes, a nemzetközileg is áttöréssel kecsegtető, nagy növekedési potenciállal rendelkező területeken.
- Minőségbiztosítási és környezetgazdálkodási minősítési rendszerek általánossá válásának támogatása.
- A műszaki felsőoktatás megteremtése, az oktatás vállalati kapcsolatrendszerének kiépítése. A közép- és felsőfokú oktatáshoz kapcsolódó kutató-fejlesztő bázis és piaci kapcsolatainak erősítése.
- Aktív részvétel a regionális innovációs alap létrehozásában a kockázati tőke típusú befektetések támogatása céljából, összefogva a régió érdekelt önkormányzataival, intézményeivel, vállalkozásaival és azok szervezeteivel. A megyében létrejött új tudományos eredmények kijánlásában való aktív részvétel, a magvető-tőke (seed-capital) és más kockázati tőkeforrások bevonása az ötletek gazdasági hasznosításának meggyorsítása érdekében.
- A megyei vállalkozásokat támogató intézmények (pl. ipari parkok, inkubátorházak, technológiai és tudományos park, technológiai inkubátor) szolgáltatási körének erősítése, a preinkubációs folyamat elindítása a „Biopolisz-program” tartalmához igazodva.
- A kutatási eredmények (új fajták, eljárások, technológiák) alkalmazásának támogatása kiemelten az élelmiszergazdaság területén, segítve az ágazat megújulását, versenyképességének erősödését.

1.3. Program

Az üzleti környezet és a vállalkozói kultúra fejlesztése

A megye a kilencvenes évek közepétől számottevő haladást ért el az üzleti infrastruktúra fejlesztésében, ám ezek a lépések nem álltak össze egységes kistérségi, megyei, regionális stratégiává. Számos egyéb tényező mellett a széttagolt és önmagukban sok esetben elégtelen mértékű fejlesztések eredményezték, hogy a megye gazdasági bázisa alig növekedett, új befektetők letelepítésére pedig nagyon kis számban került sor, még a délszláv válság befejezése utáni években sem. A külső gazdasági körülmények azóta lényegesen megváltoztak, de hatékony megyei szinten koordinált gazdaságfejlesztéssel és –marketinggel még van lehetőség a kedvezőtlen folyamatok befolyásolására. Ennek hatékonyságát növelheti a Biopolisz Program „Gazdaságfejlesztés, gazdaság szervezés” prioritástengelyében

megfogalmazottak közül mindenekelőtt a „Horizontális gazdaságfejlesztés” prioritásban foglaltak végrehajtása, mely kiemelten kezeli pl. a megyei-regionális szintű együttműködések szervezését, valamint az „Innovációs” prioritástengely „Preinkubációs” és „Inkubációs” Programjait. Ehhez a következő lépések szükségesek:

- A kiépültnek tekinthető ipari parki hálózat szolgáltató funkcióinak erősítése. Új innovációs, inkubációs és vállalkozói központi intézményrendszer felállítása, a meglévő elemek működési feltételeinek támogatása.
- A térségi üzleti infrastruktúra és a használaton kívüli, vagy alulhasznosított telephelyek fizikai infrastruktúra fejlesztése, szélessávú és mobil info-kommunikációs hálózati összeköttetések megteremtése (kiemelten: ipari parkok, vállalkozói parkok, barnamezők).
- Térségi szerepkörű logisztikai parkok hálózatának fejlesztésében való közreműködés (itt a döntő lépést a piaci szférának kell felvállalnia), a parkok belső infrastrukturális fejlesztéseinek támogatása, a megközelítésüket biztosító közlekedési feltételek kialakításának támogatása.
- Az üzleti szféra egyéb szükségleteinek kielégítését szolgáló fejlesztések ösztönzése (pl. kongresszusi központok, vásárcsopontok, konferenciatermek építése és ezek infrastrukturális felszerelése).
- A vállalkozói szféra folyamatos képzése, általános vállalkozói és speciális ágazati ismereteket nyújtó képzések szervezése a gazdasági kamarával és más vállalkozási képző szervezetekkel való szoros együttműködésben.
- Az e-gazdaság felhasználói oldalának megteremtése, a vállalati képzéseknél az IT-kompetenciák kiemelt kezelése, az e-szolgáltatások használata és gazdasági hasznának bemutatása.
- A vállalkozói sikert támogató speciális kompetenciák (nyelvtudás, kommunikációs készségek, gyakorlati menedzsment) fejlesztése, „on-the-job” tréningek, gyakornoki programok ösztönzése. A pályázati aktivitás ösztönzése érdekében komplex projektmenedzsment ismeretek átadása.
- A korábbinál intenzívebb kapcsolódás a beszállítói programba, csatlakozás a hazánkba betelepített multinacionális cégek partneri köréhez, alvállalkozói kapcsolatok kiépítése. A beszállítói váláshoz szükséges háttérfeltételek megteremtésének támogatása.

1.4. Program

Kis- és középvállalatok fejlesztése

A gazdaság hosszú távú fejlődésének egyik meghatározó eleme a rugalmas, külső piacokon is versenyképes kis- és középvállalkozói kör. A KKV-k jövedelemtermelő képességének javítása piacokonform pénzügyi eszközök, valamint specializált közvetlen támogatások révén történhet. Elsősorban a rugalmas, beszállítói szerepre alkalmas, innovációkra is képes középvállalkozói kör megerősítésére van szükség, amely segíti a megye gazdaságának folyamatos alkalmazkodását a változó gazdálkodási környezethez. A megvalósítás

hatékonyságát növelheti a Biopolisz Program „Gazdaságfejlesztés, gazdaságszervezés” prioritástengelyében megfogalmazottak közül mindenekelőtt a „Horizontális gazdaságfejlesztés” prioritásban foglaltak végrehajtása, mely kiemelten kezeli a klaszter-fejlesztések témakörét a régióban. Ennek érdekében összehangolt fejlesztési lépésekre van szükség:

- A KKV-k szervezetfejlesztési erőfeszítéseinek támogatása (minőség- és környezetirányítási rendszerek bevezetése, vállalatirányítási és vezetői döntéstámogatási rendszerek terjedése).
- Külföldi partnerkapcsolatok létesítésének ösztönzése gazdasági információs bázisok összeállításával, üzleti találkozók szervezésével, külföldi szakmai vásárokon való részvétel támogatásával.
- A KKV-k technológiai korszerűsítésének és termelőkapacitás növelésének támogatása a megerősödésük és kiegyensúlyozott növekedési feltételek kialakítása érdekében. Humánerőforrás fejlesztési lépések támogatása a növekvő KKV-k számára (képzések, tréningek). A márkanév nemzetközi bevezetésének támogatása.
- A vállalkozások tokeellátottságának, illetve hitelhez jutási feltételeinek javítása, az erre szolgáló intézmények tevékenységének erősítése (forrástérkép készítése, forráskoordináció, befektetési kérdőívek, befektetés-szervezés, garanciavállalás).
- A fenntartható fejlődés érdekében a környezetvédelmi, energiahatékonysági és anyagtakarékossági célú KKV fejlesztések kiemelt támogatása (kiemelten a geotermia / geotermika mintaprogramok, az egyéb alternatív energetikai megoldások bevezetése, illetve ilyen technológiák fejlesztése és piacra juttatása).
- A kritikus piaci nagyság, illetve a megyei-térségi gazdasági potenciálban rejlő előnyök kihasználása a megyei KKV-k összefogásán, termelési klaszterek kialakításán keresztül.
- A rurális és tanyás térségekben megfontolandó a helyi foglalkoztatást biztosító vállalkozások megkülönböztetett kezelése², az elmaradott térségekben az innovációt a térségbe közvetítő intézmények létrehozása aktuális feladat.

1.5. Program

Az élelmiszergazdaság fejlesztése, az integráció (mezőgazdasági termelés, feldolgozás, értékesítés) elősegítése

Csongrád megye élelmiszergazdasága az országos átlagnál jóval előnyösebb képet mutat belterjes termelési szerkezetének és a termelők szakmai felkészültségének, tapasztalatainak köszönhetően. E tényezők erősítik a megye agrártérségeinek népességmegtartó képességét. A termelők innovációs készsége, a megye oktatási és kutatási-fejlesztési bázisa megfelelő alapot jelent az európai piacokon is versenyképes élelmiszergazdaság fejlődéséhez, melynek feltételei és eszközei az alábbiakban foglalhatók össze:

² Pozitív diszkriminációt javasolunk pl. a preinkubációs és az inkubációs programok esetében.

- Új típusú termékpályás szövetkezetek hálózatának kiépítése az állattenyésztési és kertészeti ágazatokban, a már működő szervezetek fejlesztése (agráripari park, közraktár-szövetkezetek, legelő- és víztársulatok, gépkörök, hegyközségek, erdőbirtokosságok); regionális aukciós piacok kialakítása, új típusú TЭСZ-ek hálózatának kiépítése.
- A távlatilag gyökeresen átalakuló piaci igényekhez alkalmazkodó élelmiszergazdasági struktúra kialakítása érdekében a megye szellemi erőforrásainak kiaknázása és hasznosítása. A termelési szerkezet átalakításának támogatása, a kertészeti ágazat fejlesztésével, a környezetkímélő, ökológiai alapú tájgazdálkodás erősítésével, a biotermelési vertikum erősítésével. A mezőgazdasági termelés szerkezetén belül a jövedelmezőbb, helyi adottságokat kihasználó kertészeti ágazat fejlesztésének a támogatása. A kertészeti ágazatban úttörőként megjelenő – sikeresen működő – új típusú TЭСZ-ek példájának alapján TЭСZ hálózatok kiépítésével csökkenthető a termelői kiszolgáltatottság és az ágazatban megtermelt jövedelem „kiszivattyúzása”. A rosszabb minőségű termőföldek hatékonyabb kihasználását elősegítheti az alternatív energiaforrások alapanyag termesztése, melynek ipari célú hasznosítása az Unió részéről is támogatott és több évre biztosított.
- Az agráriumon belüli szerkezetváltás részeként erősíteni szükséges a zöldenergia erőművek, illetve a bio-üzemanyagok alapanyag-termelését (pl. energiafű, repce, kukorica), illetve a mezőgazdasági tevékenység során keletkezett melléktermék és hulladék energetikai célú hasznosítását (szervestrágya metán-tartalma). A már futó mintaprogramok kiszélesítése és elterjesztése mellett szükséges biomassza-klaszterek létrehozása a termelők-feldolgozók-felhasználók aktív részvételével.
- Az állategészségügyi és élelmiszer-higiéniai követelmények érvényesítése, hogy a megye a biztonságos élelmiszerforrás térségévé válhasson az Unión belül. Ennek folyamatos fenntartását szolgáló élelmiszerbiztonsági hálózat kialakítása.
- A belterjes irányú fejlődés ösztönzése a mezőgazdaságban (üvegházi és fóliás, továbbá öntözéses termelés), a tájjellegű mezőgazdasági termesztési módszerek és tájfajták termesztésének / tenyésztésének ösztönzése, különös tekintettel a megyei hungarikumokra (szőlő és bor, paprika, barack, hagyma, búza, hagyományos állatfajták stb.). A vetőmag- és szaporítóanyag-előállítás ösztönzése és marketingjének fejlesztése.
- A megyében előállított speciális, csak e térségre jellemző anyagi és szellemi javak előállítását, értékesítését megyei, regionális összefogással, koordinálással célszerű támogatni, hiszen a mérhető gazdasági haszon mellett fontos közvetett pozitív hozadéka is vannak: alternatív jövedelem-szerzési lehetőségek ösztönzése, a hagyományok, a kulturális örökség erősíti a megyében élők identitástudatát, ugyanakkor segíti az egyes kistérség egyedi, jól beazonosítható arculatának a kialakítását is. Ezen tárgyi és szellemi termékek védelme, bővítése hozzájárul a megyéről kialakított kép pozitív irányú megváltoztatásához, továbbá hozzájárulhat a helyi gazdasági szerkezet átalakulásához, stabilizációjához.
- Kis- és középvállalkozások létrehozásának támogatása helyi mezőgazdasági nyersanyagok feldolgozása céljából, elsősorban a nagyipari keretektől idegen tevékenységi körökben

(pörkölő-, savanyító és aszalóüzemek, szesz- és sörfőzdék, biobrikett-üzemek) a lokális foglalkoztatási szint növelésére és a népességmegtartó képesség erősítése érdekében.

- A birtokkoncentráció révén felszabaduló mezőgazdasági munkaerő számára – képzési programokon keresztül a szakmai háttérrel, míg vissza nem térítendő pályázati programokon, illetve kedvezményes hitel konstrukciókon keresztül a pénzügyi háttérrel – biztosítani az átállásra való lehetőséget új munkaintenzív mezőgazdasági ágazatokra (pl.: zöldség-, gyümölcs- és biogazdálkodás), hogy ez a réteg ne váljon improduktív, ne gyarapítsa a munkanélküliek és a kényszernyugdíjasok számát.
- A rurális terek helyi gazdaságának diverzifikálása, többfunkciós vállalkozások (termelés, feldolgozás, szolgáltatás) támogatása az élelmiszergazdaságban, alternatív jövedelemszerzési lehetőségek kiterjesztése (pl. non-food iparok, kézműipar).
- Az értéknövelő áru-előkészítési (post-harvest) feladatok termelőnél történő elvégzésének támogatása a termelői jövedelmek növelése és a környezetszennyezés mértékének csökkentése céljából.
- A mezőgazdasági termékek termelői érdekközösségekre, szövetkezetekre épülő értékesítése, a megye lakosságának és élelmiszer-feldolgozó kapacitásainak lehető legnagyobb arányú ellátása helyi (megyei) termékekkel.
- A rendszerváltás során megszakadt termelési láncok újjászervezése megyei, regionális összefogással.
- Az erősítés ütemezésére elfogadott stratégia végrehajtása szükséges feladat (távlatokban 16% az elérendő részarány³). Ez nem csupán a táji értékek növeléséhez, az agrártáj egyveretőségének oldásához és a biodiverzitás növeléséhez járul hozzá, de a telepített erdők egy részét zöld-erőművi alapanyagként is fel lehet használni.

³ Csongrád Megye Területrendezési Terve alapján.

EREDMÉNYMUTATÓK

- Fajlagos GDP növekedése, szintje az országos és vidéki átlaghoz viszonyítva
- GDP ágazati szerkezete
- Külpiaci értékesítés aránya
- Külföldi befektetések volumene, az azokhoz kapcsolódó munkahelyek száma
- Foglalkoztatottak ágazati megoszlása
- Munkanélküliségi ráta alakulása
- Személyi és vállalkozói jövedelmek változása
- Ipari parkokban megtelepedett cégek száma, kibocsátásuk, létszámuk alakulása
- Inkubátorházakban, technológiai inkubátorokban létesült vállalkozások száma
- Spin-off és start-up cégek száma, preinkubációs folyamatba vont cégek száma
- Biopolisz programba kapcsolódott cégek száma
- Beadott és elfogadott szabadalmak száma, a megyei K+F eredményekből hasznosított és bevezetett termékek, eljárások száma
- Műszaki fejlesztések támogatására benyújtott és elfogadott pályázatok száma
- Magvető tőke, illetve kockázati tőke támogatások száma és összege
- Kihelyezett bankhitelek összegének alakulása a megye gazdasági szervezeteinél
- Bankfiókok száma, sűrűsége és az általuk nyújtott szolgáltatások köre
- Üzleti szolgáltatásokat nyújtó szervezetek ezer vállalkozásra jutó száma kistérségenként
- Hazai és nemzetközi vásárokon kiállító megyei cégek száma
- A megyében rendezett kiállításokon résztvevő hazai és külföldi szervezetek számának alakulása
- Minőségbiztosítással rendelkező társaságok száma
- Megalakult ipari horizontális hálózatok résztvevőinek száma
- Kiskereskedelmi alapterület alakulása (m²/ezer lakos)
- A külpiaci értékesítés aránya a mezőgazdasági szervezetek árbevételéből
- Hungarikumok és tájspecifikus termékek aránya a vetésterületből
- Az öntözött területek aránya a művelt területből
- Új fajok és fajták bevezetése és elterjedése (aránya a vetésterületből, illetve az állatállományból)
- Élelmiszergazdasághoz kapcsolódó integrációk és résztvevők száma

ÉRDEKELT SZEREPLŐK (KOORDINÁTOROK)

- **Csongrád Megyei Területfejlesztési Tanács**
- **Csongrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara**
- **Magyar Innovációs Szövetség Csongrád Megyei Tagozata**
- **Magyar Befektetési és Kereskedelemfejlesztési Kht. (ITD-Hungary)**
- **Progress Vállalkozásfejlesztési Alapítvány**
- **Csongrád Megyei Agrárkamara**
- **Dél-Alföldi Agro-Bio Innovációs Centrum (DABIC) Kht.**
- **Dél-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács**
- **Szeged Pólus Kht.**
- **Szegedi Tudományegyetem**
- **Megyei kutatóintézetek**

1. PRIORITÁS

- ***Kutatóhelyekkel rendelkező vállalkozások***
- ***Megyei és területi főépítészek***
- ***Települési főépítészek***
- ***Kistérségi társulások***
- ***Civil szervezetek***
- ***Dél-Alföldi Térségfejlesztési Társulások Egyesülete***
- ***Vállalkozói érdekképviseletek***
- ***Alsó-Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság***

2. FEJLESZTÉSI PRIORITÁS
A GAZDASÁGI KAPCSOLATOK ÉLÉNKÍTÉSE: A TŐKE-, ÁRU-,
SZEMÉLY- ÉS INFORMÁCIÓÁRAMLÁS FELTÉTELEINEK JAVÍTÁSA

Célok

A határok elválasztó szerepének oldása, települési, térségi, regionális együttműködés fokozása. A korábban periférikus helyzetű térségek gazdaságának dinamizálása, a megyén belüli egyensúlytalanságok oldása. Regionális centrumok együttműködésének segítése, Szeged regionális és nemzetközi szerepkörének további erősítése.

A megye társadalmi, táji és természeti értékeinek bemutatása, jövőkép meghatározása, a hosszú távon is vonzó, esztétikus környezet biztosítása érdekében. A hazai és külföldi befektetők számára vonzó megyekép kialakítása, a beáramló tőke orientációja a térségi, települési sajátosságok hangsúlyozásával, a kiegyenlített területi fejlődés érdekében.

A fenntartható fejlődés elve alapján a megye vonzerőinek kihasználásával, magas színvonalú szolgáltatások nyújtásával versenyképes turisztikai termékek kialakítása, azok piacra juttatása, a megye imázsának és külső kapcsolatainak erősítése, a tartózkodási idő és a bevételek növelése.

A gazdaság területileg kiegyensúlyozottabb fejlődése érdekében az áramlási tengelyek, góccok elérhetőségének, a csatlakozási lehetőségeknek a biztosítása minden település számára, felkínálva egyúttal hasznosításuk lehetőségeit is.

Programok

2.1.

A gazdasági tényezők szabad áramlásának erősítése, gazdasági együttműködések...

2.2.

Összehangolt, aktív marketing-politika

2.3.

A turizmus fejlesztése

2.4.

A közlekedési törzshálózatok fejlesztése, a nemzetközi összeköttetések javítása

2.5.

A szállítási és logisztikai szerepkörök erősítése

2.6.

Az információs technológiák társadalmasítása

2.7.

Az energiaellátás fejlesztése

2. FEJLESZTÉSI PRIORITÁS A GAZDASÁGI KAPCSOLATOK ÉLÉNKÍTÉSE: A TŐKE-, ÁRU-, SZEMÉLY- ÉS INFORMÁCIÓÁRAMLÁS FELTÉTELEINEK JAVÍTÁSA

A FEJLESZTÉSI PRIORITÁS INDOKOLTSÁGA

Csongrád megye földrajzi fekvése, eurorégiós (Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégió) elkötelezettsége kifejezetten ösztönzi a külkapcsolatok fejlődését, az áramlási rendszerek fejlesztését. A megye az ország „ délkeleti kapuja”, ahonnan a Balkán félsziget országai, de a közel-keleti térség is a legkönnyebben elérhető. A külföldi kapcsolatok erősítése, a tőke-, áru-, személy- és információáramlás intenzívebbé, területileg arányosabbá tétele révén remélhető kiegyensúlyozottabb gazdasági növekedés, a vidéki lakosság életkörülményeinek javulása. A gazdasági kapcsolatok élénkítésén keresztül, Szeged regionális szerepkörére támaszkodva javítható a megye gazdaságának nemzetközi és országon belüli versenyképessége, elmélyítésével létrejöhet a folyamatos megújulásra képes stabil gazdasági környezet.

CÉLOK

- A határok elválasztó szerepének oldása, intenzív együttműködési rendszerek kialakítása, települési, térségi, regionális együttműködés fokozása. A korábban periférikus helyzetű térségek gazdaságának dinamizálása, a megyén belüli egyensúlytalanságok oldása. Regionális centrumok együttműködésének elősegítése, Szeged regionális és nemzetközi szerepkörének további erősítése, újjászervezése.
- A megye társadalmi, táji és természeti értékeinek feltárása, bemutatása, a kívánatos jövőkép meghatározása, a hosszú távon is vonzó, esztétikus környezet biztosítása érdekében. A hazai és külföldi befektetők számára vonzó megyekép kialakítása, a beáramló tőke orientációja a térségi, települési sajátosságok hangsúlyozásával, a kiegyenlítettebb területi fejlődés megvalósítása érdekében.
- Az idegenforgalom fejlesztési stratégiájának alapvető célja a fenntartható fejlődés elve alapján a megye vonzerőinek kihasználásával, magas színvonalú szolgáltatások nyújtásával versenyképes turisztikai termékek kialakítása, azok piacra juttatása, a megye imázsának és külső kapcsolatainak erősítése, a tartózkodási idő és a bevételek növelése.
- A lakosság életkörülményeinek javítása, a gazdaság területileg kiegyensúlyozottabb fejlődése érdekében az áramlási tengelyek, gócok elérhetőségének, a csatlakozási lehetőségeknek a biztosítása minden település számára, felkínálva egyúttal hasznosításuk lehetőségeit is. A területi anomáliák felszámolása, az üzembiztonság javítása, a tervezett fejlesztések végrehajtása hozzájárulhat a vonzóbb társadalmi környezet kialakításához, erősíti a helyi társadalom kohézióját, ugyanakkor kiszolgálja a dinamizálódó gazdaság igényeit.

JAVASOLT INTÉZKEDÉSEK (PROGRAMOK)**2.1. Program****A gazdasági tényezők (termékek, szolgáltatások, a munkaerő és a tőke) szabad áramlásának erősítése, gazdasági együttműködések ösztönzése**

A magyar Európai Unió csatlakozás az EU25-ök felé nagy előrelépést jelentett a „négy gazdasági szabadság” megvalósulása irányába, s középtávon hasonló várható Románia csatlakozása, hosszú távon pedig Szerbia euro-atlanti integrációs folyamatának előrehaladása kapcsán is. A megye feladata, hogy mind befelé, mind regionális, országos, eurorégiós, vagy kontinentális méretekben gondolkodva aktívan támogassa a helyi gazdasági egységek hálózatépítő tevékenységét, szabad mozgását, hogy kihasználhassa az intenzívebb együttműködésben rejlő potenciált. A megye már földrajzi fekvése miatt is alapvetően rá van utalva a „megyehatárt átlépő” szemléletre. A kiemelkedő adottságként megjelenő hármas határzóna egyedülálló lehetőséget jelenthet a gazdasági együttműködések, a termelési tényezők áramlása terén. E potenciál kihasználása érdekében a következő lépések megtétele indokolt:

- A regionális, illetve nemzetközi gazdasági partnerkapcsolatok kiterjesztése a kamarák és az Eurorégió intézményei segítségével, hosszú távú együttműködések kiemelten a termelés, a fejlesztések, a marketing, és a logisztika területén.
- A makói vállalkozási övezet lehetőségeinek kihasználása, intenzív kooperáció ösztönzése a hármas határ zónájában, hosszú távon az övezet térbeli kiterjesztése, az országhatárral érintkező zóna dinamizálása.
- A megyehatárt átlépő együttműködések számának növelése, határmenti centrumok közötti kapcsolatok fejlesztése, megyén belüli stratégiai szövetségek ösztönzése a megfelelő piaci súly elérése érdekében.
- A határok könnyű átjárhatóságát biztosító határátkelőhelyek számának és kapacitásának növelése, a rávezető úthálózat kialakítása és megerősítése, a szomszédos régiók hasonló fejlesztési kezdeményezéseinek összehangolása a Csongrád megyei lépésekkel.
- Szeged regionális és nemzetközi szerepköreinek erősítése, összefogás a külső regionális centrumokkal hosszú távon. A regionális, euroregionális szerepkörök erősítése a közlekedési csomóponti szerep erősítésével, a logisztikai központ létesítésével, nemzetközi rendezvények szervezésével, intézmények, szervezetek közötti kapcsolat-építéssel (hangsúlyozva a város „kapu-szerepét”), a nemzetközi diplomáciában játszott szerep (pl. Szegedi Folyamat) erősítésével.
- A gazdaság külkapcsolatainak javítása, vállalkozók nyelvismeretének fejlesztése, gazdasági és nyelvi képzés fejlesztése a közép- és felsőfokú oktatási centrumokban rövid távon, (ennek haszna csak közép- és hosszú távon jelentkezik majd).
- A Kamarák erőfeszítéseinek támogatása a vállalkozások külkapcsolatainak fejlesztésében (összhangban a megyei marketing koncepció súlypontjaival), olyan megbízható adatbázisok rövid határidővel történő összeállítása és folyamatos karbantartása, melyek orientálhatnak a partnerválasztásban. Az e-gazdaságban rejlő lehetőségek kiaknázása

(B2B, B2C, e-piacterek stb.), különös tekintettel az együttműködő vállalati hálózatokra. Pontos, korszerű privatizációs információs bázis és jogszabályi háttér nyújtása a román és szerb gazdaságról a lehetséges akvizíciók támogatása érdekében.

- A *regionális gazdasági hálózatok, klaszterek* együttműködések fejlesztése (egyetemek, kutatóközpontok, innovatív, nemzetközileg is versenyképes termékeket előállító vállalatok hálózatosodásának elősegítése). A tevékenység célja, az együttműködések (klaszterek, hálózatok) támogatásával a vállalkozások hatékonyságának növelése. A klaszterek, hálózatok alakításával a megye vállalkozásai partnerségre léphetnek más vállalatokkal, egyetemekkel és kutatóközpontokkal, melynek révén jelentős megtakarításokat érhetnek el, versenyképességük fokozható a globális versenyben. A nemzetközileg is versenyképes (traded) ágazatok vállalkozásainak, kutató intézményeinek valamint egyetemi és főiskolai intézményeinek klaszteresedése és hálózatosodása kiemelten támogatandó.

2.2. Program

Összehangolt, aktív marketingpolitika

Csongrád megye marketing koncepcióját a Tanács elfogadta (készítője az SZTE Marketing Tanszék), ám megvalósítása akadozik. Ennek kapcsán a következő feladatok javasolhatók:

- A marketing program áttekintése, amennyiben szükséges, aktualizálása. Regionális kapcsolódási pontok feltárása, a Dél-Alföld marketing kampány, valamint a régióban indult ágazati marketing kezdeményezések eredményeire való építkezés.
- Az áttekintett program végrehajtása, pontos határidőkkel, felelős szervezetekkel, célraorientált forrásokkal, jól definiált célcsoportokkal.

2.3. Program

A turizmus fejlesztése

A megye az ország turizmusában mérsékelt szerepet játszik, ám határátkelői, természeti, művi adottságai és országos attrakciói miatt jelentősége növekedhet. A megye gazdaságában a turizmus szerepe csekély, egyes rendezvényeket kivéve elsősorban a tradicionális városokra, kiemelten Szegedre, továbbá Ópusztaszerre koncentrálódik. A megye kulturális és ökoturisztikai értékeinek, rendezvényeinek fokozottabb felkarolása elősegítené ennek a polarizáltságnak az oldását. Mindez termékcsomagokkal, települési, kistérségégi, megyei és régiós összefogással érhető el. Legfontosabb feladat az alap- és turisztikai infrastruktúra kiépítése, beleértve korszerű szálláshelyek kialakítását, a fenntartható fejlődés kívánalmainak megfelelően a természet- és környezetvédelem, valamint a turizmus sajátos érdekeit egyaránt figyelembe vevő arányos fejlesztés. A programkínálat bővítése elvezethet a szezonális további mérsékléséhez, a tartózkodási idő meghosszabbítása a vendégforgalom és az abból származó bevételek növekedését eredményezheti. A megyének építenie kell a Dél-Alföldön és az Európai régióban kialakuló, megye-, sőt országhatárokon is túlnyúló (külső forrásokkal is támogatott) kapcsolatokra. A fejlesztési feltételekben, idegenforgalmi folyamatokban bekövetkezett változások és a helyi adottságok figyelembevételével – tekintettel a Csongrád

Megye Idegenforgalmi Konceptiójában foglaltakra – az alábbi termékcsoport-fejlesztési irányok határozhatók meg:

- A megye természetföldrajzi adottságai elsősorban a folyók, az ártéri, természetközeli galériaerdők jó lehetőséget nyújtanak az aktív turizmusra, az ökoturizmusra, a rekreációra és a vízparti üdülésre, melynek az alacsony erdőszűrségű megyében hangsúlyos szerepet kellene kapnia. Ökoturisztikai célú fejlesztések szükségesek a kiskundorozsmai gyepterületeken, valamint a hódmezővásárhelyi Kék-tó környezetében is. A már bevezetett és a kialakulóban levő üdülőterületeken a fogadási feltételek javításával, a szolgáltatások fejlesztésével jól értékesíthető turisztikai termékek alakíthatók ki. A Tisza, Körös és Maros menti sávok településeinek felkészülése az aktív turizmusra már ma is elégséges, ám az infrastruktúra kiépítetlensége, a vízminőség ingadozása kedvezőtlenül hat a lehetőségek kihasználására. A vízi és vízparti turizmus iránti kereslet mérséklődését színvonalas háttérfeltételek kialakításával, a holtágak rehabilitációjával, sokszínű szolgáltatási palettával lehet megfordítani⁴. Az OTK-ban is megfogalmazott kikötőfejlesztés hosszú távon ajánlható, csak az érintettek teljes konszenzusa és megfelelő mélységű hatáselemzés lefolytatása után.
- Az egészségmegőrzés és a rekreáció egyre erősebb turisztikai motívumok, ezért javasolható a megye jelentős gyógy- és termásvíz-, illetve gyógyiszap-adottságainak hatékonyabb kihasználása a létesítményekkel már rendelkező településeken, a megkezdett rekonstrukciók folytatása (Ásotthalom, Csongrád, Hódmezővásárhely, Makó). Új fürdők nyitása csak alapos megfontolás és gazdaságossági számítások elvégzése után ajánlott összehangolva a környezetvédelem, a közegészségügy és a gazdaság szempontjait. Az egészségturizmus kiemelt fejlesztése mellett két fő érv szól: a viszonylag hosszabb tartózkodási idő (kúrától függően akár 7-14 nap is lehet), valamint az egy főre eső relatíve magasabb pénzköltési hajlandóság. Az egészségturizmus, beleértve a wellness-turizmust is, kiemelkedő szerepet játszik az életminőség javításában, a vendégfogalom emelkedésében egy öregedő országban és kontinensen. Az idősgondozás hálózatának fejlesztése – akár nemzetközi szintre emelése – így válhat az egészségturizmus részévé. A meglévő komplexumok fejlesztésekor kiemelt figyelmet kell fordítani a megfelelő minőségű és mennyiségű szálláshely kialakítására⁵.
- Elsősorban Szegeden és a megye történelmi városaiban⁶ lehet nagyobb jelentőségű a települések kapcsolataira, gazdasági, tudományos, kulturális és sporteseményeire, a rendszeresen ismétlődő sokszínű rendezvényekre felfűződő üzleti, kongresszusi és konferenciaturizmus (MICE), mely magában foglalja az incentive programszervezést és a beutaztatást is. E forma magas színvonalú szolgáltatásokat igényel, de az átlagosnál magasabb egy turistára jutó pénzköltést eredményezhet. Rövid- és középtávon javasolható szálláshelyek kialakítása, a 2004-ben átadott „T.I.K.” (Szeged) mellett további

⁴ A vízi és vízparti turizmus komplex fejlesztéséhez a Tiszai Vízi Fejlesztési Programban foglaltak, vagy a Biopolisz Program kulcsprojektjeként készített „Szeged főutcája a Tisza” program elemeit lehet felhasználni.

⁵ Ezzel kapcsolatban „A Tisza- és a Maros-völgy Turisztikai Fejlesztése” című PEA programban foglalt intézkedéseket tartjuk irányadónak.

⁶ Történelmi városokon az 1999-es Konceptióban leírt öt várost értjük (Csongrád, Hódmezővásárhely, Makó, Szeged, Szentés)

konferenciatermek, konferencia-központok létesítése, minőségi szálláshely beruházásokkal párhuzamosan (pl. Szentesen). A jelenlegi szálláshely kínálat minőségi és mennyiségi hiányosságai olyan fejlesztési és vendég-terítési gyakorlat kialakítását sürgetik, mely képes a rendezvényekhez kötődő kiugró igények kezelésére, valamint a főszezonon kívül jelentkező kereslet térbeli optimális terítésére. A Biopolisz Programban foglalt turisztikai célú fejlesztések révén Csongrád megye egésze rákerülhet a nemzetközi kulturális turizmus térképére.

- Nemzeti örökségünk része az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark (hazánk egyik első témaparkja), mely a jelenlegi turisztikai programokkal, garantált rendezvényeivel és folyamatos kínálatával a tágabb térség vonzerőivel kombinálva komplex turisztikai terméké formálható. A szegedi attrakciókkal egyre gyakrabban valósul meg a koordináció. Az Emlékpark középtávú koncepciójában foglalt feladatok elvégzése mellett a Bugac–Csongrád–Ópusztaszer, valamint a Kiskunmajsza–Csongrád–Ópusztaszer térségi együttműködéssé történő fejlesztésétől a lehetőségek teljesebb kihasználását. A fő vonzerő mellett a kulturális örökség bemutatása, tematikus útvonalakra való felfűzése, ennek kijánlása tovább fejlesztendő.
- A falusi vendégfogadás, az agro-turizmus lehetősége a legtöbb településen adott. Fejlesztése elősegíti a területi különbségek mérséklődését, pótlólagos jövedelemforrást jelent, mérsékli az életszínvonalbeli elmaradást még a kedvezőtlen adottságú területeken is. A javasolt program a férőhelyek ki- és átalakítását, a vendégfogadók szakmai és nyelvi képzését, az aktív önkormányzati szerepvállalást helyezi előtérbe. A távlati kihívást a megszokott falusi turizmus helyett a komplexebb értelemben használatos vidéki turizmusfejlesztéssel való felváltás jelenti. Ennek részeként új turisztikai funkciók meghonosítására, kialakítására kell törekedni (pl. vidéki táji épületek turisztikai célú újrahasznosítása, új szemléletű vonzerőleltár készítése) a már meglévő funkciók mellé (pl. a nemzeti parkok értékeinek bemutatása), illetve szervezett programkínálatot kell bővíteni (pl. tereplovaglás, kocsizás stb.).
- A vadászat, kerékpározás, túrázás, sportolás, borturizmus, a különböző hobbiknak hódoló vendégek keresletére épít. Fejlesztése a megye adottságai alapján rövid-, közép- és hosszú távon egyaránt javasolható. A vadászat az egész megyét lefedő, a kerékpáros és gyalogos túrák lineáris, a bortúrák, borutak vonalas és pontszerű beavatkozást igényelnek.
- Közép- és hosszú távon ajánlható a határátkelők és környékük fejlesztése, felkészítése a jelenlegit is meghaladó forgalomra. Akciótere pontszerű, csakúgy, mint a bevásárló-turizmus fogadására specializálódott településeké. Általában, szükséges a turisztikai célpontok infrastrukturális (megközelíthetőség, szállás, étkezés, egyéb szolgáltatások) hiányosságainak felszámolása.
- A megye jelenlegi vonzerői is lehetővé teszik a korspecifikus turisztikai termékfejlesztést (ifjúsági, senior), valamint a szűkebb célcsoportra orientált termékfejlesztést is. Nagyon fontos a potenciális vendégkör pontos lehatárolása: első körben a belföldi érdeklődés erősítése a cél, a külföldi országok közül elsősorban a német, holland és az olasz (vadászat, fogturizmus) vonatkozásában látszanak tartalékok.

- A megye tranzit jellege a forgalom rövid távú megállításában, az átutazók pihenőinek lekötésében, minél teljesebb körű kiszolgálásában, turisztikai információkkal való ellátásban is rejt potenciálokat. Célszerű volna regionális franchise rendszert kialakítani, s egységes szolgáltatási szinttel vonzani a vendégeket.
- A turizmus speciális közlekedési igényei közé sorolhatók a kerékpárutak (elsősorban az EuroVelo hálózat részeként funkcionáló országos törzshálózati rendszer⁷), valamint a vízi közlekedés különböző formái (sétahajózás, csónakázás, evezés, kajakozás, kenuzás). Ezek fejlesztése viszonylag mérsékelt forrásokat igényel, de fenntartása csak abban az esetben lehet rentábilis, ha tematikus turisztikai útvonalak állomásaivá tudnak válni. Nem csupán a nagy rendezvények esetében, de a lokális / térségi szinten is szükséges a korábbinál hatékonyabb programkoordináció.
- A turisztikai ismeretek és készségek, az idegenforgalomban dolgozók képzése és tudása ma még sok esetben elégtelen a magas színvonalú szolgáltatás nyújtásához. Ezen rövid távon változtatni szükséges.
- A turisztikai termékek „eladása” a megyei marketing koncepció szellemében és a többi speciális marketing cél szem előtt tartásával lehetséges és kívánatos. Fejleszteni szükséges az érintett szereplők közötti koordinációt, kialakíthatók volnának tematikus együttműködési hálózatok, klaszterek is. A turizmus kiejánlásában a korábbiaknál jóval erőteljesebben kell támaszkodni az informatikai infrastruktúra nyújtotta lehetőségekre.

2.4. Program

A közlekedési törzshálózatok fejlesztése, a nemzetközi összeköttetések javítása⁸

A közlekedés nagytérségi kapcsolatokat megvalósító törzshálózata a megye fejlődésének elengedhetetlen alapja. Nemzetközi és hazai felmérések bizonyítják, hogy csak olyan régiók képesek viszonylag gyors felzárkózásra az európai centrumhoz, melyek elérhetősége kedvező és változatos. Ezért szükséges a közlekedés fő áramlási tengelyeinek kiemelt fejlesztése, egyúttal biztosítva a rácsatlakozás lehetőségét a megye minden települése számára. E fejlesztések megvalósulása csak erőteljes állami és/vagy külső tőkeforrások bevonása mellett képzelhető el, de erőteljes megyei lobbitevékenységgel az országos prioritások sorrendje, a határidők még a megye javára módosíthatók. Az áramlások meggyorsítása és a közlekedési eredetű környezeti terhelések csökkentése érdekében a következők javasolhatók:

- Az **M43 Szeged északi csomópont - országhatár kiépítése** a 2005. évi CLX. Tv.-ben megfogalmazott paraméterekkel és ütemezéssel. Az egyre növekvő átmenő áruforgalom a

⁷ Ehhez csatlakoztathatók a megye turisztikai kínálatát feltáró útelelemek, valamint a határon átnyúló szakaszok is.

⁸ A program tartalma alapvetően az Országos Területrendezési Terv, valamint Csongrád Megye Területrendezési Terve dokumentumokon, illetve utóbbi e témára vonatkozó 2. számú melléklete (tér szerkezeti tervlap), valamint a 7. és 8. függelékén alapul (gyorsforgalmi utak lehetséges nyomvonalváltozatai, illetve közlekedési hálózatok és építményeik c. tervlapok). Felhasználtuk az UKIG megrendelésében készült a „Dél-Alföldi régió nagytávú közúthálózata” című tanulmányterv alapvető megállapításait is. A tágabb összefüggések feltárása érdekében használtuk a 21/2005. (XII.1.) Közgyűlési Rendelet 1/2-1/10 számú mellékleteit, illetve a 170/2005 (XI.24.) Közgyűlési Határozattal elfogadott III. számú mellékletet („Alátámasztó szakági munkarészek”).

43-as főút teljes megyei szakaszát súlyosan érinti, így a TEN-T hálózat részét képező M43 mielőbbi kiépítése alapvető fontosságú feladat.

- Az **M9/M47 gyűrűirányú gyorsforgalmi** út fejlesztése: A nyomvonal régiókat összekapcsoló szerepe kiemelkedően fontos, mivel azon megyéket (régiókat) köti össze egymással a külső gyűrű mentén, amelyek gazdaságilag depressziós térségekben helyezkednek el.
- **M5/M43 csomópont–6. sz. főút (M6) közötti szakasz kiépítése** kapcsán az M9 Csongrád megyei szakaszának/szakaszainak előkészítése. (Az M9 gyorsforgalmi út 53. sz. főút és Szeged közötti szakaszára, valamint az M9 északi rávezető útra (ÉRU) vonatkozó megvalósíthatósági tanulmányterv már elkészült.)
- **M47 sz. Debrecen–Békéscsaba–Szeged gyorsforgalmi út** az Országos Területrendezési Tervben szereplő magyarországi külső gyorsforgalmi körgyűrű része. (Előkészítettség: tervvel még nem rendelkezik): A kiépülő sugárirányú úthálózati elemeket összekötve tehermentesítené azokat ill. a belső gyűrűket (M0, M8), a hátrányos helyzetű Tiszántúl gazdaságát erősítené. A regionális központokat, alközpontokat összekötné, együttműködésüket erősítené. Az eddig kihasználatlan, „fehér folt” területeket bekapcsolná az ország vérkeringésébe. A gyorsforgalmi út elérhetőségi normaidő teljesülését biztosítaná. A Tervezők kiemelten nyomatékosítják, hogy a tervezett gyorsforgalmi út nyomvonala nem esik egybe a már jelenleg is kapacitásai felső határához közelítő 47-es számú főútvonal nyomvonalával, hanem attól függetlenített nyomvonal kialakítása volna célszerű.
- **A 47. sz. főúton, az Algyő–Hódmezővásárhely közötti szakaszon, Kopáncs-Kishomok között, a hiányzó 4,5 km-es szakaszon a négy nyomúsítás befejezése.** A 47.-esen a Hódmezővásárhelyi déli elkerülő megépítése.
- A Nagykanizsa-Szeged nyomvonalra tervezett 9-es számú főút kiépítése vélhetően nem rövid és középtávú feladat, de az előkészítési fázisok már a 2007-2013 időszakban is megjelenhetnek.
- A DKMT Eurorégió belüli áramlási rendszer javítását szolgáló ún. „bánáti út” magyar szakaszának kiépítése (országhatár „Triplex” - Deszk - M43 csomópont) a gyorsforgalmi út kialakítását követő fejlesztési feladat kell, hogy legyen.
- A RO-LA terminál, a logisztikai központ és az ipari park megközelíthetősége, valamint a belváros tehermentesítése miatt legkésőbb középtávon szükséges az igen nagy területet és számos további objektumot feltáró szegedi „nyugati tehermentesítő út” hiányzó szakaszainak mielőbbi megépítése.
- A forgalmi terhelés és a fejlesztési források függvényében szükségessé válhat a Szeged környéki autópálya csomópontok felől a bevezető szakaszok kapacitásbővítése, valamint a 45-ös út szentesi bevezető szakaszának, illetve a Mórahalom-M5 csomópont közötti szakasz kapacitásbővítése.

- Közlekedésszerkezeti, logisztikai, illetve részben forgalmi szempontból is indokolt a következő útvonalak egészének másodrendű főúti jellemzőkkel történő, a rendelkezésre álló forrásokat figyelembe véve ütemezett kiépítése⁹:
 - Országhatár–Battonya–Orosháza–Nagymágocs–Derekegyház–Szentés–451-es út–Csongrád D-i elkerülő–Kiskunfélegyháza–M5 (a battonyai határátkelő elérése, a megye É-i része budapesti kapcsolatának javítása);
 - Szeged–Kiskunmajsa, Orosháza-Mindszent-új Tisza-híd-Kistelek–Kiskunmajsa–Soltvadkert főútvonali kapcsolat kiépítése a meglévő úthálózati elemek felhasználásával a Szeged–Székesfehérvár–Győr kapcsolat megteremtése érdekében;
 - Kiszombor–Makó–Hódmezővásárhely ÉK-i elkerülő–45-ös út–Szentés K-i elkerülő–Szolnok–Salgótarján (a Tisza balparti közlekedésének javítása (Szolnoknál kiágazás a Tisza jobb partja irányába).
- A fogalomterhelési vizsgálatok alapján még hiányzó elkerülő szakaszok megépítése, és a kapcsolódó belterületi forgalomcsendesítés a megye öt legnagyobb városa mellett a komoly tranzitforgalommal terhelt kisebb települések legjelentősebb belterületi közlekedési és környezeti problémáinak megoldásában is sokat segítené¹⁰.
- A Tisza- és Maros-hidak (Szeged – M43, Szeged – a nagysebességű vasút nyomvonala mentén, Algyő – M47, Mindszent, Csongrád a Tiszán, Szeged, Deszk, Magyarcsanak a Maroson, Szelevénytől délre a Körösön) pedig jelentősen oldanak a megye K-i és NY-i részének megosztottságát. A tervezett szegedi déli híd (közúti, vasúti, gyalogos) nem csupán a város belső közlekedési problémáit volna hivatva kezelni, hanem a tágabb térség (akár a DKMT Eurorégió léptékéig tekintve) áramlási rendszerét is nagymértékben javíthatná.
- Szükséges a forgalmas közút–vasút kereszteződések külön szintűvé átépítése, a közlekedés-biztonság növelése érdekében a szeged-budapesti és a szeged-békéscsabai vonalak mentén. A Nemzeti Útfelújítási Program indítása kapcsán a megyei közúthálózat rekonstrukciója is jelentősen felgyorsulhat.
- A nemzetközi közúti tranzitszállítások növekedése, az Eurorégióon belüli kapcsolatok erősítése és a határok átjárhatósága is szükségessé teszi a határátkelőhelyek számának növelését a hozzájuk vezető utak megfelelő kiépítésével együtt. Elsősorban Ásotthalom és Szabadka (Királyhalma), Ásotthalom és Bácsszőlős, illetve a hármashatáron Kübekháza, Óbéd és Rábé között (Triplex). A röszei átkelő szükség szerinti tehermentesítése érdekében célszerű lenne a Tiszasziget–Gyála személyforgalmi átkelő kapacitásfejlesztése (24 órás nyitva tartás, megnyitás a nem kétoldalú forgalom számára is)¹¹, míg tartósan nagy forgalom esetén közúti kapcsolatának javítására is szükség lehet. További, a

⁹ A főútvonali fejlesztések alapjául a Csongrád Megyei Területrendezési Tervhez kapcsolódó „Területrendezési intézkedési javaslatok Csongrád Megye Területrendezési Tervéhez” című 170/2005. (XI.24.) Közgyűlési Határozat I. sz. melléklete szolgált.

¹⁰ Mai ismereteink mellett a szegedi „nyugati-elkerülő út” 3. útemen kívül a 43-as makói elkerülő, a 47-es tehermentesítő útszakasz, az 55-ös mórhalomi elkerülő, a 451-es csongrádi elkerülő, a 45-ös szentesi elkerülő, a csanyteleki elkerülő, a székkutasi északi elkerülő, a szegvári keleti elkerülő és a kisteleki elkerülő kérdése a leginkább akut problémagóc a megyében. A szegedi medencés kikötő hasznosítása érdekében felmerült a "nyugati elkerülő út" meghosszabbítása is, ennek megvalósítása és ütemezése széles konszenzust igényel.

¹¹ Az átminősítés folyamatban van.

szomszédos országok állampolgárai részére rendelkezésre álló átkelők nyitása is támogatandó: Röske és Martonos, Kiszombor és Porgány, Kiszombor és Csanád, Magyarcsanád és Csanád, Csanádpalota és Nagylak között. Ezek ütemezése a megyét érintő közúti fejlesztések megvalósulásának és kormányzati elhatározás függvénye¹².

- A nagytérségi közúthálózat kapacitásának növelését, a növekvő közúti tranzit útkárosodás nélküli levezetését célozzák a 11,5 t-s burkolat megerősítési programok, melyek a megyében a 47-es, 43-as, 45-ös, 5-ös és 55-ös főutakat, a 451-es másodrendű utat, illetve az 5405-ös út Orosháza–Nagymágocs, valamint az 5408-as út Szeged–Kiskunhalas szakaszát, illetve az algyői, szegedi (43-as főút), csongrádi Tisza-hidakat és a makói Maros-hidat érintik. Bár ez országos szintű közlekedésfejlesztési program, a megvalósítások ütemezésében a megye lobbis szerepe nem elhanyagolható.
- Kiemelt jelentősége van a Cegléd–Szeged vasúti fővonal rehabilitációjának folytatásának, távlatokban kétvágányú pályává fejlesztésének. A személyforgalom minőségi fejlesztését jelentené a Szeged-Budapest Intercity kapcsolat szűk keresztmetszetének oldása a kapacitásfejlesztések révén. Fontos lenne a Szabadka, illetve Temesvár felé elágazó vonal nemzetközi törzshálózati fővonal kategóriába történő átminősítése – amely az EU TINA Bizottság, illetve az Országos Területrendezési Terv javaslataiban is szerepel –, mert ezáltal jelentős belföldi és RO-LA forgalma mellett a megélénkülő balkáni gazdasági kapcsolatok egyik fontos ütőerévé válhatna. Az elképzelés illeszkedik az OTK-ban foglaltakhoz, illetőleg a Magyar Közlekedés-politikai Konceptióhoz.
- Már a 2007-től induló fejlesztési időszakban fel kell készülni a Budapest-Belgrád nagysebességű vasútvonal nyomvonalának megváltoztatását célzó összehangolt lobbitevékenységre. Jelen állás szerint a gyorsvasút Budapest-Kelebia nyomvonal mentén futna régiós kapcsolódási lehetőség nélkül, ami elfogadhatatlan. A Dél-Alföld közös célja kell, hogy legyen a pálya Budapest-Kecskemét-Szeged-Belgrád nyomvonal elérése, legalább szegedi, vagy váltott szegedi és kecskeméti „megállóval”. Minimális célként kell kitűzni, hogy az IC-szerelvények, az ún. „A kategóriájú” gyorsvonatok, illetve a tehervonatok rákapcsolódási lehetősége teremtsék meg az új pályához.
- A megye nemzetközi gazdasági kapcsolatainak javítása érdekében az érintett hazai, román és jugoszláv partnerekkel együttműködve szorgalmazni kell a páneurópai folyosókat összekötő, az egykori Nagyvárad–Fiume vasút helyreállítását, felújítását. A Szerbia területén futó Röske–Szabadka–Bácsalmás szakaszt közös használatú peage-vonalként működtetve e vasútvonal európai folyosó lehetne, kiterjeszhetné a logisztikai központ piacait és szállítási kapcsolatait és jelentős tranzitáru-forgalmat bonyolíthatna, de növelné a 140-es fővonal és a RO-LA terminál nemzetközi jelentőségét, valamint lehetségessé és versenyképessé válna a Dél-Dunántúl vasúti elérése. Megvalósulása – amely dél-alföldi érdek is – Csongrád megye területén Kiskundorozsma, valamint Szeged-Rókus pályaudvarokat egymással, illetve a röskei vonallal összekötő vágányok megépítését, és a Székkutas–Szeged–Röske szakasz felújítását igényelné. A Tiszatenyő–Szentés–

¹² A Határország rövid- és középtávú terveiben a megnyitások nem szerepelnek, de elismerik a felvetések jogosságát.

Hódmezővásárhely–Makó vonal a megye keleti részének vasúti feltárását, a Szolnok(–Budapest), valamint a Nagyvárad–Fiume kapcsolatot volna hivatott biztosítani a rekonstrukció nyomán. Távlati elképzelésekben felmerült a jelenleg Makóig használt vasútvonal továbbépítése, a hiányzó nemzetközi összeköttetés megteremtése Nagyszentmiklós–Temesvár irányába¹³.

- A nemzetközi kapcsolatok szempontjából fontos, a közvetlen romániai vasúti összeköttetés megteremtése. A nemzetközi törzshálózati fővonalakhoz kapcsolódva oldható meg a közvetlen Szeged–Temesvár, valamint a Szeged–Arad vasúti áramlási tengely kiépítése, melynek előfeltétele a Szeged Déli Vasúti híd újjáépítése a Tiszán. A belföldi – régióon belüli és régióközi – áramlások javítását szolgálhatná a Szeged-Baja vasúti kapcsolat helyreállítása.
- A megye gazdasága szempontjából még optimális esetben sem juthat stratégiai szerephez a légi, illetve a vízi szállítás. Fejlesztésük azonban ezzel együtt is a megye érdekében áll, mert bővítik a személy- és áruszállítás lehetőségeit, erősítik a megye közlekedési-logisztikai szerepét és elősegítik üzleti centrum- és idegenforgalmi szerepköreinek fejlődését.
- A **Tisza völgyi hajózás** fejlesztésének fő feladatai: a Tisza jogi státusának rendezése; a meglévő magyar-jugoszláv Tisza egyezmény korszerűsítése; új Tisza-Egyezmény megkötése a part menti államok teljes körével; új általános szabályozási tervek készítése; programozni a folyami nagyműtárgyak, illetve hajószilipek hajózási érdekből szükséges fejlesztéseit. (A Tisza Csongrád (Bokros)–Országhatár (253,8-159.6 fkm) szakaszán EGB IV. Osztályba sorolva hajózható. E szakaszra tervezett fejlesztések: közforgalmú nemzetközi és országos jelentőségű kikötő: Szeged (Schengeni); térségi jelentőségű közforgalmi kikötők: Csongrád, Hódmezővásárhely (kijelölt).

A vízi út fejlesztések vonatkozásában kérdés a **Duna-Tisza csatorna és a Csongrádi Duzzasztó megépítése**. A művek létesítésének várható területfejlesztési kihatása a régió számára kiemelt jelentőségű. Megvalósítása csak többcélú vízhasznosítás (víziút, vízpótlás stb.) esetén jöhet reálisan számításba (ENSZ EGB V/a. kategória). A létesítés – nagy léptéke és költség kihatásai miatt – csak politikai konszenzus és magas szintű (kormány) döntés alapján képzelhető el¹⁴.

- Kereskedelmi (nemzetközi) repülőtérre fejleszthető repülőtér a **Szegedi Regionális Repülőtér**, amely a régió központjában rendelkezni fog a nemzetközi, regionális légiforgalom kiszolgálásának feltételeivel. A repülőtér potenciáljának kihasználásának alapja az objektum kiváló elérhetősége az egyéni és tömegközlekedés eszközeivel.¹⁵
- Az **Országos Kerékpárút Törzshálózat** megyei elemei: Szolnok–Tiszakécske–Csongrád kerékpárút az EuroVelo hálózat 11. sz. útvonalának részeként; Csongrád–Szeged–Röszke

¹³ A MÁV jelenleg ismert üzletpolitikája a kisműveltségű szárnyvonalak felszámolásán keresztül ellene dolgozik a Nagyvárad-Fiume vasútvonal újjászervezésének.

¹⁴ Jelenleg ez a konszenzus az érintett szereplők között hiányzik, a visszaérkezett vélemények alapján.

¹⁵ A repülőtér további fejlesztése – biztonsági okok miatt – magával vonja a leszállópálya szélén haladó 55. sz. főút pályaszerkezetének lesüllyesztését!

(Szerbia); Szeged–Kiszombor (Románia) EuroVelo 11. sz. útvonalának részeként; Dél-magyarországi kerékpárút: Baja–Szeged–Békéscsaba–Szeghalom–Berettyóújfalu. Ezek ütemezett kiépítése - a régióra kidolgozott fejlesztési tervvel összhangban - kell, hogy prioritást élvezzen a településközi kerékpárút hálózati fejlesztések között.

2.5. Program

A szállítási és logisztikai szerepkörök erősítése

A megyén áthaladó tranzit-áruforgalom szinte kikényszeríti – a hálózati fejlesztések mellett – a közlekedési alágazatok együttműködésére épülő, környezetbarát kombinált fuvarozás fejlesztését. A magyarországi kombinált szállításban – földrajzi helyzetének és meglévő létesítményeinek köszönhetően – kiemelkedő szerephez juthat Csongrád megye. Ehhez szükséges középtávon a kiskundorozsmai rendező pályaudvar kialakítása, a RO-LA terminál továbbfejlesztése, megfelelő közúti kapcsolatának kiépítése, valamint a konténer-fuvarozás lehetőségeinek javítása (konténer-terminál fejlesztése), és egy műszaki-vegyi mentőbázis kialakítása.

A tranzitforgalom adta lehetőségek kihasználása akár a megye gazdasági fejlődésének egyik előmozdítója is lehet. A fuvarozókat kiszolgáló kereskedelmi-szolgáltató vállalkozások támogatásával is ösztönözni kell, hogy a teherforgalom minél nagyobb része álljon meg a megyében. Még nagyobb a hatása a szállítmányozási, expedíós, raktározási, csomagolási stb. feladatokat is magába foglaló logisztikai szolgáltató központ létrehozásának. Szeged térsége az OTK és a KHVM dokumentumai szerint is kiválóan alkalmas ennek létrehozására – mert régióközpont, hármás határ közelében fekszik, regionális repülőtérrel rendelkezik, gyorsforgalmi közúti csomópont, vasúti fővonala (távlatban nemzetközi vasúti csomóponti szerepe), medencés kikötője és RO-LA terminálja van. Szeged egyike a központi szinten kijelölt országos jelentőségű logisztikai központok hálózatának (LSZK). A megye logisztikai potenciáljának kihasználását segítené a határ menti - specializált karakterű egységekre építő, egymás szolgáltatási spektrumát kiegészítő - logisztikai lánc kiformálása.

Csongrád megyének olyan elsőrendű érdekei fűződnek a logisztikai tevékenység megindításához, mint a megye ipari telephelyi értékének erősítése, a tervezett ipari parkok kiszolgálása, a régió áruinak gyorsabb és színvonalasabb piacra juttatása, a lehetséges eurorégiós szerepkör. A központ teljes kiépítését középtávon be kell fejezni, mert késlekedés esetén a versenytársak lefedhetik a piac jelentős részét. Ehhez minél nagyobb állami, illetve nemzetközi gazdaságfejlesztési forrásokat és vállalkozói tőkét kell bevonni, de a fejlesztés önmagán túlmutató jelentősége miatt – különösen az előkészítő szakaszban és a beruházás első fázisában – szükség lehet jelentős megyei területfejlesztési, illetve megyei és szegedi önkormányzati források ide összpontosítására is. A központ sikeres működéséhez alapvető továbbá a kapcsolódó infrastrukturális elemek összehangolt fejlesztése, a széles körű marketing-tevékenység, és a megfelelő üzemeltetési forma megtalálása is.

Vállalkozói kezdeményezésre több, térségi jelentőségű logisztikai központ kialakítása várható Csongrád megyében, jelen ismereteink szerint: Algyő, Csongrád, Hódmezővásárhely, Makó, Mórahalom településeken.

2.6. Program**Az információs technológiák társadalmasítása**

Az információs technológiák terjedése, hasznosulása – kellő kontroll hiányában – erőteljesen növeli a területi különbségeket, akár települési szinten is. A megcélzott fejlődésnek térben a jelenleginél egyenletesebbnek kell lennie, ezért e technológiák terjedésében is biztosítani kell minden település és minden számba jöhető felhasználói csoport számára a hozzáférést. Hogy a társadalmi feszültségek ebben a dimenzióban is csökkenhessenek, a következőket kell elvégezni:

- Az intézmények, vállalkozások és otthonok szélessávú elérésének a lehető leggyorsabb és legteljesebb elérése, az egymással versengő szélessávú technológiák árversenyének kihasználása a széleskörű felhasználói kör elérésére.
- A mobilitás lehetőségének növelése részben a mobiltávközlési szolgáltatók gyorsított ütemű hálózati fejlesztéseinek ösztönzésén, részben a városi WiFi/WiMax rendszerek beüzemelésén keresztül.
- Kétirányú, szélessávú adatforgalomra alkalmas kábeltelevíziós hálózatok kiterjesztése rövid és középtávon, melyen keresztül megvalósulhat az aktuális települési, térségi információk terjesztése.
- A helyi és megyei írott, illetve a térségi és regionális elektronikus média közösségformáló szerepének erősítése, a digitális és interaktív műsorszórás műszaki lehetőségének mielőbbi megteremtése a térségben.
- A számítástechnika terjedésének elősegítése, különös tekintettel a megye periférikus térségeire, a tanyás területekre, a társadalom perifériájára szorult rétegekre.
- Teleház-, telefalu- programok támogatása nem csupán a közösségi elérési lehetőségek kiépítésével, hanem a felhasználói kör megteremtésével (képzések), valamint a tartalomfejlesztés felgyorsításával (pl. e-ügyintézés, e-önkormányzat, e-demokrácia stb.).
- Térségi szintű informatikai hálózatok kialakítása, a már megindult kezdeményezések támogatása rövid távon (a kistérségi szövetségek mellett, más térségek, település csoportok is szóba jöhetnek).
- Távolsági munkavégzési mintaprojektek beindítását megalapozó informatikai háttérfejlesztések megvalósítása rövid távon szükséges, összekötve a felhasználói ismeretek helyi terjesztését célzó képzési programok indításával.
- E-szolgáltatások körének kibővítése, különös tekintettel a távoktatásra, távdiagnosztikára, távgyógyászatra, jelzőrendszeres szolgáltatások kiépítésére, távfelügyeleti rendszerek beüzemelésére, közlekedési hálózatok üzemeltetésére stb.

2.7. Program**Az energiaellátás fejlesztése**

Az energiaellátás biztosítása nem csupán a gazdasági tevékenység bázisa, de mindennapi életünk elengedhetetlen feltétele is. A megye gazdaságának új fejlődési pályára állítása e téren

többletigények megjelenését vetíti előre. Ezzel párhuzamosan a jövedelmek növekedése a háztartások oldaláról is növekvő igény szintet jelez. Másik oldalról szükséges az energiát racionálisabban hasznosító műszaki megoldások terjesztése, illetve a lakossági igények minél teljesebb kielégítése. Fokozott figyelmet kell fordítani a fosszilis energiahordozókat legalább részben kiváltó megújuló és alternatív energiaforrások fokozott hasznosítására, a lakossági tudatformálásra e téren. Fokozottan szem előtt kell tartani a fenntarthatóság követelményét, így fejlesztés csak a természet- és tájvédelmi szempontok figyelembe vételével történhet. E cél elérése érdekében a következő intézkedések szükségesek:

- Algyőn szekunder szénhidrogén erőmű létesítése.
- Aktív részvétel a villamosenergia-transzferben, elsősorban a Balkán felé, illetve a megvalósult Békéscsaba–országhatár–Nagyvárad 400 KV-os vezetéken Románia irányába (Sándorfalva, Szeged).
- A tanyavillamosítás – mint a tanyai infrastruktúra-fejlesztés egyik kulcseleme – befejezése rövid távú feladat, s ezzel párhuzamosan az elavult hálózati és elosztó elemek cseréje is szükséges. A gazdaságossági számítások elvégzése alapján szóba jöhet a tanyák energiaellátásában az alternatív rendszerek kiépítése, a megújuló energiaforrások használata is.
- A városi és községi közvilágítási rendszerek korszerűsítését folytatni kell, a hangsúlyt fokozatosan áthelyezve a kisebb településekre és a külterületi lakott helyekre.
- Erősíteni kell az energiafelhasználás racionalizálását szolgáló kezdeményezéseket (pl. távhőszolgáltatás korszerűsítése, intézményi fűtési rendszerek felújítása) s ehhez kapcsolódóan a racionális energiahasználati minták bevezetését és terjesztését az önkormányzatok és a lakosság körében.
- A stratégiai szénhidrogén készletek tárolókapacitásának kiépítése középtávra tervezhető feladat, melyhez feldolgozó kapacitás fejlesztése is csatlakoztatható hosszabb távon (Algyő). A Fekete-tenger–Fiume tervezett szénhidrogén-vezeték lecsatlakozási pontjának „megszerzése” erőteljes megyei lobbitevékenységgel érhető el. Ma még nem látható, hogy a tervezett új orosz gázvezetékek nyomvonala hol halad át az ország területén, ám ha mutatkozik esély egy déli nyomvonalra, azt a megye felé kellene téríteni, s az elosztó állomást itt telepíteni.
- A megye kiváló adottságokkal és meglehetősen gyakorlati tapasztalattal rendelkezik a geotermia / geotermika használatában. A korszerű, komplex és környezetbarát hasznosításra vonatkozó referenciák a térségben, vagy az országban rendelkezésre állnak¹⁶. Az állami támogatási rendszer finom befolyásolásával lehetséges a megyei intézmények, lakótelepek, vállalkozások jelentős részében a fűtési rendszerek átalakítása tisztán geotermikus, vagy hibrid megoldásokra. Országos tudáscentrum-szerep elérése reális (Szeged - GEKKO, Szentes - agrár és lakossági hasznosítás) célként tűzhető ki, különös tekintettel a vízvisszasajtolási technikák¹⁷, hőszivattyús rendszerek fejlesztésére.

¹⁶ Erre vonatkozóan az ATIKÖVIZIG koordinálásával készült el 2005-ben "A termálenergia hasznosítási lehetőségeinek feltárása a Dél-alföldi Régió területén" című megvalósíthatósági tanulmánya.

¹⁷ A vízvisszasajtolásra vonatkozó eljárási rendet a 28/2004.(XII.25.)KvVM rendelet szabályozza

2. PRIORITÁS

- Egyéb alternatív energiaforrások (szél-, napenergia, mint kiegészítő energiaforrások, bio-üzemanyagok előállítása, zöld erőművek beüzemelése, illetve az ezek alapanyagául szolgáló növények termesztése) hasznosítását célzó mintaprogramok indítása rövid távon szükséges, majd a gyakorlatban bevált eljárások elterjesztése.

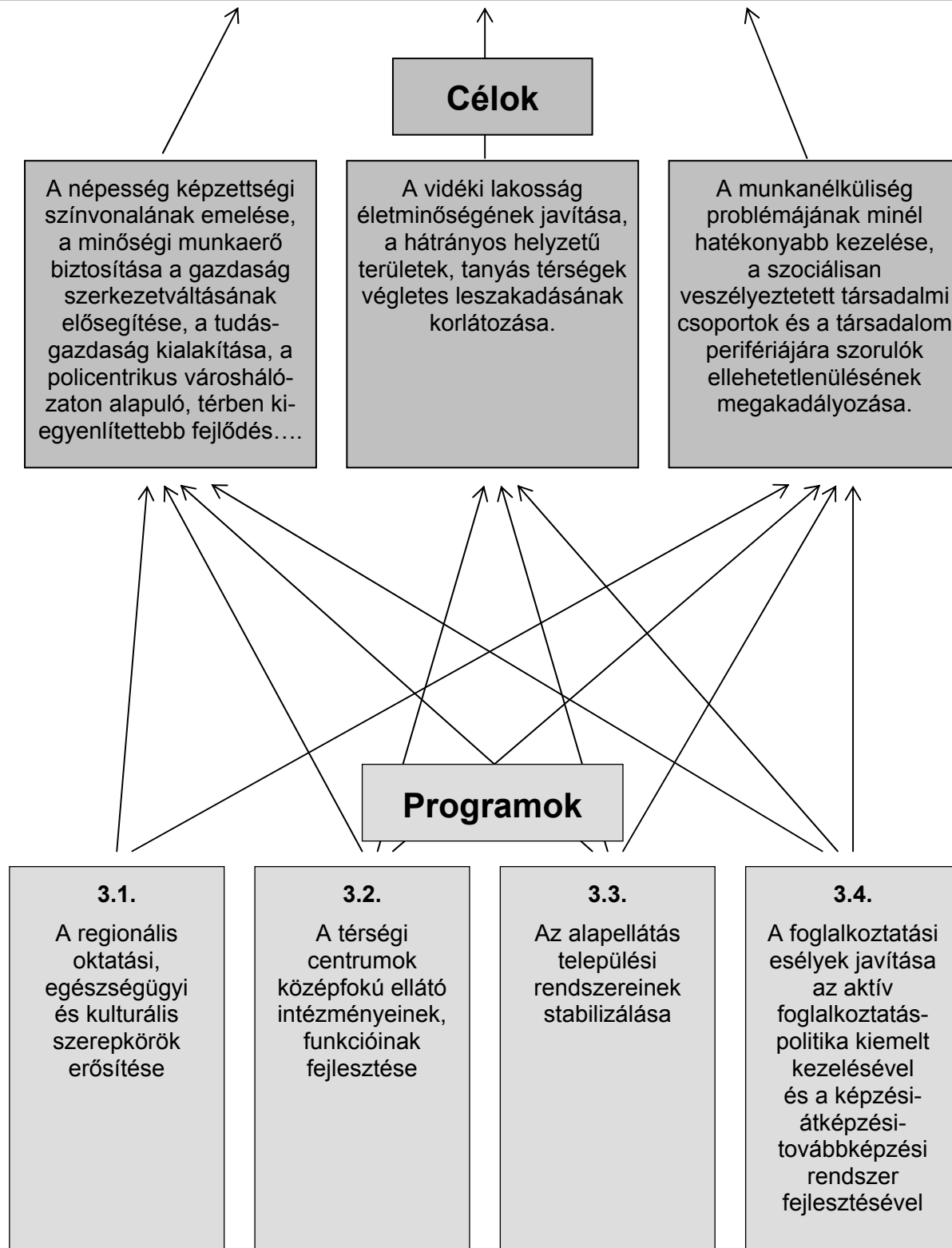
EREDMÉNYMUTATÓK

- Az exporthányad növekedése ágazatonként
- Határátkelők számának változása, a határforgalom alakulása
- A megyei határátkelők forgalmának részesedése a román és szerbiai határforgalomból
- A külső és belső nagycentrumok eléréséhez szükséges idő
- Főútvonal-sűrűség, a legközelebbi gyorsforgalmi illetve főútvonal távolsága a megye településeitől
- A közlekedésbiztonsági mutatók alakulása
- A közút és vasúthálózat fenntartására, fejlesztésre fordított összegek nagysága
- A vasúti fővonalak pályaállapot mutatói, áru- és személyforgalmi adataik
- A szegedi kikötő áruforgalma
- A kombinált szállítási módok aránya a teljes forgalomból
- A Szegedi Logisztikai Központ szolgáltatási kínálata, ügyfélköre, forgalmi adatai
- A Szegedi Regionális Repülőtér forgalmi adatai
- Eurorégiós együttműködések száma
- Határmenti együttműködések száma
- A kereskedelmi és magán-szálláshelyek kapacitása
- A kereskedelmi és magán-szálláshelyek vendégforgalma, vendégéjszakák száma, külföldi vendégforgalom mennyiségi és minőségi mutatóinak alakulása
- Kiemelt rendezvények látogatottsága
- Turisztikai szervezetek (utazásszervező és –közvetítő vállalkozások, Tourinformirodák, turisztikai egyesületek) száma
- Újonnan bevezetett turisztikai szolgáltatások, komplex turisztikai programcsomagok, tematikus útvonalak száma, a kínálatban megjelenő vállalkozások száma
- Idegenforgalmi adóbevételek változása
- Turisztikai fejlesztést célzó benyújtott pályázatok száma, az elnyert támogatás összege
- Idegenforgalmi kiadványok száma, színvonala
- Internetes honlapok száma, azok tartalmának gyarapodása
- A megye szereplése a helyi, térségi, regionális és országos hírműsorokban
- Szélessávú Internetes csatlakozási pontok száma
- Kábeltelevíziós hálózatba bekapcsolt lakások száma, ebből a kétirányú kommunikációra alkalmasak aránya
- Teleház-, telefalu-programban részt vevő települések száma
- Térségi információs hálózatok száma, információtartalma
- Távolsági munkavégzési mintaprojektek száma
- A gázhálózatba bekötött fogyasztók száma
- Stratégiai szénhidrogén-tároló kapacitás
- Kiépített és korszerűsített külterületi villamos hálózat hossza
- PB-gázzal ellátott tanyák száma
- Korszerűsített közvilágítási hálózat hossza, mért energia-megtakarítás
- Alternatív energiaforrások hasznosítását célzó mintaprojektek száma
- Megújuló és alternatív energiaforrások aránya a teljes fogyasztásból

ÉRDEKELT SZEREPLŐK (KOORDINÁTOROK)

- **Csongrád Megyei Területfejlesztési Tanács**
- **Csongrád Megyei Önkormányzat**
- **Duna–Körös–Maros–Tisza Eurorégió**
- **Dél-alföldi Regionális Fejlesztési Tanács**
- **Dél-alföldi Regionális Marketing Igazgatóság**
- **Dél-alföldi Regionális Idegenforgalmi Bizottság**
- **Magyar Közút Állami Közútkezelő, Fejlesztő, Műszaki és Információs Kht. Csongrád Megyei Területi Igazgatósága**
- **MÁV Zrt.**
- **Regionális Innovációs Ügynökség**
- **Csongrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara**
- **Dél-Alföldi Térségfejlesztési Társulások Egyesülete**
- **Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság**
- **Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság**
- **Kistérségi társulások**
- **Települési önkormányzatok**
- **Civil szervezetek**

**3. FEJLESZTÉSI PRIORITÁS
DIFFERENCIÁLT ÉS ÖSSZEhangolt
EMBERERŐFORRÁS-GAZDÁLKODÁS:
A HUMÁN TŐKE STRATÉGIAI ELEMEINEK FEJLESZTÉSE,
A LESZAKADÓ TÁRSADALMI CSOPORTOK HELYZETÉNEK JAVÍTÁSA**

**3. FEJLESZTÉSI PRIORITÁS
DIFFERENCIÁLT ÉS ÖSSZEHANGOLT
EMBERIERŐFORRÁS-GAZDÁLKODÁS:
A HUMÁN TŐKE STRATÉGIAI ELEMEINEK FEJLESZTÉSE,
A LESZAKADÓ TÁRSADALMI CSOPORTOK
HELYZETÉNEK JAVÍTÁSA**

A FEJLESZTÉSI PRIORITÁS INDOKOLTSÁGA

A megye, illetve a kistérségek, települések társadalmának és gazdaságának bármely területén tervezett előrelépés, vagyis a jövőbeni tartós, kiegyensúlyozott fejlődés alapfeltétele az emberi erőforrások kiemelt fejlesztése.

A megye nemzetközi (eurorégiós) és országos versenyképességének javítása, a gazdaság szerkezetének modernizálása, teljesítményének emelése, a dinamizáló hatású tudásigényes ipari és szolgáltató ágazatok fejlesztése magas színvonalú humán erőforrásokat kíván. Mindez megköveteli az itt élő népesség képzettségi színvonalának, szemléletének, alkalmazkodó képességének, területi mobilitásának folyamatos fejlesztését.

A vidéki lakosság esélyegyenlőségének javításában, a kistelepülések és egyes megyerészek elnéptelenedésének megakadályozásában, a munkanélküliség kezelésében, a szociálisan veszélyeztetett társadalmi csoportok és a társadalom periferiájára szoruló arányának csökkentésében kiemelkedően fontos szerepe van az egészségügyi, szociális és oktatási ellátások színvonalának és az azt biztosító intézményrendszer területi szerkezetének.

CÉLOK

- A népesség képzettségi színvonalának emelése, a minőségi munkaerő biztosítása, a gazdaság szerkezetváltásának elősegítése, a tudásgazdaság kialakítása, a policentrikus városhálózaton alapuló, térben kiegyenlítettebb fejlődés humán alapjainak megteremtése
- A vidéki lakosság életminőségének javítása, a hátrányos helyzetű területek, tanyás térségek végletes leszakadásának korlátozása.
- A munkanélküliség problémájának minél hatékonyabb kezelése, a szociálisan veszélyeztetett társadalmi csoportok és a társadalom periferiájára szoruló ellehetetlenülésének megakadályozása.

JAVASOLT INTÉZKEDÉSEK (PROGRAMOK)**3.1. Program****A regionális oktatási, egészségügyi és kulturális szerepkörök erősítése**

Az intézményi kapcsolatok, együttműködések kiterjesztésével, illetve a regionális szintű humán szolgáltatások kisugárzó hatása révén Szegednek – mint az ország egyik legfontosabb vidéki felsőoktatási, felsőfokú egészségügyi, tudományos és kulturális központjának – az eddiginél lényegesen nagyobb szerepet kell betöltenie a megye, a régió és az eurorégió egészségének jövőbeni fejlődésében.

A megye új fejlődési pályára állását, gazdasági szerkezetének modernizálását, a szolgáltatások palettájának bővülését és erősödését nagyban segítené a humán feltételek jelenleginél magasabb szintű biztosítása. A Szegedi Tudományegyetem képzési szerkezetének megújításakor a dél-alföldi felsőoktatási és szakképző intézményekkel együttműködve (egyeztetve) a reálszféra irányában érdemi előrelépésre van szükség. Különösen nagy jelentőségű lenne a műszaki felsőoktatás meghonosítása a megyében. Ennek megvalósulásáért összehangolt lépéseket kell tenni a műszaki képzés akkreditációja érdekében, mivel a műszaki és természettudományi képzés fejlesztését, a hallgató létszám növelését az NFT, illetve az Európai Unió egyaránt támogatja.

Bár a további jelentős létszámbővítés lehetőségei a nappali tagozatos alapképzésben nagyrészt lezárultak, kedvező lehetőségek kínálkoznak a levelező oktatás, valamint, a gazdasági igényeket rugalmasabban követni képes képzési formák (akkreditált felsőfokú szakképzés, távoktatás, másoddiplomás képzés, továbbképzések) kiterjesztésére. Az új stratégia részeként már néhány éves múltra tekinthet vissza az uniós szakértők magyar és idegen nyelvű képzése, valamint az angol és német nyelvű oktatás bevezetése az orvosképzésben. Az idegen nyelvű képzés további karokra (szakokra) történő kiterjesztése az egyetem külhoni vonzerejét és egyúttal hallgatói létszámát növelné. Támogatni kell az egyetem nemzetközi (részben az eurorégióon belüli) kapcsolatainak fejlesztését, valamint a meglévő infrastrukturális hiányosságok (kollégium, oktatási és kutatási épületek) felszámolását.

Szeged egészségügyi központi szerepe a Dél-Alföld egész területének ellátása szempontjából meghatározó, Szeged regionális egészségügyi szerepkörének erősítése a progresszív ellátás szem előtt tartásával a régió területéről (s esetenként a régióon kívülről is) intenzívebb betegforgalmat indukálhat, mely hozzájárul a város, s ezen keresztül a megye egészségügyi bevételeinek növekedéséhez. Az itt lévő, kiemelkedően magas egészségügyi szellemi potenciál – a már meglévő hagyományokat erősítve – az egészségügyi minőségbiztosítás rendszerének kiépítésével, az egészségügyi informatikai rendszerek fejlesztésével, a menedzsment-képzés, vezetői továbbképzések szervezésével, a regionális ellátórendszer fejlesztésének koordinálásával, a műszerpark folyamatos fejlesztésével, speciális műszerek beszerzésével és az erre is építő orvos-továbbképzés szervezésével nemcsak regionális, hanem országos értelemben is motorja, egyik fontos szellemi bázisa lehet a hazai egészségügyi rendszer még előttünk álló szervezeti és tartalmi megújításának. A magas technikai felkészültséget igénylő ellátási formákat csak a klinikai központban, Szegeden célszerű fejleszteni. Ezen keresztül a szegedi egészségügyi intézmények sikerrel kapcsolódhatnak a

pólusfejlesztést célzó dél-alföldi „Biopolisz-program” egészségipari fejlesztéseivel, összhangban a Dél-Alföld Regionális Egészségfejlesztési Programmal, a Dél-Alföldi Regionális Egészségügyi Tanács (DARET) szakmai felügyelete mellett.

A felsőoktatási és felsőfokú egészségügyi funkciók tervezett fejlesztése szempontjából nélkülözhetetlen az épületállomány elavultságának, kedvezőtlen műszaki paramétereinek ütemezett, folyamatos megszüntetése, továbbá az eszközállomány fejlesztéséhez szükséges források biztosítása.

E felsőfokú funkciók, kiegészítve a regionális kulturális (opera, színház, közgyűjtemények) szerepkörökkel, önmagukban is jelentős, ám a jövőben az eddigieknél szélesebb körben és intenzívebben kihasználható adottságai a megyének. A kulturális gazdaság a nagyvárosi gazdaságok egyre fontosabb elemévé válik, s a közvetlen bevételeken és az általa teremtett munkahelyeken túl szerepe a város értékeinek közvetítésében, az imázs formálásában és a marketingben is kiemelkedő. Szegeden ennek alapjai rendelkezésre állnak, s a 2010-es „Európa Kulturális Fővárosa” program, ahol a város Pécs kiemelt hazai partnere lendületet adhat az ágazat új minőségi szintre emeléséhez.

A felsőoktatási és kutatási potenciál térségfejlesztő hatásának erősítése érdekében az elkövetkezendő időszakban rendszeressé és szervezetté kell tenni az intézmények, illetve a megyei, regionális fejlesztő szervezetek, valamint a gazdasági szereplők közötti együttműködést, egyeztetést. Közvetlen és közvetett támogatási formák (ösztöndíjak, alapítványok) kidolgozásával is ösztönözni kell a kisebb településeken élő tehetséges fiatalok felsőoktatásba kerülését, a megyében hiányzó értelmiségi szakterületeken pedig a diplomás fiatalok megyébe csábítását és itt tartását.

3.2. Program

A térségi centrumok középfokú ellátó intézményeinek, funkcióinak fejlesztése

A mind minőségi, mind szerkezeti paramétereit tekintve színvonalas, ugyanakkor túlcentralizált megyei középfokú oktatási rendszer, tekintettel a csökkenő tanulólétszámra és a növekvő kapacitásra, szükségessé teszi az ellátás területi struktúrájának és szakmai szerkezetének megyei szintű összehangolását. Új perspektivikus kitörési pontként kell számolni a szakképzésben a Térségi Integrált Szakképző Központ-ok országos hálózatának létrehozásával. Bár a megye az első fejlesztési körből (16 intézmény) kimaradt, a következő fázisban (30-35 új TISZK) megszervezésére kerül sor. Csongrád megyének feltétlenül lobbizni kell 2-3 intézmény megyei letelepítése érdekében.

Szeged középfokú oktatásának fejlesztésekor a városban és közvetlen környezetében jelentkező igények kielégítése mellett elsősorban a speciális – megyei, illetve regionális szinten egyedi – szakképzésekre és a magas színvonalú továbbtanulás-orientált képzésekre, nem pedig a mennyiségi képzésre kell fektetni a hangsúlyt.

Csongrád megye történelmi városainak középfokú oktatási szerepe mind a közismereti, mind a szakmai képzés tekintetében meghatározó, magas színvonalú. E szerep szinten tartása, vagyis a képzési kapacitás feltöltése, illetve szerkezeti modernizálása összességében a megyei középfokú oktatási tartalmi színvonalának emelkedését eredményezheti.

A helyi gazdaság fejlesztése és munkaerőigényének kielégítése, a kisvárosi (térségi szerepeket betöltő) szakképzési bázisok versenyképességének erősítése érdekében javítani kell az intézmények felszereltségét, különös tekintettel az informatikai eszközökre és a technológiai színvonal biztosítására. A kisvárosi szakképzési intézményrendszert alkalmassá kell tenni a munkaerő-piaci képzés feladatkörére is. A megfogalmazott célokkal összhangban fejleszteni kell a középfokú műszaki képzést is.

A megye középfokú fekvő- és járó-beteg ellátásának fejlesztésekor a mennyiségi paraméterek helyett a rendszer belső szerkezetének arányosabbá tételére, összehangoltságának biztosítására, hatékonyságának és hatásosságának növelésére, a területi ellátás kiegyenlítésére kell fektetni a hangsúlyt. Ennek értelmében a következő lépések megtevéle indokolt:

- Mivel a megye öregedő népességének egészségi állapota újfajta egészségügyi igényeket támaszt az ellátórendszerrel szemben, indokolt a krónikus és idős betegek ellátását célzó ellátási formák (pl. ápolási osztályok, önálló ápolási intézmények, idősápolással foglalkozó intézmények, geriátriai osztályok stb.) intenzív fejlesztése, a krónikus ápolási feladatok leválasztása a kórházakról, vagy elkülönítése a kórházon belül.
- Sürgősségi betegellátó osztályok (SBO) létesítése, összhangban a Dél-Alföld Regionális Egészségfejlesztési Programmal és az Egészségügyi Fejlesztéspolitikai Konceptióval (EFK), a sürgősségi ellátás fejlesztése (a személyi és tárgyi feltételek javítása, a légimentés helyzetének hosszútávú stabilizálása Szegeden, az ambuláns és az egy napos ellátási formák továbbfejlesztése és kiterjesztése).
- A kórházzal nem rendelkező szakorvosi ellátási decentrumok szerepének növelése a kisteleki, mórahalomi, csongrádi kistérségben és Mindszenten a szakrendelői ellátás fejlesztése Makón, Szegeden, Szentesen és Hódmezővásárhelyen. A laboratóriumi diagnosztika fejlesztése a megyei laboratóriumi centrumban.
- A fogorvosi ellátásban a megelőzés erősítése és a szűrések számának növelése.
- Az egészségügyi intézmények épületállományának felújítása, átszervezése, rekonstrukciója, összhangban a Dél-Alföld Regionális Egészségfejlesztési Programmal, a műszerezettség folyamatos fejlesztése.
- A szakorvosok „megyében tartása”, a potenciálisan fellépő szakemberhiány megelőzése.
- Az egészségügyi járóbeteg-szakellátás és fekvőbeteg-ellátás hatékonyságának fejlesztése.
- Egy napos sebészet fejlesztése.
- Az egészségtudatosság fejlesztése, a prevencióhoz kapcsolódó beruházások és képzések támogatása.

Mindezek mellett fontos feladat az egészségügyi ellátórendszer és a szociális, jóléti rendszerek együttműködésének segítése. Fokozott figyelmet kell fordítani a rehabilitáció felkarolására, a csökkent munkaképességűek foglalkoztatására, a szenvedélybetegek gondozására, a szociális intézményi ellátásokra (idősek, fogyatékosok, hajléktalanok), továbbá a kulturális szolgáltatások bővítésére, a közművelődési, közgyűjteményi intézmények működési feltételeinek javítására.

3.3. Program**Az alapszolgáltatás települési rendszereinek stabilizálása**

Az elmúlt évek változásai következtében folyamatosan növekvő területi és társadalmi különbségek mérséklésében, a szociálisan veszélyeztetett társadalmi csoportok és a társadalom perifériájára szorulók arányának csökkentésében kiemelkedően fontos szerepe van az egészségügyi, szociális, kulturális, oktatási ellátások színvonalának és az azt biztosító intézményrendszer területi elhelyezkedésének. Ennek értelmében az alapszolgáltatás minden területén kiemelt szerepet kell kapnia a megelőzésnek, az egészséges életmód – ezzel összefüggésben a környezeti tudatosság – kialakításának, a mentális állapot javításának, a műveltségi, nyelvismereti szint emelésének, a közösségi kezdeményezések támogatásának. Támogatni kell az értelmiségiek tartós megmaradását és segíteni oktatási-közművelődési és társadalomszervező tevékenységüket a kistelepülésekben, hátrányos helyzetű térségekben. A hatékony feladatellátás, valamint az esélyegyenlőség kettős mércéjének alkalmazásával ki kell használni a kistérségi feladatellátáshoz kapcsolódó pályázati és fejlesztési lehetőségeket.

A szociális és egészségügyi ellátás területén már rövid távon segíteni kell a korszerű ellátási-gondozási módszerek elterjedését (családsegítés, gyermekvédelem, védőnői hálózat, házi gondozás, házi betegellátás). Az egészségügyi alapszolgáltatás műszerezettségének javításával, a házi orvosok és házi gyermekorvosok számának növelésével középtávon érdemben emelni kell a preventív vizsgálatok, szűrések és a „befejezett ellátás”, a közösségre alapozott prevenció és a rehabilitáció arányát, alapozva az „Egészség Évtizedének Nemzeti Programjára” és a Dél-Alföld Regionális Egészségfejlesztési Programra, támogatni kell a házi orvosok szakmai képzését, a házi orvosok utánpótlását. Különösen indokolt az iskolavédőnői hálózat fejlesztése, s a házi orvosi szolgálat „kapuőr” szerepének növelése.

A munkanélküliség kezelésében a megye hátrányos helyzetű területein és a belső periféria községeiben a közmunka programoknak, a szociális gazdaság megteremtésének, a sikeres mintaprogramok átültetésének is kiemelt szerepet kell kapniuk. Az átképzési programok között az alacsonyán képzett tartós munkanélüliek számára nyújtott kihelyezett felzárkóztató képzések arányát már rövid távon növelni kell. E feladat ellátásában a Csongrád Megyei Munkaügyi Központnak és a Csongrád Megyei Munkaerő-fejlesztő és Képző Központ-nak is kiemelt szerepet kell vállalnia.

E térségekben a feszítő szociális problémák miatt az önkormányzati szociális alapszolgáltatások és intézmények mellett fokozottan kell támogatni az önkormányzati kötelező feladatokon felül vállalt komplex szociálpolitikai programok megvalósítását.

A külterületi népesség nagy számára és viszonylag magas arányára tekintettel kiemelt figyelmet kell fordítani az alapellátáshoz való hozzáférhetőségük javítására, megoldására, felhasználva a megyei és országos e téren meglévő kedvező tapasztalatokat, a sikeres mintaprogramok hasznosítható elemeit (best practices).

3.4. Program**A foglalkoztatási esélyek javítása az aktív foglalkoztatáspolitikai kiemelt kezelésével és a képzési-átképzési-továbbképzési rendszer fejlesztésével**

Az iskolarendszerű képzés, szakképzés átalakulásának ütemét és alapvető céljait elsősorban országos jogszabályok határozzák meg. A megyei intézményrendszernek (képzési szerkezet, területi struktúra) azonban mindezek mellett összhangban kell lennie a helyi gazdaság munkaerőigényével, illetve követnie kell a gazdaságfejlesztés tervezett irányait is. Ennek érdekében ösztönözni kell térségi foglalkoztatási paktumok létrehozását a gazdasági szereplők és a képző intézmények között, majd megteremteni ezek megyei koordinációját.

A megye gazdasági szerkezetében eddig bekövetkezett és várható további lényeges változások, a piacgazdasági körülmények és követelmények, a növekvő technológiai színvonal, az uniós követelmények új ismereteket, mentalitást, képzettségeket és képességeket követelnek. A munkaerőpiac változó igényeit csak a gazdaság szereplőivel szorosan együttműködő, rugalmas, adaptív szakképzési intézményrendszer képes figyelembe venni, követni. Elő kell segíteni ezért a szakképző intézmények és a gazdaság szereplői közötti szoros együttműködést, a kapcsolatok intézményesülését, továbbá növelni kell az érettségi utáni szakképzés arányát – többek között a felsőfokú szakképzés kiterjesztésével.

A gazdaság munkaerő iránti igényének folyamatos kielégítése és az eredményes foglalkoztatáspolitikai érdekében már rövid távon fejleszteni kell a munkaerőpiac változásához rugalmasan alkalmazkodó felnőttoktatási, továbbképzési és átképzési rendszert. Az e feladat ellátásához szükséges intézmények többsége kiépült a megyében, területi elhelyezkedésüket, működésüket azonban korszerűsíteni kell. A munkavállalói képzési és továbbképzési programok mellett növelni kell a munkáltatók számára nyújtott szolgáltatások (alkalmazottak továbbképzése többek között például új technológia bevezetése esetén, vezetői tréningek stb.) arányát. A vállalkozók számára nyújtott képzések, továbbképzések szinten tartása mellett meg kell teremteni az önképzés intézményesített feltételeit (előadások, szaktanácsadás, konzultációs lehetőségek, információ-szolgáltatás, távoktatás).

A megyei munkanélküliség kezelésében továbbra is kiemelt szerepet kell kapnia az aktív foglalkoztatáspolitikának. Ennek értelmében a gazdasági szerkezetváltást szolgáló eszközök és a munkaerő-piaci pénzügyi források felhasználását intézményesített formában szükséges koordinálni (Csongrád Megyei Területfejlesztési Tanács, Csongrád Megyei Munkaügyi Tanács, Csongrád Megyei Munkaügyi Központ, Csongrád Megyei Munkaerő-fejlesztő és Képző Központ). A relatíve alacsony aktivitási szint növelését segítheti a részmunkaidős álláshelyek számának növelése, a távolsági munkavégzés elterjesztése, illetve a munkanélküliség által leginkább veszélyeztetett csoportok (pályakezdők, 45 év felettek, kisgyermekes nők, fogyatékkal élők) számára megnyitott állami források sikeres lehívása.

A munkanélküliség problémájának kezelésében és a munkanélküliek foglalkoztatásában közvetlenül érintett, érdekelt szereplők (települési önkormányzat, képző intézmény, gazdálkodó szervezet, munkaügyi központ) összefogásával, összehangolt tevékenységével új, komplex átképzési-foglalkoztatási programokat kell indítani. Az elkövetkezőkben is támogatni kell a befektetői igényekhez igazodó gyors és hatékony átképzéseket.

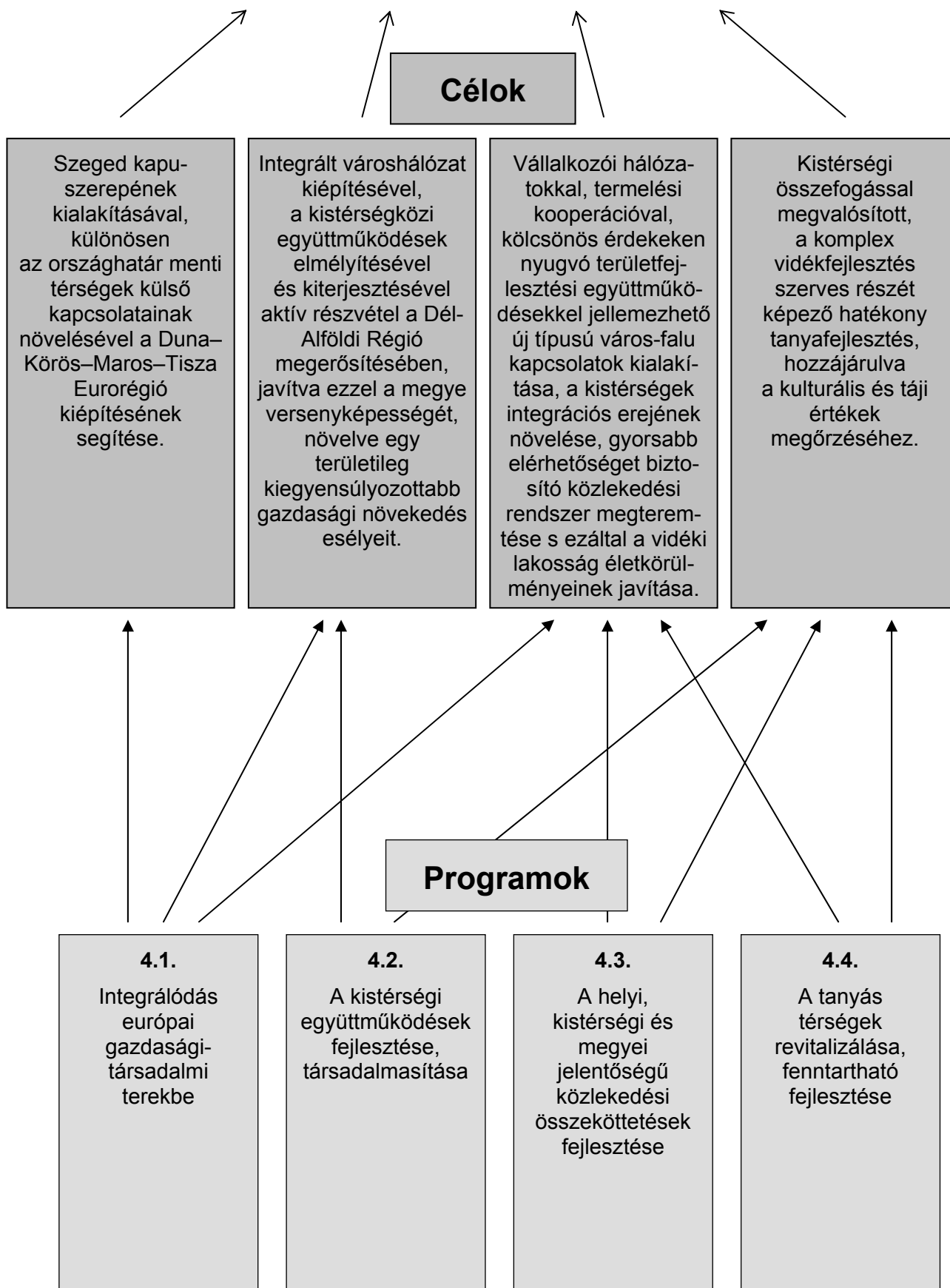
EREDMÉNYMUTATÓK

- A népesség átlagos iskolai végzettsége
- Az oktatatott szakmák száma városonként
- Az érettségi utáni szakképzésben és post-secondary képzésben résztvevők száma
- A pályakezdő munkanélküliek aránya
- A felsőoktatásban végzettek száma, a műszaki és természettudományi végzettségűek aránya
- Aktivitási ráta
- Munkanélküliségi ráta
- Az átképzésben résztvevők száma
- A kihelyezett felzárkóztató jellegű képzésekben résztvevő munkanélküliek száma
- Az átképzésben résztvevők között az új képesítéssel egy éven belül elhelyezkedők aránya
- Az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök felhasználásának területi struktúrája
- A szociális gazdaságban foglalkoztatottak száma
- A házi szociális ellátásban érintett idősek száma
- A táppénzes napok száma
- Csecsemőhalandóság
- Születéskor várható átlagos élettartam
- Öngyilkossági ráta mind a megyében, mind a kritikus településeken
- Szűrővizsgálatok számának növekedése
- Háziorvosi praxisok száma
- Ágykihasználtság
- Megyén kívülről érkező betegek száma a felsőfokú intézményekben
- Mentési idő
- Egészségüghöz kapcsolódó vállalkozások (ipar, kereskedelem, turizmus) száma
- Az alkohol, cigaretta és más függőséget okozó anyagok fogyasztásának alakulása
- A krónikus betegségből származó rokkantak száma
- A kulturális gazdaság aránya a megyei GDP-ből

ÉRDEKELT SZEREPLŐK (KOORDINÁTOROK)

- **Csongrád Megyei Területfejlesztési Tanács**
- **Csongrád Megyei Közoktatási Közalapítványa**
- **Csongrád Megyei Munkaügyi Központ (kirendeltségek)**
- **Csongrád Megyei Munkaügyi Tanács**
- **Dél-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács**
- **Csongrád Megyei Önkormányzat**
- **Oktatási Hivatal Dél-alföldi Regionális Igazgatósága**
- **Alap- és középfokú oktatási intézmények**
- **Szegedi Tudományegyetem**
- **Csongrád Megyei Munkaerő-fejlesztő és Képző Központ**
- **Dél-Alföldi Regionális Egészségügyi Tanács**
- **Dél-Alföldi Térségfejlesztési Társulások Egyesülete**
- **Kistérségi társulások**
- **Civil szervezetek**

4. FEJLESZTÉSI PRIORITÁS
A térségi kapcsolatok erősítése; régióépítés

4. FEJLESZTÉSI PRIORITÁS A TÉRSÉGI KAPCSOLATOK ERŐSÍTÉSE; RÉGIÓÉPÍTÉS

A FEJLESZTÉSI PRIORITÁS INDOKOLTSÁGA

Csongrád megye versenyképességének javítása, a magas színvonalú humán tőkére, a dinamizáló hatású ágazatok erősítésére építő, területileg kiegyensúlyozottabb gazdasági növekedés és a vidéki lakosság életkörülményeinek javítása csak a külső és belső térkapcsolatok fejlesztésével érhető el.

A kihasználható adottságok és megoldásra váró problémák sajátos kombinációit hordozó kistérségek – mint a kooperáció és a forráskoordináció fontos szinterei – kulcsszereplői a területi egyenlőtlenségek mérséklésére irányuló országos, míg a régiók az Európai Unió, kohézióra törekvő területi politikának. Ugyanakkor a helyi önkormányzatok az önerőre támaszkodó területfejlesztés építőkövei. A sokoldalú együttműködések révén hálózattá szerveződő városok és az új típusú város-falu kapcsolatok teremtik meg – az ellátási rendszereken túl – az innováció-terjedés térbeli kereteit, hozzájárulva ezzel a harmonikus térszerkezet kialakításához.

CÉLOK

- Szeged kapu-szerepének kialakításával, különösen az országhatár menti térségek külső kapcsolatainak növelésével a Duna–Körös–Maros–Tisza Eurorégió kiépítésének segítése.
- Integrált városhálózat kiépítésével, a kistérségközi együttműködések elmélyítésével és kiterjesztésével aktív részvétel a Dél-Alföldi Régió megerősítésében, javítva ezzel a megye versenyképességét, növelve egy területileg kiegyensúlyozottabb gazdasági növekedés esélyeit.
- Vállalkozói hálózatokkal, termelési kooperációval, kölcsönös érdekeken nyugvó területfejlesztési együttműködésekkel jellemezhető új típusú város-falu kapcsolatok kialakítása, a kistérségek integrációs erejének növelése, gyorsabb elérhetőséget biztosító közlekedési rendszer megteremtése s ezáltal a vidéki lakosság életkörülményeinek javítása.
- Kistérségi összefogással megvalósított, a komplex vidékfejlesztés szerves részét képező hatékony tanyafejlesztés, hozzájárulva a kulturális és táji értékek megőrzéséhez.

JAVASOLT INTÉZKEDÉSEK (PROGRAMOK)**4.1. Program****Integrálódás európai gazdasági-társadalmi terekbe**

Alkalmazkodva az OTK hosszú távú, a decentralizációt és a regionalizmust megcélzó átfogó területfejlesztési politikájához, Csongrád megye fejlesztési stratégiája is horizontális célként számol a partnerséggel, a kooperációval, a forráskoncentrációval. A gazdasági, társadalmi, kulturális fejlesztések területi felzárkózás mellett megvalósuló versenyképesség-növelése sikerességéhez azonban középtávon még mindenképpen, de számos elemében hosszú távon is szükség van a megye területfejlesztési szereplői érdekeivel összhangban lévő, részvételükkel zajló régióépítés külön fejlesztési programként való megjelenítésére is.

Az Európa – s különösen Közép-Európa – gazdasági-társadalmi terébe való elmélyülő funkcionális integrálódásnak számos „közvetítő tere” (pl. klaszterek, hálózatok, CADSES térség, „eurocities”) nyújt hatékonyabb kihasználásra érdemes lehetőséget a megye számára, melyek közül háromnak érdemes hosszú távon kiemelt szerepet szánni a regionalizmus fejlesztésében:

- a) a *Duna–Körös–Maros–Tisza (DKMT) Eurorégió*nak, amely az életminőség növelése érdekében „közös fejlesztett infrastruktúrára, információs bázisra építő, az innováció terjedését segítő erős kapcsolatrendszer”¹⁸ kiépítését irányozza elő; olyan cél kitűzését, melynek megvalósítása során Csongrád megye – földrajzilag is központi helyzeténél fogva – elsősorban abban vállalhat kulcsszerepet, hogy tágabb térsége „közös érdekeket felismerő, kooperációra építő gazdaságával az EU délkeleti kapujává”¹⁹ váljon;
- b) a *Dél-Alföldnek* mint az EU „konvergencia”-célkitűzése alá eső NUTS-II léptékű régiónak, az Új Magyarország programjában²⁰ is a szakpolitikák számára előírt „térségi gondolkodás” legfontosabb területi szintjét képviselő egységének, melynek (a gazdaság versenyképességének és a lakosság életminőségének javítását szolgáló) „nemzetközi közvetítő szerepe erősítése és kiaknázása”²¹ a megye területfejlesztési szereplőinek elemi érdeke;
- c) a *Tisza-térségnek*, azaz a Tisza által meghatározott táji rendszernek, egyben olyan országos koordinációt igénylő fejlesztési térségnek, mely a Kárpát-medence és a Balkán közötti – a megye legtöbb kistérségét magába foglaló – ökofolyosóvá válva a komplex környezetgazdálkodási, fenntartható terület- és vidékfejlesztési stratégiák nemzetközi összehangolásának fontos „terepét” jelenti Csongrád megye számára.

A „térségi versenyképesség”, a „fenntartható térségfejlesztés” és a „területi felzárkózás”²² érdekében erősítendő regionalizmus rész céljainak, ugyanakkor kiemelt eszközeinek is kell tekinteni az alábbi térszerkezeti elemek/kapcsolatok fejlesztését:

¹⁸ DKMT Eurorégió fejlesztési stratégiája

¹⁹ DKMT Eurorégió fejlesztési stratégiája

²⁰ Változat: UMP 1.10v2 2006. február 28.

²¹ Dél-alföldi régió területfejlesztési koncepciója

²² OTK átfogó céljai 2020-ig

- a *Szeged Biopolisz* fejlesztési pólus program régió(k)ra (így a megyére) gyakorolt húzó hatásának erősítése nemzetközi fejlesztési tengelyek (Budapest–Kecskemét–Szeged–Szabadka–Belgrád, Szeged–Temesvár, Szeged–Arad), regionális, illetve régióközi tengelyek (Pécs–Szeged–Hódmezővásárhely–Közép-békési centrumok–Debrecen) menti településkapcsolatok erősítésével;
- a megye térségeit hatékonyan felfűzni képes *policentrikus városhálózat* funkciómegosztást kialakító együttműködésének ösztönzése különös tekintettel:
 - a Szeged körül formálódó agglomerációs kapcsolatrendszerre; s az ezt kiteljesítő Szeged–Hódmezővásárhely–Makó potenciális városeyüttesre,
 - a Szentes–Csongrád potenciális városeyüttesekre, melynek kulcsszerepet kell szánni a Szeged-központú térszerkezet, az észak-déli egyensúlytalanság oldásában,
 - a Szeged–Mórahalom, valamint a Szeged–Kistelek komplementer városfejlesztésre,
 - és a megyéből kifelé irányuló, elsősorban dél-alföldi városokkal való kooperációk elmélyítése;
- az átértékelődött szerepű, a periférikus helyzetből adódó elmaradottság felszámolását segítő *határ menti területek* (mórahalmi, szegedi, makói kistérség) országhatáron átnyúló gazdasági, táj-, természet-, környezetvédelmi, társadalmi, kulturális együttműködéseinek fejlesztése.

E program keretein belül a térkapcsolat-fejlesztéseknek elsősorban:

- a régióépítés tárgyát képező térségek fejlesztési terveinek a Csongrád megyei érdekeket szem előtt tartó folyamatos egyeztetésére, közös programozásra, a beavatkozások összehangolására, a végrehajtás nyomon követésére és értékelésére;
- a területi tervezési/fejlesztési/kutatási együttműködésekhez, érdekegyeztetésekhez szükséges intézmények, intézményhálózatok kialakítására, a menedzsment segítségére;
- e térségek és a megye összehangolt arculatfejlesztésére, területi marketingjére;
- a kötődést, a területfejlesztési részvételt, területi (régiós) szemléletet javító, kooperálni képes partnerek egymásra találását, tapasztalatcseréjét, tervezési ismereteit fejlesztő képzésekre, az egyenlő esélyű hozzáférést megvalósító információszolgáltatásokra;
- kulturális, civil, szakmai (pl. a DATTE hagyományait felhasználó, folytató) kapcsolatok építésére célszerű irányulnia.

4.2. Program

A kistérségi együttműködések fejlesztése, társadalmisítása

A területfejlesztésben megnövekedett szerepű kistérségeket nemcsak a fenntartható, területileg kiegyensúlyozottabb megyei gazdasági növekedés színtereinek, de a *helyi erőforrásokra* alapozott, az *alulról jövő kezdeményezésekkel*, hatékony együttműködéssel integrált fejlesztéseket megvalósítani képes „műhelyeknek” kell tekinteni, illetve azzá válásukat segíteni.

Ennek érdekében már rövid távon el kell érni, hogy a kistérségi fejlesztési tanácsok szélesebb körű, hatékonyabb kooperációt kiépítve a területi tervezés, programozás, fejlesztés *aktív részeseivé* tegyék a versenyképesség javításához, a foglalkoztatás növeléséhez hozzájárulni képes vállalkozásokat; a helyi értékek megóvását, erőforrások fenntartható felhasználását, mozgósítását, kapcsolatépítést, esélyegyenlőség-javítást zászlajukra tűző civil szervezeteket; a lakosság képzetesebb csoportjait, a fiatalokat. Támogatni kell a részvételt, együttműködési képességet növelő közösségfejlesztést, a területi alapú szerveződéseket, segíteni a közösségi terek kialakítását, fejlesztését, a területi szemlélet javítására, a kistérségek társadalmi, kulturális, gazdasági, környezeti értékei megismertetésére irányuló programokat, képzéseket, az imázsépítést, marketinget.

A területfejlesztési-statisztikai egységeknek minősülő kistérségek mellett kiemelt szerepet kell szánni az országos jelentőségű *tématerületeknek* (a termálvízkinccs integrált hasznosítása; a megújuló energiaforrások részarányának növelése), a megyei jelentőségű feladat megvalósítására szerveződő (pl. környezet-, turizmus-, infrastruktúrafejlesztésre) *önkormányzati társulásoknak*, illetve mindezek egymással való érdekegyeztető, tervezési, fejlesztési együttműködéseinek.

A megye egészében célszerű ösztönözni a kistérségen belüli kooperációknak is fő tengelyét képező *város-falu kapcsolatok* Európai Területfejlesztési Perspektívák céljaival összhangban alakuló megújítását eredményező együttműködések. A városoknak a vidékükbe jobban integrálódó, az egész térség életminőségét javító központokká kell válniuk, kihasználva a többcélú kistérségi társulások keretében közösen működtetett közszolgáltatásokban rejlő lehetőségeket.

A kistérségi együttműködések akkor szolgálják leghatékonyabban Csongrád megye harmonikus térszerkezetének kialakítását, ha térkapcsolataik támogatása is megfelelően differenciált, adottságaikhoz és problémáikhoz igazodó prioritásokhoz kötődik. Így a rurális (vidéki) térségek OTK-ban megjelenített lehatárolását követve:

- az *urbánus* szegedi kistérségben a városi terjeszkedés, szuburbanizáció szabályozása, a fenntartható területhasználat; a helyi közlekedésre, a hulladékkezelésre, a közös lakó- és ipari övezetek kijelölésére irányuló önkormányzatközi kooperáció;
- az *urbánus központtal rendelkező* szentesi, hódmezővásárhelyi, makói *rurális* kistérségek közül az első kettőben a vidékfejlesztés s a központok térszervező ereje, a város-vidék kapcsolatok intenzifikálása, míg az utóbbiban a kistérségből kifelé mutató, országhatáron átlépő hálózatépítés dinamizáló ereje;
- a csongrádi, de különösen a kisteleki és a mórhalmi *jellemzően rurális kistérségekben* a szomszédos Szentessel, illetve Szegeddel való kooperáció, valamint (az utóbbi kettőben) a kistérségen belüli, mikroközpontok ellátását hatékonyabbá tévő falvak közötti együttműködések kaphatnak kiemelt szerepet.

4.3. Program**A helyi, kistérségi és megyei jelentőségű közlekedési összeköttetések fejlesztése**

A szükséges intézkedések megvalósításában a megyei szereplők és a decentralizált források szerepe jóval nagyobb, mint a főhálózatok esetében. A legfontosabb teendők:

- Az alsóbbrendű úthálózat állapotának javítása (burkolat-felújítás, néhol -erősítés, egyes hálózati jelentőségű, forgalmasabb szakaszok rehabilitációja, nyomvonal-korrekciója). A rendszeres útfenntartás kisebb összegeket igényel, megtérülése viszont jóval gyorsabb, mint a hálózatbővítésé, ezért mindent meg kell tenni a megyébe kerülő fenntartási célú állami források növelése és az egyéb pályázati lehetőségek minél nagyobb mértékű kihasználása érdekében.
- Hálózati, térségi jelentőségű mellékutak fejlesztése: a meglévő útszakaszok felújítása, a hiányzó elemek megépítése. A cél az elzárt közlekedési helyzetben lévő térségek, kistérségi kapcsolatok megteremtése, vagy javítása, mely részben a megyén belüli áramlásokat segíti, részben a megyehatáron átnyúló, szomszédos kistérségek közötti elégtelen kapcsolatrendszerrel hivatott fejleszteni²³.
- Hiányzó kapcsolatok, új összekötő útszakaszok kiépítése²⁴. Ezek egy része megyei törzshálózati utak közötti összeköttetést biztosít, másik csoportja egyes kistérségek jobb feltárását szolgálja, míg a továbbiak egy-két község, illetve a tanyák közötti kapcsolatait javítják nagymértékben²⁵. A kivitelezésben több esetben a várható kis forgalomhoz igazodó költségtakarékos, egyszerűsített megoldások is alkalmazhatók.
- Az önkormányzati kezelésbe került úthálózat: a belterületi önkormányzati utak, járdák, a teljes külterületi úthálózat és a belvízcsatornák (valamint a hozzájuk tartozó hidak, egyéb műtárgyak és vasúti keresztezések) tulajdoni viszonyainak és állapotának felmérése. Ennek alapján fokozatosan kerülhet sor a mezőgazdaság új viszonyaihoz és a tanyákon élők igényeihez is igazodó racionalizálásra, a külterületi utak hierarchiájának meghatározására, a hálózat működtetéséhez szükséges finanszírozási megoldások kialakítására, amelyekben – az érintett földtulajdonosokat is bevonva – a kistérségi együttműködéseknek meghatározó szerepet kell kapniuk. E feladatban fel kell mérni és meg kell határozni a volt TSZ-utak lehetséges helyét és szerepét a megyei úthálózatban.
- A belterületi önkormányzati utak szilárd burkolattal való ellátásának támogatása elsősorban a rossz vízvezetésű helyeken, illetve a megyei átlag 75%-át el nem érő kiépítettséggel rendelkező településeken, a szükséges önkormányzati saját erő egy részének megyei területfejlesztési forrásokból történő biztosításával.

²³ A térségi jelentőségű hálózati elemekre vonatkozó távlati fejlesztési elképzeléseket a Csongrád Megyei Területrendezési Terv tartalmazza a kapcsolódó „Alátámasztó szakági munkarészek” 170/2005. (XI.24.) Közgyűlési Határozat III. sz. mellékletében.

²⁴ Az egyéb mellékutak fejlesztésére vonatkozó fejlesztési szükségleteket a Csongrád Megyei Területrendezési Terv tartalmazza a kapcsolódó „Területrendezési intézkedési javaslatok...” 170/2005(XI.24.)Közgyűlési Határozat 7. sz. függelékének tervlapja tartalmazza, ezekkel a már említett a „Dél-alföldi régió nagytávú közúthálózata” című tanulmányterv is foglalkozik (UKIG).

²⁵ E területen fel kell használni a VÁTI által készített tanyasi közlekedés-fejlesztést célzó háttér tanulmány gyakorlatba átültethető megállapításait.

- A vasúti mellékvonalak kínálta szállítási lehetőségek megőrzése. Középtávon felértékelheti a mellékvonalakat a gazdasági növekedés megindulása (ipari parkok vasúti kapcsolata) és a megye nemzetközi vasúti kapcsolatainak tervezett erősítése, aminek kapcsán rekonstrukciójukra is sor kerülhet. Ennek bekövetkezéséig működőképességük megőrzése a reális cél. A jelenlegi lehetőségek jobb kihasználása, a további korlátozások megakadályozása, a lakossági és a fuvarozói igényekhez való alkalmazkodás, a költséghatékony működtetésre való törekvés azonban mindenképpen kívánatos. A mellékvonalak fenntartásának elsődleges feladata a felfűzött települések vasúttal való elérhetőségének biztosítása, a személy és áruforgalmi igények vasúton történő kielégítése. A regionális terveknek a vasúti mellékvonalak megtartását kell előírnia, nem elzárkózva – megfelelő pénzügyi konstrukció esetén – az üzemeltetés térségi feladatvállalásától sem.
- Elsősorban Szeged környezetében látszik lehetőség az elővárosi vasúti közlekedés kialakítására, mely illeszkedik a nemzeti vasúttársaság távlati fejlesztési stratégiájába.
- Az idegenforgalmi látóponthoz megközelítési lehetőségeinek javítása részben az odavezető hálózati elemek rekonstrukciójával, a hiányzó elemek kiépítésével, részben a tömegközlekedési rendszer ésszerű átszervezésével, a kapcsolatok számának növelésével.
- A forgalombiztonságot javító fejlesztések elindítása azonnal javasolt. Kiemelten kell kezelni a településeket elkerülő, a tranzitforgalmat a belterületről és a településközponttól elterelő szakaszok létesítését, valamint a balesetveszélyes csomópontok biztonságossá alakítását célzó kezdeményezéseket.
- A tömegközlekedés hatékonyságának növelését szolgálja egy legalább megyei, vagy tágabb, regionális közlekedési szövetség létrehozása az érdekelt társaságok részvételével. Ennek feladata lehetne a lakossági igények felmérése alapján a szolgáltatás optimalizálása, a menetrendek összehangolása.
- A menetrend szerinti autóbusz-közlekedés jelenlegi járatsűrűségének fenntartása és minőségi paramétereinek további emelése, a helyi tömegközlekedés (különösen a kötőpályás, elektromos eszközök) támogatása. Mindez közlekedésszervezési, szociális és környezeti érdek is. Támogatni kell a nagyvárosok körüli elővárosi típusú közlekedési rendszerek kialakítását, a különböző társaságokhoz tartozó szolgáltatók járatainak összehangolását, esetlegesen tarifaközösség bevezetését.
- A kerékpáros közlekedés feltételeinek javítása elsősorban a belterületeken, ezen kívül pedig az egymáshoz közel fekvő, forgalmas közúttal összekötött települések között, illetve az idegenforgalmi célterületek környékén (nem feltétlenül önálló kerékpárutak építésével, hanem más műszaki és forgalomszervezési megoldásokkal is). Előnyt kell, hogy élvezzenek az EuroVelo hálózat hiányzó elemeinek kiépítésére irányuló erőfeszítések, illetve a már meglévő hálózatokhoz illeszkedő, vagy különálló hálózatokat összekötő elemek.

E program ütemezése során célszerű arra törekedni, hogy a több települést is érintő, illetve a ráfordításokhoz képest legnagyobb javulást eredményező fejlesztések kapjanak elsőbbséget,

ám ezt a rendelkezésre álló helyi erőforrások nagysága és a pályázati lehetőségek is befolyásolhatják.

4.4. Program

A tanyás térségek revitalizálása, fenntartható fejlesztése

A tanyás térségek revitalizálása az OTK-ban is középtávon (2013-ig) teljesítendő területpolitikai célként, a sajátos adottságú vidékies térségtípusok egyikének fejlesztési prioritásaként fogalmazódik meg. Mivel azonban Csongrád megye kistérségeinek, sőt településeinek többségére jellemző az ökológiai, gazdálkodási, társadalmi és településrendszerként is kultúrtörténeti jelentőséggel bíró tanya jelenléte – ráadásul eltérő természeti tájakhoz kötődő fejlődéstörténeti sokszínűséget felmutatva –, ezért a megye számára érdemes természeti és kulturális táji értékekben gazdag területekként kezelni tanyás térségeit. Azok mára felhalmozódó speciális társadalmi/szociális, infrastrukturális, ellátási problémáinak kezelését, gazdasági fejlesztését az értékmegővítés szempontjait figyelembe véve, a tanyavilág fenntarthatóságának feltételeit biztosítva kell megoldani.

Már rövid távon ki kell terjeszteni a Duna–Tisza közti Homokhátságon a MEH OTH megbízásában készült *tanyakutatási-fejlesztési vizsgálatokat*²⁶ megyei s – a közös érdekeknek megfelelően – dél-alföldi támogatással. A teljes körű helyzetértékelés birtokában:

- a korábbi kutatás eredményeként a Tanyai Tanács által elfogadott lehetséges tanyai teendőket,
- az OTK-ban rögzített célokat, mint az új típusú (lakó, üdülő, rekreációs) funkciók segítése, elérhetőség javítása, infrastruktúra, vízpótlás, vízvisszatartás rendszerének fejlesztése, ingatlanpiaci, birtok- és üzemviszonyok rendezése, tanácsadás, táj- és biogazdálkodás, versenyképes agrártermék-struktúra, távmunkaprogramok, szociális és egészségügyi ellátás, közbiztonság javítása, civil ellátás, tanyaközpontok hasznosítása stb.,
- valamint a megyei rendezési terv területrendezési ajánlásait

figyelembe véve kell kidolgozni egy átfogó megyei szintű, azonban megfelelően differenciált célokat és beavatkozási területeket felvázoló *tanyafejlesztési programot*, tekintettel:

- az eltérő *természeti táji* adottságokra, környezeti érzékenységre, természetvédelmi értékekre (pl. a Dorozsma–Majsai-homokhát és a Csongrádi-sík kistájak különbségei);
- a *kistérségi* léptékű sokszínűségre (pl. a kisteleki és a mórahalmi kistérségekben, melyek az elmaradott térségek mellett a „Duna–Tisza közti Homokhátság speciális területfejlesztési prioritásokkal bíró vidékies térségének” is részét képezik, „a népesség helyben tartása, a természeti degradációs folyamatok megállítása, a helyi adottságokhoz illeszkedő mezőgazdasági termelés biztonságának vízgazdálkodási, tározási, infrastrukturális intézkedésekkel történő megőrzése”²⁷ célját szem előtt tartó tanyafejlesztésben kell

²⁶ Tanyakutatás-fejlesztési vizsgálatok a Duna–Tisza közti Homokhátságon 2005. Kecskemét–Budapest: MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete; VÁTI KHT

²⁷ OTK

gondolkodni, szemben a szegedi urbánus kistérség szuburbanizálódó tanyavilágának eltérő problémakezelésétől);

- a *települési* eltérésekre (pl. a városok és a falvak tanyáinak különböző hozzáférése a szolgáltatásokhoz, lehetősége a rekreációs célú fejlesztésekre);
- az eltérő funkciójú *tanyák* fejlesztési feladataira (pl. a gazdasági, a lakó, az üdülő és vendéglátó funkciójú, a lakatlan tanyák különbözőségei).

A tanyakutatás, -tervezés, -fejlesztés, -monitoring kistérségi összefogásban végzendő munkájában feltétlenül érdemes támaszkodni a mórähalmi kistérség, s kifejezetten Mórähalom, az ott létrehozott tanyai képviselőtestület tapasztalataira, információbázisára, s segíteni kell az információátadást, a tanyafejlesztésekben hasznosítható innováció-áramlást, valamint a tanyák sajátos fejlesztési igényeihez alkalmazkodó szabályozásra, speciális alapok létrehozására, pályázati források elosztására irányuló (hazai és uniós) lobbitevékenységet.

EREDMÉNYMUTATÓK

- A települések / kistérségek fejlettségi komplex mutatójának alakulása
- Az elmaradott térségek népességének száma
- A tanyás térségek népességének száma
- A kistérségi szerveződésekben résztvevő gazdasági és civil szervezetek száma
- A települési összefogásban benyújtott pályázatok száma
- A települési összefogásban megvalósult beruházások/fejlesztések száma, értéke
- A Csongrád megyét érintő dél-alföldi programok száma
- Az eurorégiós vegyesvállalatok száma
- A DKMT Stratégia Csongrád megyét érintő megvalósult fejlesztéseinek, operatív programjainak száma
- Az elmaradott térségek és népességük anyagi támogatásának mértéke
- A térségközpontok elérésének időigénye településenként autóval és tömegközlekedéssel
- Belterületi utak kiépítettségének megyei átlaga és megyén belüli szóródása
- Az évente felújított, illetve megerősített mellékutak hossza
- A megyei alsóbbrendű útszakaszok burkolatállapotának hivatalos mutatói
- Kerékpáros közlekedésre kijelölt útvonalak hossza
- Az országos közúthálózatba tartozó földutak hossza
- A vasúti mellékvonalak pályaállapot- és forgalmi adatai
- Naprakész önkormányzati út-adatbank léte
- A falvakból a térségközpontokba és a megyeszékhelyre közlekedő tömegközlekedési járatok száma
- A kishatár-átkelőhelyek személyforgalma évenként

ÉRDEKELT SZEREPLŐK (KOORDINÁTOROK)

- **Csongrád Megyei Területfejlesztési Tanács**
- **Csongrád Megye Önkormányzata**
- **Duna–Körös–Tisza–Maros Eurorégió Tanácsa**
- **Dél-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács**
- **Dél-Alföldi Térségfejlesztő Társulások Egyesülete**
- **Kistérségi társulások**
- **Dél-Alföldi Térségfejlesztési Társulások Egyesülete**
- **Civil szervezetek**
- **Magyar Közút Kht. Csongrád Megyei Területi Igazgatósága**
- **Csongrád Megyei Közlekedési Felügyelet**
- **Tisza Volán ZRt.**
- **Szegedi Közlekedési Társaság ZRt.**

**5. FEJLESZTÉSI PRIORITÁS
EGÉSZSÉGES EMBERI KÖRNYEZET BIZTOSÍTÁSA**

Célok

Az árvízvédelmi és a belvízvédelmi biztonság érdekében a folyamatban lévő programok kivitelezésének befejezése, rendeltetészerű, azaz véd-, illetve teljesítőképességnek megfelelő üzemeltetés biztosítása.

Fenntartható és környezetkímélő területhasznosítási módok megvalósítása, összhangban az Európai Unió agrár-környezetvédelmi alaprendeletével harmonizáló területgazdálkodással.

A biológiai és táji értékek védelme érdekében a Tisza és mellékfolyói által kialakított (regionális) ökológiai folyosók fennmaradásának biztosítása, azoknak a kül- és belterületi zöldfelületekkel összefüggő zöldfolyosóhálózattá alakítása.

Az energia- és anyagtakarékos termelési és fűtési technológiák, illetve alternatív források hatékony használatának elterjesztése. Hatékony, környezetbarát közlekedési rendszerek kialakítása a zaj- és szennyezésmentes települések megvalósítása érdekében.

A helyi kötődést és a kistérségi-regionális identitást erősítő, a történelmi hagyományokat felhasználó építészeti emlékek, műemlékek védelme, a nemzeti építészeti hagyományok megújulása, a térségre jellemző sajátosságok érvényesítése.

Programok

5.1.

Vízgazdálkodás

5.2.

Fenntartható területhasználat, talajvédelem

5.3.

Az ökológiai folyosók fejlesztése és a természeti értékek védelme

5.4.

Integrált környezetkímélő infrastruktúrák fejlesztése

5.5.

Az épített környezet fejlesztése és védelme

5. FEJLESZTÉSI PRIORITÁS EGÉSZSÉGES EMBERI KÖRNYEZET BIZTOSÍTÁSA

A FEJLESZTÉSI PRIORITÁS INDOKOLTSÁGA

A megye területfejlesztési alapcéljának, nemzetközi és országos versenyképességének javítása a stabil gazdasági és társadalmi környezet mellett csak az egészséges és vonzó természettel, az erőforrások fenntartható hasznosításával és a humánökológiai követelményeknek megfelelő települési környezet kialakításával lehetséges. A megye környezetgazdálkodási problémáinak kezelése csupán nagyobb területi egységben, összehangoltan oldható meg, ami megfelel az EU elvárásainak és a külső kapcsolatokra építő megyei területfejlesztési politika céljainak is. Amellett, hogy a területfejlesztés minden elemében figyelembe kell venni a környezeti kérdéseket, egyes speciális problémákat kiemelten is kezelni kell.

CÉLOK

- Az árvízvédelmi és a belvízvédelmi biztonság érdekében a folyamatban lévő programok kivitelezésének befejezése, rendeltetésszerű, azaz véd-, illetve teljesítőképességnek megfelelő üzemeltetés biztosítása.
- Fenntartható és környezetkímélő területhasznosítási módok megvalósítása, összhangban az Európai Unió agrár-környezetvédelmi alaprendeletével harmonizáló területgazdálkodással.
- A biológiai és táji értékek védelme érdekében a Tisza és mellékfolyói által kialakított (regionális) ökológiai folyosók fennmaradásának biztosítása, azoknak a kül- és belterületi zöldfelületekkel összefüggő zöldfolyosó-hálózattá alakítása.
- Az energia- és anyagtakarékos termelési és fűtési technológiák, illetve alternatív források hatékony használatának elterjesztése.
- Hatékony, környezetbarát közlekedési rendszerek kialakítása a zaj- és szennyezésmentes települések megvalósítása érdekében.
- A helyi kötődést és a kistérségi-regionális identitást erősítő, a történelmi hagyományokat felhasználó építészeti emlékek, műemlékek védelme, a nemzeti építészeti hagyományok megújulása, a térségre jellemző sajátosságok érvényesítése.

JAVASOLT INTÉZKEDÉSEK (PROGRAMOK)**5.1. Program****Vízgazdálkodás**

A Vízkeret Irányelvhez és a „Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése (VTT)” című koncepcióhoz valamint a 2005/2000.(I.18.) Korm. határozathoz illeszkedő vízgyűjtő-gazdálkodási tervek és cselekvési programok keretében a megye árvízvédelmi rendszerének fejlesztésével el kell érni, hogy a százévenként egyszer előforduló árvizek biztonságos levezetésére az elsőrendű védelmi vonalak minden egyes szakasza, illetve pontja alkalmas legyen, továbbá ki kell építeni Szeged város különleges védelmet érdemlő védvonalait az 1000 éves visszatérési idejű árvizek ellen.

- A Tisza Szeged alatti szakaszán a veszélyes állapotban lévő árvízvédelmi zsilipek felújítását vagy megszüntetését, a fakadó vizek elleni szivárgó-rendszer fejlesztését a Maroson, Csongrád város belterületén, és a Tisza–Hármas-Körös torkolat rendezését (Körös-torok alatti partbiztosítás a Tisza bal partján) rövid távú programok keretében javasolt megoldani. További program a Kódsdi zsilip megszüntetése új nyomvonalon haladó töltés építésével, valamint a Kanászéri zsilip felújítása.
- Középtávon a Tisza Csongrád alatti szakaszán Mindszent térségében, a töltés altalajának erősítése, a Sámson–apátfalvi föcsatorna torkolati szakaszán a töltéserősítés és az elsőrendű védtöltések fenntartásához szükséges munkálatok elvégzése, illetve a Tisza és a Maros egyes megyei szakaszain található létesítmények fenntartása, felújítása lesz célszerű. Meg kell oldani a gátakhoz, szivattyútelepekhez vezető utak megfelelő kiépítését, rendszeres karbantartását is.
- Az integrált (vízgazdálkodási, területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási) VTT program II. üteme alapján a Pusztaszeri Tájvédelmi Körzet Dóc, illetve a Tisza-Köröszi térségekben árapasztó tározó kialakítása, majd az optimális területhasznosítás kialakítása a feladat a terület adottságainak, valamint az árvízvédelmi és gazdálkodási igények figyelembevételével.
- Hosszú távon fontos a 2006. évi tavaszi árvíz következtében tönkrement, működésképtelen, védőképességét elvesztő védművek, mőtárgyak helyreállítása, a szegedi (pecsorai) tározó megépítése.
- Folyamatos fejlesztési feladat a földművek, a gyeptakaró, a mőtárgyak állapotának fenntartása és felújítása.

A nedves időjárási periódus beköszöntekor a súlyos belvízkárok elkerülése, illetve mérséklése érdekében vissza kell állítani a megye belvízvédelmi rendszereinek névleges teljesítőképességét. A rekonstrukciós munkáknak egyaránt ki kell terjednie az állami főművekre, a társulati kezelésű, valamint az üzemi és a belterületi létesítményekre, érvényesítve a természetvédelmi és tájvédelmi szempontokat.

- Rövid távon (a környező termálvizek kizárásával) a Kurca-meder alsó és felső szakaszának rekonstrukciója, a Pöröséri-csatorna felújítása, a tápéi, a hattyasi, illetve a vesszősi

szivattyútelep korszerűsítése, és a Királyhegyes–szárazéri-főcsatorna felújítása látszik a legfontosabbnak.

- Szintén rövid távon szükséges a csatornák tulajdonviszonyainak rendezése, majd a megfelelő fenntartási munkák elvégzése (iszap- és gáztalanítás), a Serház-zugi holtág rehabilitációja annak tulajdoni rendezése után, a Gyálai Holt-Tisza rehabilitációja
- Kiemelt fontosságú a Homokhátság belvív-öblözeteiben a vízvisszatartás és (zápor)tározás lehetőségének bővítése, a meglévő infrastruktúrához illeszkedően a csatornák mentén puffertározók létrehozása, az üzemi létesítmények tulajdonosi-kezelői viszonyainak rendezése és a belterületi vízrendezés hiányosságainak kiküszöbölése.
- Hosszú távon a Kútvölgy–kakasszéki-főcsatorna rekonstrukciója és a közbenső szivattyútelep teljesítőképességének megduplázása, több belvívcsatorna átalakítása kettős-hasznosításúvá, és a meliorációs beavatkozások (talajjavítás, drénezés, stb.) kiteljesítése szükséges.
- Szükséges feladat a Hódtó-Kistiszai-főcsatorna (Hódmezővásárhely), valamint a Sámson-Ápátfalvi-Száraz-éri-főcsatorna (Makó) rekonstrukciója is.

A lakossági vízellátás terén – beleértve a tanyás térségek ellátását is – a jobb minőségű ivóvíz szolgáltatására kell törekedni, különös tekintettel az Európai Unió szigorúbb vízminőségi normáira ehhez kapcsolódóan az ivóvíz minőség követelményeiről szóló 201/2001.(X.25.) sz. Kormányrendeletre és az azt módosító 47/2005.(III.11.) Kormányrendeletre, illetve a Dél-Alföld Régió Ivóvízminőség-javító Programja alapján elkészített megvalósíthatósági tanulmányban foglaltakra. Ez utóbbi alapján a Mórahalmi Térségi Vízüzemeltetési Intézmény területén, valamint Öttömös, Ferencszállás, Klárafalva és Árpádhalom települések kútjainak magas vas és arzéntartalma miatt szükségesek rövid távú beavatkozások. Pusztamérgesen az arzéntartalom csökkentése végett szükséges teljes hálózat karbantartás. A termelt víz magas gáztartalma gáztalanító működtetését kívánja meg Kövegyen, Nagylakon és Csanádpalotán. Rövid távon Eperjesen a sikertelen arzénmentesítés miatt az orosházi térségi hálózatra való átkötés indokolt. További térségi rendszer készül Pitvaros központtal Csanádalberti, Ambrózfalva és Nagyér települések irányába. Az ivóvízminőség-javítást célzó beruházásoknak 2010-re kell elkészülniük.

Az előregedett holtágak élőlényeit – az ökológiai értékek és a hasznosítási igények szem előtt tartásával – rehabilitálni kell. A megye homokhátsági területére – az itteni intenzív mezőgazdasági termelés és öntözéses gazdálkodás megalapozását elősegítendő – felszíni vizet kell juttatni, egyidejűleg gondoskodni kell a helyi vizek (belvizek, csurgalék vizek) lehetőség szerinti visszatartásáról, tározásáról. A rétegenergia megőrzése és a környezet kímélése érdekében az energia-hasznosítás céljából kitermelt, tiszta, használt hévizeket (a fürdővizek kivételével) a felszín alatti hévízrétegekbe kell visszasajtolni. Abban az esetben, ha a geológiai adottságok a visszasajtolást nem teszik lehetővé, ösztönözni kell más megoldásokat, támogatni az erre irányuló technológiai kutatásokat és fejlesztéseket.

A homokhátsági vízpótlást első ütemben a Tisza vízkészletére lehet alapozni, nagyobb távlatban azonban szükség lehet a dunai vízátvételre is, amit elősegíthet a Duna–Tisza hajózó csatorna megépítése.

A Maros-hordalékkúp Csongrád megyei területén öt sérülékeny vízbázis védőterület kijelölését kell elvégezni (Nagyér, Ambrózfalva, Csanádalberti, Pitvaros, Csanádpalota).

Az integrált vízgazdálkodás részeként a felszíni folyóvizek fokozott védelme, a vízminőség javítása elengedhetetlen feladat. Ebben a kérdésben a megye aktív, kezdeményező szerepet kell, hogy játsszon a szomszédos megyékkel, régiókkal és a szomszédos országok érintett szervezeteivel való közös akcióprogramok kidolgozásában és végrehajtásában.

5.2. Program

Fenntartható területhasználat és talajvédelem

A termőföldnek – mint a megye legfontosabb természeti potenciáljának – ésszerű használata, megóvása a csongrádi gazdaság, ezen belül az élelmiszergazdaság elsődleges követelménye. A térség széles körű és sok, a termelést és a környezetgazdálkodást befolyásoló, a korábbiakat meghaladó további meliorációs beavatkozásra szorul már rövid távon is, figyelembe véve a Közösség agrárkörnyezetvédelmi ajánlásait, amely szerint a termőhelyi adottságok figyelembe vételével az extenzív gazdálkodás kialakításának ösztönzése indokolt.

A tanyás térségek rendezése, a tanyák körüli területhasználat szabályozása, ésszerűsítése rövid távon megvalósítandó, amihez földügyi és építési jogszabályok törvényi kiigazítása szükséges. El kellene érni, hogy elsősorban az érintett területek képviselőinek véleménye tükröződjék a megváltozó jogszabályokban. A program alapvetően a homokháti területeket érinti (Szeged, Kistelek, Mórahalom, részben Csongrád és Szentes térsége), de szükségesnek látszik a vásárhelyi tanyavilág bizonyos szintű rehabilitálása is.

A településperemi zónák tulajdoni/környezeti konfliktusait rövid távon fel kell oldani. Mind a megyei, mind pedig a települési rendezési terveknek külön figyelmet kell e komplex probléma megoldására fordítaniuk. Mindez Csongrádban elsősorban Szeged és Hódmezővásárhely peremterületeire vonatkozik, de a többi nagyobb település is rendelkezik „gyógyítandó peremi sebekkel” (szeméttelpek, agyaggödrök rekultivációja). Ellenőrzés alatt kell tartani a városok beépített területeinek terjeszkedését, kiemelt figyelmet fordítva az egykori zártkertek zónájára, illeszkedve az EU Bizottság „kompakt városok”-ról szóló ajánlásához (ESDP). A fejlesztések helyigényének kielégítése esetén előnyben kell részesíteni a barnamezős, valamint a gyengébb minőségű talajokon történő beruházásokat, így akadályozva meg a települések terjeszkedését a jó minőségű mezőgazdasági területeken.

A megye környezeti állapotának általános javítása, az erdők, az erdősávok, fasorok jelentős kiterjesztése. Az erdőtelepítéseket a 2006-2015 évekre szóló Nemzeti erdőprogramnak megfelelően (a megye csaknem egész területén, de különösen a homoki térségekben, valamint a védett természeti területek puffer-zónáiban), a mezővédő erdősávok – értékes termőtalaj szélerózióját meggátoló – létesítését (mind a homokvidékeken, mind a nagytáblás löszös területeken) szorgalmazni kell. Az érintett Nemzeti Parkok Igazgatóságaival egyeztetve, az újonnan létrehozandó erdősávokba lehetőség szerint a területre jellemző őshonos fa-, cserje és vadgyümölcs fajok egyedeit célszerű telepíteni. A szélerózió elleni védelem, illetve a tájképi sokszínűség kialakítása és a madárvédelem céljából cserjesorokkal kialakított, többszintű erdősávok létrehozása indokolt.

A területfejlesztés eszközrendszerének és döntéshozatalának további decentralizációjához olyan területhasználati szabályozási gyakorlatot kell megvalósítani, amely összhangban van az érvényes megyei területrendezési tervvel, és hathatós pénzalapokkal ösztönzi az abban lehatárolt területhasználati zónák kialakítását (erdősítés, erdősávrendszer-létesítés, dűlőút-fásítás, tájspecifikus termékek termőterületeinek kiterjesztése stb.). Ezt segítheti a tudományos alapokon nyugvó, a felvilágosítást szolgáló tanácsadó rendszer kiépítése és működtetése.

Különös figyelmet kell fordítani a településeket elkerülő közutak nyomvonalának meghatározására, a részükre kijelölt területek kisajátítására, ezzel összefüggésben az építési engedélyek kiadására, elkerülendő, hogy az útszakaszok hamarosan a belterület részeivé váljanak. Rendkívül indokolt a megye tengelyében futó közlekedési folyosó (M5, 5-ös főút, 140-es vasúti fővonal) környezeti, ökológiai konfliktusainak feltárása, kezelése.

5.3. Program

Az ökológiai folyosók²⁸ fejlesztése és a természeti értékek védelme

A Csongrád Megyei Területrendezési Tervnek megfelelően a Tisza–Maros és a hozzákapcsolódó homokháti, a tervezett Nagymágocs–Hódmezővásárhely–Maroslelei, valamint a Pitvarosi puszták–Maros-ártéri ökológiai folyosók fejlesztésének legfontosabb irányai:

- A Tisza menti regionális ökológiai folyosó fenntartása érdekében javasolt a természetvédelmi területeken lévő áramlási hullámterek nemesnyár ültetvényeinek természetyszerű erdőkké való fokozatos átalakítása és őshonos fajokkal új erdők telepítése;
- A teresztrikus ökológiai folyosó folyamatosságának megtartása érdekében a védett gyepes erdősítésének és fásításának teljes megtiltása szükséges. A gyepes pusztákat körülvevő területeken ösztönözni szükséges a fokozottabb erdősítést és fásítást, kompenzálendő a nagy füves területek környezeti hatását. E javasolt védőzónában fokozottan indokolt az őshonos fafajok alkalmazása.
- Javasolt a füves élőhelyek még megtalálható természetyszerű erdőmaradványainak kiemelt védelem alá való helyezése, valamint az élővízpartok természetes, féltermészetes és beépítetlen állapotának a területrendezés eszközeivel való fenntartása.
- Rekonstrukcióra, illetve megóvásra javasoltak a zákányszéki és a mórahalmai semlyékek értékes, természetközeli területei.

Mindezeket a beavatkozásokat rövid távon tanácsos elkezdni annak érdekében, hogy hatásuk hosszú távon megvalósulhasson.

A védett természeti területeken kívül élő védett és fokozottan védett növény- és állatfajok, madarak miatt indokolt a meglévő természeti területek kiemelt védelme vagy természetkímélő gazdálkodás folytatása. Egyes madárfajok esetében állománynövelő programok indítása lenne

²⁸ Ezen értjük a folytonos, valamint a megszakított (stepping stones) ökológiai folyosókat, illetve azok rendszerét.

célszerű. Javasolt továbbá a hagyományos gazdálkodási módok (külterjes legeltetés, szántó- és gyepgazdálkodás) visszaállítása ott, ahol ez természeti értékek megóvása szempontjából indokolt (Csanádi puszták).

A természeti értékek megóvása érdekében vizes élőhelyek rekonstrukciója (Cserebökényi puszták) és lápok, mocsarak (Liliomos pusztai mocsár) vízháztartásának helyreállítása is javasolt. Középtávú feladat a magyarországi határrégió Kiskunsági Nemzeti Parkhoz tartozó területeinek, a Vajdaság (Szerbia) területén húzódó Szabadkai-erdők, a Palics-Ludas Regionális Park, valamint a Szelevényi-erdők közös gondozásának megszervezése, hosszabb távon e területek egységes határon átnyúló természetvédelmi területté alakítása, továbbá a folyóvölgyek ökológiai felméréseken és hatásvizsgálatokon alapuló, a NATURA 2000 és ESA területek kijelölésének irányelveihez igazodó rehabilitációs programjának elkészítése.

Állandó folyamatként kell működnie a még fellelhető természetközeli területek számbavételének, valamint megőrzési feltételeik megteremtésének úgy, hogy lehetővé váljon konfliktusmentes öko-turisztikai hasznosításuk, értékesítésük.

Országos védettségre, illetve átminősítésre javasolt hosszú távon a Pusztaszeri Tájvédelmi Körzet bővítéseként Vidra-ér és környéke (44ha, Felgyő), a Szegedi Új-halastavak (234ha, Szeged), továbbá új területek védelembe vonásával a Kishomok-pusztá, Batida-dűlő, Szőregi-legelő, Gátéri Fehér-tó, a Deszki-pusztá ösгыep és a Köröséri Tájvédelmi Körzet. A védettségre érdemes területek közé javasolt átsorolni a Tisza hullámtér még nem védett részeit, a kiskundorozsmai gyepeket, a hódmezővásárhelyi Kék-tó területeit, valamint a Maros-hullámtér eddig még nem védett területeit.

Valamennyi bel- és külterületen elkerülhetetlen a közhasználati zöldterületek és az utcafásítás továbbfejlesztése, valamint az összefüggő, biológiailag aktív rendszerek fejlesztése, tekintettel azok település-ökológiai (környezetvédelmi, környezet-egészségügyi és bio-diverzitást fenntartó) funkcióira.

5.4. Program

Integrált környezetkímélő infrastruktúrák fejlesztése

A megye termásvízkinccsének többcélú hasznosítása (energetikai, balneológiai, gyógyászati, kommunális, mezőgazdasági és ipari-technológiai) kiemelten támogatható. A geotermikus energia üzemszerű komplex hasznosításának középtávon való kifejlesztése, valamint a gyógyhatású termásvizek idegenforgalmi hasznosítása és környezetkímélő elhelyezésének biztosítása lenne indokolt.

A megye éghajlati adottságaira való tekintettel a napenergia hasznosítását (energiatakarékos és környezetkímélő jellege miatt), műszaki kereteinek fejlesztését célszerű támogatni megyei szinten is, hiszen az energiahordozó-árrendszer fokozatos átalakulásával ez a hasznosítási mód fel fog értékelődni (melegvíz biztosítása, kisebb arányban áramtermelés a meglévő hálózat használata mellett, faluhelyen gabonaszárítás, előmelegítés).

A kommunális szilárd hulladék gyűjtéséhez kapcsolódó infrastruktúra fejlesztése a szervezett szelektív hulladékgyűjtés kibővítésén, a technológiailag környezetkímélő újrahasznosításon (feldolgozó háttéripár kifejlesztése hosszú távon) és végső soron a kis területen történő, technológiailag optimális lerakáson alapszik. Az önkormányzatok együttműködési elgondolásait, terveit a Dél-Alföldi Statisztikai Régió Hulladékgazdálkodási Tervével (2003) összhangban javasolt megvalósítani. A Kohéziós Alapból finanszírozott „Szegedi Regionális Hulladékgazdálkodási Program” még be nem fejezett, illetve el nem kezdett projekjeinek megvalósítása szükséges: azaz, egy szennyvíztisztító telep és egy gázhasznosító mű megépítése, valamint egy komposztáló telep létesítése, a szükséges csarnoképületekkel, továbbá hulladékudvarok, hulladékgyűjtő szigetek építése, valamint a rekultivációs munkálatok, a felhagyott ám nem rekultivált hulladéklerakók felszámolásának elvégzése. Székkutas, Derekegyház, Ásotthalom települések esetében az Orosházi regionális hulladéklerakóba való beszállítás indokolt. A Felgyőt és Csongrádot érintő Homokhátsági Regionális Települési Hulladékgazdálkodási Projekt keretében megvalósuló szilárdhulladék-lerakó és hasznosító mű megvalósulása jelenleg is folyamatban van.

Csongrád megye környezetvédelmi programjának felülvizsgálata alapján hosszú távon szükséges lehet egy regionális, környezetkímélő hulladékégető, vagy plazma-erőmű létesítésére (a technológiai háttér tisztázása után), amelynek elhelyezése Szegedtől keletre – esetleg a megyén kívül – valószínűleg meg. Az égetőmű gazdaságos üzemeltetéséhez legalább 300 ezer fő kommunális hulladéknak gyűjtése szükséges.

A veszélyes hulladékok problematikája kapcsán törekedni kell azok pontos feltárására, hasznosítására vagy a telephelyről való elszállítására, de ugyanilyen fontos lenne lehetőséget teremteni a kommunális hulladékok veszélyes komponenseinek kiszűrésére is.

A szennyvízelvezetés és -tisztítás fejlesztését az Európai Unió Víz Keret Irányelvének, valamint a Tanács 1991. május 21-i (91/271/EGK) Irányelvek előírásai alapján a 2000 lakosegyenértéknél (LE) több szennyvizet produkáló ún. szennyvíz-elvezetési agglomerációk mindegyikénél meg kell oldani a közműves szennyvíz-elvezetést, valamint a biológiai tisztítást. A 15.000 lakosegyenérték terhelést meghaladó agglomerációk esetében a határidő 2010. december 31., míg a 2-15.000 lakosegyenérték terheléssel jellemezhető kibocsátású agglomerációk esetében 2015 év végéig kell a megvalósítással elkészülni. Csongrád megye esetében 21 olyan települést találunk, ahol jelenleg még hiányoznak a művek, ám a település szennyvíz kibocsátása önmagában is meghaladja a 2000 lakosegyenérték határt. Kiemelkedően fontos Mindszent, Balástya, Székkutas és Üllés települések meglévő kezelőműveinek korszerűsítése, további 17 település esetében a szennyvíztisztítás megoldása. A kisebb településeken korszerű, egyedi kis tisztítótelepek kialakítása is célszerű lehet, de felül kell vizsgálni a térségi (regionális) szennyvíztisztítás lehetőségeit is:

- Mindszentnek a hódmezővásárhelyi,
- Zákányszéknek a móraközi,
- Kövegynek a csanádpalotai,
- Szegvárnak és Nagytőkének a szentesi csatornahálózatra kellene csatlakoznia, ha ezt a vizsgálatok alátámasztják.

A szegedi szennyvíztisztító-telep építésének befejeztével, a makói, a csongrádi és más, hosszú távon létesítendő szennyvíztisztító-telepek biológiai fokozatú tisztításának megvalósítása kiemelt fontosságú.

A Nemzeti Települési Szennyvíz-elvezetési és –tisztítási Megvalósítási Programról szóló, többször módosított 25/2002. (II.27.) Kormányrendelet értelmében a települések szennyvíz elvezetését és a szennyvizek biológiai tisztítását, illetőleg a települési szennyvizek ártalommentes elhelyezését meg kell valósítani legkésőbb 2015-re. Különösen a vízhiányos régiókban (Homokhátság) kell törekedni a tisztított szennyvizek mező- és erdőgazdasági hasznosítására. Mindezek az eljárások szolgálják a sérülékeny vízbázisok védelmét. Azokon a 2000 LE-nél kisebb településeken, valamint a külterületi lakott helyeken (kiemelten a tanyákon), amelyek nem tartoznak a sérülékeny ivóvízbázis területekhez, indokolt az Egyedi Szennyvízkezelési Nemzeti Megvalósítási Program szerinti ártalmatlanítási megoldások kivitelezése.

A települések szennyezettségét és zajterhelését alapvetően a közlekedéstechnológia fejlesztésével, valamint humán-ökológiailag megalapozott városépítéssel lehet mérsékelni.

Már rövid távon szükséges egy korszerű környezeti monitoring rendszer kifejlesztése és működtetése egy EU-konform adatbázis (statisztika) megteremtése érdekében, amely magába foglalná a levegő- (település-, és háttérszennyezettség), zaj-, víz- és talajminőségi mutatók, vízhozam- és vízszint-monitoring adatbázisait a települések környezeti állapotának kísérésére (megyei/regionális szint), valamint a föltételezett globális klímaváltozások nyomon követésére a Tisza-vízgyűjtő egész területén.

5.5. Program

Az épített környezet fejlesztése és védelme

A megye arculatát befolyásoló épített környezet védelme, az örökség megőrzése és bővítése összhangban van az Európai Területfejlesztési Perspektívák (ESDP) irányelveivel, s az EU-Bizottság erre épülő ajánlásával. Az épített örökség erőteljesebb védelme, a felújítások felgyorsítása hozzájárul a megye településeinek idegenforgalmi vonzerejének növekedéséhez, a helyi identitás erősítéséhez. A legfontosabb feladatok:

- A műemlékek megóvása és felújítása során a néhány országos jelentőségű épület mellett a kevésbé ismert, helyi szempontból azonban figyelemreméltó építményekre, épületegyüttesekre (templom, lakóház, középület) és az ipari műemlékekre a korábbiaknál is nagyobb gondot kell fordítani. A legfontosabb feladat, hogy a már elkezdődött felújításoknál, illetve a most készülő felújítási tervekben az Országos Műemlékvédelmi Hivatal útmutatásait az eddigienél is jobban vegyék figyelembe. Az önkormányzatok készítsék el a helyi értékek védelméről szóló rendeletüket. A felújítások sorrendjét, ütemezését az önkormányzatok, az államigazgatási és civil szervezetek együttesen határozzák meg.
- Az egyes községekben folyó állagmegóvási és felújítási munkák, az építészeti és kulturális örökségvédelem összekapcsolása a környezetvédelmi feladatok megoldásával, a települési infrastruktúra fejlesztésével. Törekedni kell a műemléki környezet rehabilitációjára, a

megújításakor a települési szerkezet és –karakter megőrzésére. A tanyak, illetve a falusi és a kisvárosi házak építéskor vagy renoválásakor szorgalmazni kell a térségre, a tájra jellemző építészeti hagyományok felújítását, ami hozzájárulhatna a térségi identitás erősödéséhez és a falusi turizmus feltételeinek javulásához.

- A helyi társadalom szereplőiben fel kell kelteni az igényt a helyi értékek védelmére, a kulturált településkörnyezet kialakítására, melyben meghatározó szerepet kell, hogy kapjon a civil szféra. Ki kell alakítani a tulajdonosok érdekeltségi rendszerét az építési örökség védelmére. Erősíteni kell a környezeti tudatformálást, a helyi értékek védelmét és a régió kulturális örökségének megismertetését részben az iskolai oktatás-nevelés keretében, részben a civil szervezeteken keresztül.
- Környezeti értékvizsgálat elkészítése a településekről a hatályos jogszabályok figyelembevételével. Az építészeti és kulturális örökséghez kapcsolódó fejlesztésekhez kapcsolódva törekedni kell a településre, térségre jellemző különleges szakmák felélesztésére, képzésük beindítására, hogy a helyi mesteremberek segítségével az építészeti és mesterségbeli értékek „in situ” formában legyenek bemutatathatók.
- Az új köz- és magánépületek tervezésekor törekedni kellene a helyi építészeti hagyományok felhasználására, az új épületek harmonikus beillesztésére környezetükbe. E célból az egyes önkormányzatok meg kell, hogy alkossák Helyi Építési Szabályzatukat, melyek orientálják az építetőt, felújítót az épületek külsejének kívánatos kialakítására, s törekedjenek az abban foglaltak konzekvens betartására és betartatására.
- A műemléki, elsősorban szociális és egészségügyi feladatokat ellátó kastélyok (Nagymágocs, Derekegyháza, Ópusztaszer) kiváltása, új típusú hasznosítása (elsősorban idegenforgalom) a „Szociális Intézmények Rekonstrukciós Program”-ja keretében.
- A helyi rendezési tervekben törekedni kell arra, hogy az elmúlt fél évszázad során alakult tanyaközségek (és más települések) központjai is hagyományőrző egyedi faluközpontokká és egyben vonzó idegenforgalmi hellyé váljanak.
- A társadalmi-politikai feszültségek elkerülése érdekében is elengedhetetlen a lakótelepek és környékük rehabilitációja (kihasználva a Panel-program adta támogatási lehetőségeket), a hagyományos alföldi városképhez történő illesztése (Szeged, Makó, Szentes, Csongrád, Hódmezővásárhely).

EREDMÉNYMUTATÓK

- A közműolló nyitottsága;
- A gáz- és távfűtésre kapcsolt lakások aránya;
- Megújuló energiát hasznosító lakások, intézmények, vállalkozások száma;
- A művelési ágak és a területhasznosítás szerkezetének változása;
- A termőtalaj-szennyezettség mutatói (nitrit, nitrát, nehézfémek);
- Az erdőterületek aránya; erdőterületek fajtaösszetétele (természetszerűség)
- A mezővédő erdősávok (szerkezete, fajtaösszetétele; az erdősávrendszer teljessége, megfelelő mozaikossága; sűrűsége: $m/100ha$);
- A dűlőúthálózat mennyiségi ($100km/ha$) és minőségi mutatói (víztelenítettség, karbantartottság);
- A településperemi zónák környezeti mutatói (használaton kívüli, gondozatlan területek aránya, felszíni "tájsebek " területének aránya; illegális és legális szemétkerakók száma, területe);
- Az év során rekonstruált belvíz-elvezető hálózat hossza;
- A Homokhát talajvíz szintjének hosszú távú alakulása;
- A védett természeti területek számának és nagyságának alakulása;
- A szelektíven gyűjtött, illetve újrahasznosított lakossági hulladék aránya;
- Integrált városfejlesztési programok száma (pl. belváros rekonstrukciók, épített értékek felújítása, közterek rendezése, új közösségi funkciót befogadó épületek kialakítása);
- Integrált falufejlesztési programok száma (pl. falukép rendezése, értékes épületállomány megőrzése, táji hagyományokat befogadó épületek létrehozása);
- Környezeti nevelési és értékmegőrzést célzó oktatási programok száma

ÉRDEKELT SZEREPLŐK (KOORDINÁTOROK)

- **Csongrád Megyei Területfejlesztési Tanács**
- **Csongrád Megye Önkormányzata**
- **Alsó Tisza-Vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság;**
- **Magyar Geológiai Szolgálat Dél-Alföldi Iroda**
- **Kiskunsági Nemzet Park Igazgatóság**
- **Körös–Maros Nemzeti Park Igazgatóság**
- **Állami Erdészeti Szolgálat Kecskeméti Igazgatósága**
- **Csongrád Megyei Építész Kamara**
- **Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Dél-Alföldi Regionális Irodája**
- **Dél-Alföldi Területi Főépítész Iroda**
- **Települési főépítészek**
- **Tiszai Vízugyító Programrégió Önkormányzati Társulás**
- **Települési önkormányzatok**
- **Kistérségi társulások**
- **Dél-Alföldi Térségfejlesztési Társulások Egyesülete**
- **Civil szervezetek**

TÁRSADALMI, GAZDASÁGI ÉS KÖRNYEZETI HATÁSVIZSGÁLAT

KÜLSŐ FELTÉTELEK

A Konceptió messzemenőig számol az ország 2004-ben megvalósult Európai Unió tagságával, az ebből kibontható hatásokkal, folyamatokkal. Jelen pillanatban az integráció fejlődése előtt komoly kihívások vannak, ezek több egymástól lényeges ponton eltérő lehetséges jövőkép felvázolását teszik lehetővé a kulcspontokon:

1. Bővítés: a.) Az Unió a nagy kelet-közép-európai, azon belül a román és bolgár csatlakozás után hosszú időre (legalább egy évtizedre) leveszi a bővítést a napirendről, ez felértékeli Magyarország közvetítő és stabilizáló szerepét a Balkán térségben és különösen előnyös Csongrád megye számára, ha ez együtt jár a szerb térség fokozatos és folyamatos konszolidációjával.
b.) Az Unió stratégia az orosz érdekszférán kívüli államok, elsődlegesen a Balkán és Törökország felé kínál csatlakozási lehetőséget, akár 5-7 éves időtávban. Nem annyira csoportos, mint az egyedi teljesítményeken alapuló egyéni felvételek jöhetnek szóba, a sorban elsőként Horvátországgal. Az Unió elkötelezi magát Ukrajna felvétele mellett, nagyjából egy évtizedes időtávban. Ez a forgatókönyv rövid távon felértékeli az ország és a megye helyzetét, közép- és hosszútávon azonban a geostratégia pozíció egyértelműen romlik. Ez nem kell, hogy tükröződjön a gazdasági lehetőségek alakulásában, ha a környező országok piacán a megyei gazdasági szereplők erős pozíciókhoz jutnak a privatizáció, vagy a vegyesvállalati kapcsolatokon keresztül.
2. Költségvetés: a.) Az Unió finanszírozás keretösszege csökken, látványosan zsugorodik az agrárkassza, a kohéziós források aránya stabilizálódik, ám a strukturális alapok eszközeit részlegesen a versenyképességi célokra csoportosítják át. Az új belépők komoly fejlesztési forrásokat kötnek le, a Magyarország számára rendelkezésre álló támogatás összege 2013-tól kezdődően csökken, ezen belül az infrastrukturális hiányok felszámolását célzó pénzek aránya látványosan visszaesik. Az agrárszférában a földalapú támogatási rendszer átalakul, az ország jelentős területein kell csökkenteni a használat intenzitását. Ez az erős agrár-karakterű, mérsékelt versenyképes Csongrád megye számára egyértelműen hátrányos.
b.) A finanszírozási keretösszeg mérsékelttel emelkedik, hogy az újonnan belépők igényeit is finanszírozni lehessen. Az agrár-reform Magyarország számára kedvező végkifejlettel zárul, a kohéziós és strukturális forrásoknál belép az n+3 pénzfelhasználási elv, ami az eljárási szabályok merevségének oldásával együtt a források hatékony lehívását, nagyarányú értelmes célú felhasználását teszi lehetővé. A versenyképességi források fokozatos emelése párhuzamosan halad a megye gazdasági

megújulásával, ezért egyre hatékonyabban sikerül az eszközök felhasználása az aktuális fejlesztési feladatok megoldásában.

3. Integráció: a.) Az Unió túljut a jelenlegi intézményi válságon, sikerül végrehajtani a működőképességet javító reformokat, új területeken kezdődik meg a nemzetek feletti koordináció, szabályozás, ami segíti a világgazdasági-világpolitikai súly erősítését. Az ország egyre gyorsabban válik képessé az új közösségi vívmányok átültetésére, működtetésére, integráns részévé válik az Unió „kemény magjának”.
- b.) Az Unió intézményi válsága akuttá válik, a vertikális integrálódási folyamat lényegében leáll, egyes területeken a nemzeti érdekek ismét felerősödhetnek. Realitássá válik a „többsebességes Európa”, melyben Magyarország csak a periféria szerepét tölti be, érdemi beleszólás nélkül a közösségi politikák formálásába.

Hasonlóképpen számolunk a hazai politikai környezet alakulásával, különösen a területi politika, a közigazgatás, illetve a forráselosztás elveinek változásával. Jelen állás szerint a területi politika hangsúlyos elemévé a régió, alapegységévé a kistérség válik, előbbi lehatárolását a Területfejlesztési törvény 1999-es módosítása, utóbbi 10 évre szóló rendezését a Többcélú kistérségi társulásokról szóló törvény (2004) mondta ki. A régió szerepe elsődlegesen a források fogadásában, elosztásában, a regionális tervezésben és monitoringban elsődleges, míg a kistérségek döntően a területfejlesztési tervezésben juthatnak szerephez. Bizonytalanság érezhető Brüsszel irányából a NUTS 2. régiók lehetséges jövőbeni szerepére vonatkozóan. A forogatókönyvek – a jelen állapot fenntartása mellett – a NUTS 1. régiók (talán Alföld?) területfejlesztési szerepének erősítését, valamint a régiók helyett a várostérségekre koncentrálnó forrásfelhasználást sem tartják kizártnak. A magyar területi politika e tekintetben követő helyzetben van, de Csongrád megye számára a két jövőkép közül talán a várostérségekre alapozó modell volna kedvezőbb (feltéve, ha a jelen állapot nem volna fenntartható!).

A források felhasználása kapcsán az NFT 1. eddigi tapasztalatai, illetve az NFT 2. tervezése kapcsán lezajlott többfordulós (ún. iteratív) tervezési folyamat tanulsága egyértelmű: az ágazati érdekek sokkal erősebbek a területinél, ezt a problémát nem lehet kezelni az ágazatok területi szemléletének erősítésével. Bár az NFT 2. elvben minden korábbinál nagyobb arányban utal regionális szintre pályázható forrásokat, a Regionális Operatív Programok (ROP) tervezett tematikája továbbra is „maradékfelven” alapul, csak abban lehet bízni, hogy az ágazati programok egy részét eleve decentralizáltan írják ki (erre a tárcák részéről elég nagy hajlandóság mutatkozik), pályáztatják meg, s a kiírásnál és a döntéseknél a régiók „közreműködő hatóságként” jelenhetnek meg. Az bizonyos, hogy a megyék között az eddigiéknél sokkal intenzívebb belső egyeztetési mechanizmusokra lesz szükség, hogy a megyén belül a potenciális szereplők között érdemi és folyamatos párbeszédnek kell folynia, s ebben a Területfejlesztési Tanácsra aktív kezdeményező szerep vár.

TÁRSADALMI-GAZDASÁGI HATÁSOK ÉS KONFLIKTUSOK

A koncepció megvalósulásának legfontosabb hatása az alapcél, illetve a stratégiai célok elérése lehet. A fejlesztési prioritások, programok – egymást kölcsönösen felerősítve – ezeket a célokat szolgálják.

Az iskolarendszerű képzés, szakképzés összehangolása a munkaerő-piaci igényekkel, a munkaerő-piaci át- és továbbképzési rendszer erősítése, a felsőoktatás képzési szerkezetének megújítása, a kutató és fejlesztő intézmények és a vállalkozói szféra közötti kapcsolatok erősítése nagyobb esélyt teremt a gazdasági szerkezet megújítására, új, tudásalapú ipari termelő bázisok létrehozására. Szintén e cél elérését segíti más oldalról a gazdaság feltételeinek javítása, a közlekedési, kommunikációs rendszer fejlesztése, a tökevonást is elősegítő marketing-munka és a pénzügyi, üzleti szolgáltatások fejlesztése. A területileg kiegyenlítettebb fejlesztés elvének gyakorlatba átültetése, az elérhetőség biztosítása nagyobb esélyt teremt többek között a beszállítói programok, a klaszteresedés révén a kis- és középvállalkozások fejlődésére, mely a gazdasági átalakulás térbeni elterjedésének egyik fontos elemét képezheti. Mindez magasabb jövedelmezőséget, stabilabb munkahelyeket biztosít a megye lakói számára, aminek legfontosabb következménye, hogy többen találják meg számításukat a térségben, és nem kényszerülnek elvándorlásra.

Fontos számba venni a koncepció megvalósítása közben esetleg jelentkező negatív hatásokat, valamint a felmerülő konfliktusokat. Ezek alapvetően a fejlesztési eszközök, továbbá a koncepcióval való azonosulás hiányából eredhetnek:

- Épp a realitás talaján maradván a koncepcióban felvállalt területi politika nem a teljes körű fejlesztésben, hanem csak bizonyos prioritásokban gondolkodik, és – az elkerülhetetlen döntéshelyzetek segítésére – fontossági sorrendet is megjelöl. Abban az esetben azonban, ha a központi területfejlesztési források decentralizált részéből valamely program vagy programok tartósan a többi rovására kapnak támogatást, akkor a várt komplex hatás, vagyis a célok teljesülése elmaradhat vagy lényegesen torzulhat. A humán erőforrások fejlesztése például a közlekedési-kommunikációs rendszerek jelenlegi szinten hagyása mellett, a hátrányos helyzetű térségekben, településeken nem csökkenti érdemben az elvándorlás folyamatát, ami az elöregedés további fokozódását, a feszítő szociális problémák erősödését eredményezheti.
- A megyei stratégia – az országos területi politikához hasonlóan – kiegyensúlyozott fejlődési modell megvalósítására törekszik, ezért, bízva abban, hogy a fejlettebb területek igényeinek támogatása az egész megye gazdaságára pozitívan hat, nem csak az elmaradott térségeket preferálja. A koncepcióval való azonosulás hiányában azonban ez a fajta területfejlesztés jelentős konfliktusokat szülhet az egyes települések, kistérségek között. A koncepcióban javasolt differenciált humán erőforrás-fejlesztés egyes elemeinek elmaradása Szeged szűkebb és tágabb környezetére pozitív kisugárzó hatású regionális szerepének erősödése helyett tovább centralizálhatja a középfokú egészségügyi és oktatási szolgáltatásokat. Ez rövid távon az ellátások költségességét növelheti, hosszabb távon

pedig a finanszírozási problémák erősödésével a városi szolgáltatások visszafejlődését, így az ellátásokhoz való hozzájutás területi különbségeinek növekedését eredményezheti.

- A saját erőforrásokra alapozó területfejlesztés feltételezi a partnerség, a koordináció, a források koncentrációja elvének érvényesítését. A koncepcióban ezért kifejezetten ebbe az irányba ható programok is helyet kaptak. Ugyanakkor a tervdokumentum számol a piaccgazdaság régió- és településközi versenyre kényszerítő hatásával is, javasol a versenypozíció javítására szolgáló intézkedéseket. Ha a helyi önkormányzatok az állami források megszerzését is települések közötti harcraként értelmezik, akkor számos program megvalósítása kiélezheti a települések közti konfliktushelyzeteket.

Az ilyen és ezekhez hasonló konfliktusokat, a területi fejlődés egyes szereplőinek érdekviszonyait, a térségi, települési különbségek várható alakulását az irányelvek szintjén túllépő programok, még inkább a projektek kidolgozásánál kell pontosan számba venni.

KÖRNYEZETI HATÁSRENDSZER

A fenntartható környezetfejlesztés – az EU csatlakozás által támasztott kritériumoknak megfelelően – a megye területfejlesztési stratégiáját átható elv és néhány kiemelt kérdés megoldása érdekében külön prioritás is.

A koncepció által kiemelve tárgyalt környezeti elemek negatív elváltozásainak, veszélyeinek kiküszöbölését, megelőzését az EU által megfogalmazott irányelvek figyelembevételével lehet elérni:

- a megelőzés elsődlegessége,
- óvatosság a környezeti kérdések megítélésénél,
- a „szennyező fizet” elv,
- a „környezeti információk szabadsága” elv és
- a regionális együttműködés elve.

Az irányelvek következetlen betartása egyes programoknál új környezeti problémákat vethet fel, másoknak gyöngítheti pozitív hatásait, olyan konfliktusokat idézhet elő, amelyek megkérdőjelezhetik az egyes prioritások környezeti szemléletű megvalósítását.

Egyes gazdasági fejlesztési programok kellő körültekintés nélküli végrehajtása esetén negatív hatásokkal is kell számolni: a nyereség vagy a munkahely-teremtési szempontok elnyomhatják a környezeti érdekek érvényesülését. A vállalkozások számának növekedése, az általuk használt tér kiterjeszkedése, a vállalkozási szabályok liberalizálása növelheti a környezeti terhelés fokozásának kockázatát, felmerülhetnek a környezeti károkat előidézők azonosíthatósági problémái, továbbá fennáll a környezeti szabályokba ütköző tevékenységek eltitkolásának veszélye is. Mindezek a környezeti információszerzés rendszerességét, összehangoltságát, a megfigyelő rendszerek kiépítését teszik szükségessé. Mindazoknál a működőtőke-beáramlásról, fogyasztásról, élőállat-behozatalról szóló döntéseknél, ipari és nagyléptékű szolgáltatási beruházási projekteknél, ahol felmerül a környezeti terhelés gyanúja, elkerülhetetlen a gazdasági tranzakció környezetvédelmi szempontú ellenőrzése.

A helyi társadalom a modern környezetkultúra, környezeti szemlélet birtokában hatékonyabban képes részt venni a döntéshozatalban vagy befolyásolni azt. Ehhez azonban elengedhetetlen a hiteles információk nyilvánosságának biztosítása. A nyilvánosság széles körű ellenőrzése nélkül nem garantálható a környezeti szemlélet érvényesítése, a döntéshozatal során csupán az egymással szemben álló érdekek és az ezeket alátámasztó ellentmondó állásfoglalások ütközhetnek.

A térségi kapcsolatok erősítésének megvalósulásával érvényesülhet a regionális együttműködés EU-s környezetvédelmi irányelve (pl. térségi hulladéklerakók és szennyvíztisztítók kialakításának elősegítése). Ennek elmaradása esetén (a „miért pont a mi településünkön” effektus²⁹) viszont a kis falvak külön-külön nem lesznek képesek finanszírozni problémáik megoldását, és az erre vonatkozó programok megvalósítása sem sikerülhet, előidézve így a mikrokörnyezet(ek) ökológiai romlásának láncreakcióját.

A mezőgazdaság, a falusi turizmus és a közlekedés nem kellően összehangolt fejlesztése egyrészt környezeti terheléseket okozhat, másrészt viszont ezek közül bármely ágazat sajátos fejlesztési érdekei korlátozhatják a másik két ágazat fenntartható fejlesztését. Hasonló helyzet jellemző a víziközlekedés, víziturizmus és a vízgazdálkodás összefüggésrendszerében is.

A fenti példák világossá teszik, hogy Csongrád megye hosszú távú területfejlesztése során, a fenntarthatóság kritériumára figyelemmel, át kell gondolni azokat a legfontosabb ellenőrzési pontokat, amelyek a káros környezeti változásokat jelzik. Ezek korai felismerése hatékony jogi, közgazdasági, területrendezési, technológiai beavatkozást tehet lehetővé. Az erőforrások, természeti adottságok oldaláról, ilyen feladatok lehetnek például:

- A talajok termőképességének megőrzése érdekében Csongrád megye nyugati, deflációveszélyes területein a folyamat feltárására kutatásokat kell végezni (pontosabban a megkezdett méréseket ki kell terjeszteni), ezeket figyelembe véve lehet majd megalapozottabb területhasználati javaslatokat tenni. Egy ilyen deflációt csökkentő beavatkozás (például erdősávrendszerek telepítése) nemcsak a talajok védelmét szolgálja, hanem fontos lehet a porszennyezés csökkenésében és a mezőgazdaság szempontjából előnyösebb mikroklíma kialakításában.
- A felszín alatti vízkészletek hosszú távú hasznosíthatósága a fenntarthatóság egyik kiemelt feladata. Éppen ezért elkerülhetetlen egy, a mennyiségi és minőségi állapotot ellenőrző, illetve az elszennyeződés megakadályozását szolgáló adat- és mérőrendszer kialakítása. Ez mennyiségi oldalról a víztermelés és a nyugalmi vízszintek térinformatikai alapú feldolgozását igényli (kezdeti vizsgálatok itt is vannak). Minőségi oldalról azonban a feladat megoldása összetettebb: egyrészt fel kell tárnai a vízkészletek potenciális szennyezőforrásait (egy ilyen szénhidrogén-termelés során „agyonfűrt” és veszélyes hulladékkal szennyezett térségben ez nem kis feladat), másrészt éppen a fokozottabb szennyezésveszély miatt gyakoribbá és bővebbé kell tenni a minőségi vizsgálatokat. Ezen adatok folyamatos térinformatikai feldolgozása lehetőséget teremt a kedvezőtlen folyamatok időben történő felismerésére.

²⁹ NIMBY – Not In My BackYard! A lényeg, hogy a helyben élők alapvetően elfogadják a szükséges környezeti beavatkozásokat, de azok megvalósítását a lakóhelyüktől lehető legtávolabbi térben szeretnék látni.

A megyei területfejlesztési program aktualizálása során a részletes környezeti hatás-tanulmányok elkészítése különösen fontos az alábbi programok esetében:

- A szolgáltatások kiemelt fejlesztése
- Gazdasági szerkezetváltás – a tudásgazdaság megteremtése
- Kis- és középvállalkozások fejlesztése
- Az élelmiszergazdaság fejlesztése az integráció erősítésével és a termelési láncok helyre állításával
- A turizmus fejlesztése
- A közlekedési törzshálózatok fejlesztése, a nemzetközi összeköttetések javítása
- Az energiaellátás fejlesztése
- A szállítási és logisztikai szerepek erősítése
- A helyi, kistérségi és megyei jelentőségű közlekedési összeköttetések fejlesztése
- A tanyás térségek revitalizálása, fenntartható fejlesztése
- Vízgazdálkodás
- Fenntartható területhasználat, talajvédelem
- Az ökológiai folyosók fejlesztése és a természeti értékek védelme
- Integrált környezetkímélő infrastruktúrák fejlesztése
- Az épített környezet fejlesztése és védelme

ILLESZKEDÉS AZ ORSZÁGOS ÉS REGIONÁLIS SZINTŰ TERVDOKUMENTUMOKHOZ

Csongrád Megye Területfejlesztési Konceptiója jellegénél fogva négy alapvető dokumentumhoz kell, hogy igazodjon. Időtávját tekintve első helyen az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió (OFK 2007-2020) szerepel, hiszen a területfejlesztési koncepció előrettekintése is nagyjából két Uniós finanszírozási ciklus. Jelentőségében ezt követi a Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT 2. 2007-2013), valamint regionális szinten a Dél-Alföld Régió Fejlesztési Stratégiája és az NFT 2. részét képező Dél-Alföld Regionális Operatív Program (DAROP). Az eredeti szerződésben szereplő NFT 1. (2004-2006) a tervezési folyamat elhúzódása okán már nem aktuális feladat, hiszen a pályázati ablakok zöme bezárt, a források kb. 96%-a lekötött, 88%-a leszerződött, itt, tehát Csongrád megye számára nem maradt érdemi mozgástér. Az előzetes adatok alapján az eggyel korábbi Konceptió-változat (1998-tól hatályos) tartalmi és strukturális értelemben nem volt akadálya a sikeres pályázati tevékenységnek (lásd a beadott pályázatok magas számát, vagy az egy főre jutó elnyert és leszerződött támogatás összegét).

Az OFK *jövőképe*: **„Magyarország Európa egyik legdinamikusabban fejlődő országa lesz, ahol jelentősen nő az emberek életszínvonala, és javult életminőségük, ahol: több a munkahely, magasabbak a jövedelmek, biztonságos, tiszta és jó minőségű a környezet, egészségesebb, hosszabb és teljesebb az élet.”** (OFK II. rész 5. oldal)

Ennek kapcsán az megfogalmazott *átfogó cél*: **„Ennek megvalósulásához egyszerre kell elérnünk, hogy a megtermelt érték tartósan növekedjék (Versenyképes Magyarország), a társadalmi, gazdasági és területi kohézió erősödjék (Igazságos Magyarország), a jövő generációk számára is szükséges erőforrások rendelkezésre álljanak, közös jövőnk kiszámíthatóbb és tervezhetőbb legyen (Biztonságos Magyarország).”** (OFK II. rész 5. oldal)

A megfogalmazott *stratégiai célok*:

1. A versenyképesség tartós növekedése
 2. A foglalkoztatás bővülése
 3. A versenyképes tudás és műveltség növekedése
 4. A népesség egészségi állapotának javulása
 5. A társadalmi összetartozás erősödése
 6. A fizikai elérhetőség javulása
 7. Az információs társadalom kiteljesedése
 8. A természeti erőforrások és környezeti értékek fennmaradása és fenntartható hasznosulása
- +1. Kiegyensúlyozott területi fejlődés

A stratégiai célok elérését szolgáló *prioritástengelyek*:

I. Befektetés az emberbe:

- I.1. A munkaerőpiacra való belépés és visszatérés ösztönzése és segítése, a foglalkoztathatóság javítása
- I.2. Az oktatási és képzési rendszerek tartalmi és szervezeti fejlesztése, folyamatos összehangolása a munkaerőpiac igényeivel
- I.3. A munkavállalók és a szervezetek alkalmazkodóképességének javítása, az egész életen át tartó tanulás megvalósításával

- I.4. A társadalmi és területi zárványok oldása
- I.5. Aktív állampolgárok, civil társadalom megerősítése
- I.6. Az esélyegyenlőség feltételeinek javítása az oktatáshoz, a műveltséghez és a szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosításával
- I.7. A társadalmi és kulturális tőke erősítése
- I.8. Értékelvű, egészségközpontú egészségpolitika kialakításához és végrehajtásához szükséges feltételrendszer, valamint a népegészségügyi intézményrendszer fejlesztése
- I.9. Az egészségügyi ellátórendszer szerkezetének és működésének betegközpontú korszerűsítése, az ellátások minőségének és hatékonyságának javítása, a jelentős egyenlőtlenségek csökkentése
- I.10. A közigazgatás és az állami szolgáltatások korszerűsítése

II. Befektetés a gazdaságba

- II.1. Az innováció, kutatás-fejlesztés ösztönzése és infrastrukturális háttérének megerősítése
- II.2. A technológiai modernizáció előmozdítása
- II.3. A vállalkozások működési és üzleti környezetének javítása, a hálózatosodás elősegítése
- II.4. A dinamikus és interaktív IT-tartalom és -szolgáltatás fejlesztése
- II.5. Az IT alapvető infrastrukturális feltételeinek biztosítása, fejlesztése

III. Befektetés a környezetbe

- III.1. A természeti értékek és erőforrások megőrzése
- III.2. Tiszte települések, biztonságot teremtő környezetvédelem
- III.3. A megelőző, elővigyázatos környezetvédelem és a környezetileg hatékony innováció általános érvényesítése
- III.4. Hazánk nemzetközi elérhetőségének javítása, a logisztikai csatlakozások fejlesztése
- III.5. A regionális és a régiók közötti elérhetőség javítása
- III.6. A helyközi közösségi és a települési közlekedés fejlesztése

Az NFT 2. (ÚMFT – Foglalkoztatás és növekedés 2007-2013) *átfogó célja* „**a foglalkoztatás bővítése és a tartós növekedés elősegítése**”, melyhez kapcsolódó *specifikus célok*:

- a.) az egyén foglalkoztathatóságának javítása és munkaerőpiaci aktivitásának növelése
- b.) a munkaerő-kereslet bővítése, több és jobb munkahely teremtésének ösztönzése (különösen a hátrányos helyzetű térségekben)
- c.) a kereslet és kínálat összhangját biztosító munkaerőpiaci környezet fejlesztése; illetve
- d.) a versenyképesség javítása a tudásgazdaság és az innováció erősítésével, a termelékenység növelésével
- e.) a gazdaság bázisának szélesítése területfejlesztéssel, a tőkebevonási képességek fejlesztésével, piacbővítéssel, a magasabb piaci integráltsági szinthez való kapcsolódással, a korszerű technológiák széles körű elterjesztésével,
- f.) az üzleti környezet fejlesztése az elérhetőség megkönnyítésével, a szabályozási környezet javításával, valamint az állam szolgáltatásainak és működésének hatékonyabbá tételével.

valamint *horizontális politikák*:

- a.) A fenntarthatóság feltételeinek biztosítása (a környezet fenntartható használata, a társadalmi folyamatok fenntarthatósága, a gazdasági folyamatok fenntarthatósága)
- b.) A kohézió erősítése (a területi kohézió erősítése, a társadalmi kohézió erősítése, az esélyegyenlőség biztosítása)

A célokhoz kapcsolódó *tematikus és területi prioritások* rendszere a következő:

1. gazdaságfejlesztés

- 1.1. Az innovatív, tudásalapú gazdaság megteremtése
- 1.2. A kis- és középvállalatok jövedelemtermelő képességének javítása
- 1.3. Az üzleti infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztése
- 1.4. Horizontális fejlesztési területek: Vállalati humán erőforrás fejlesztés; A korszerű infokommunikációs technológiák elterjesztése; A gazdasági versenyképesség kiemelt területi dimenziói

2. közlekedésfejlesztés

- 2.1. Az ország nemzetközi elérhetőségének javítása
- 2.2. Térségi elérhetőség javítása
- 2.3. A városi és agglomerációs közösségi közlekedés fejlesztése
- 2.4. Az áruszállítás-logisztika közlekedési infrastruktúrájának fejlesztése

3. társadalmi megújítás

- 3.1. A foglalkoztathatóság javítása
- 3.2. Az alkalmazkodóképesség javítása
- 3.3. Az oktatási rendszer társadalmi és gazdasági igényekhez való rugalmas alkalmazkodásának erősítése
- 3.4. Az oktatás eredményességének és hatékonyságának növelése, a hozzáférés javítása, az esélyteremtés erősítése
- 3.5. Az oktatási és képzési rendszerek szerepének erősítése az innovációs potenciál fejlesztésében
- 3.6. Társadalmi részvétel és befogadás
- 3.7. A humán infrastruktúra fejlesztése
- 3.8. Az emberi erőforrások fejlesztésének területi dimenziója

4. környezeti és energetikai fejlesztés

- 4.1. Egészséges, tiszta települések
- 4.2. A környezetbiztonság növelése
- 4.3. Vizeink jó kezelése
- 4.4. Természeti értékeink jó kezelése
- 4.5. Környezetbarát energetikai fejlesztések
- 4.6. Fenntartható termelési, fogyasztási szokások ösztönzése
- 4.7. A környezet fejlesztésének kiemelt területi dimenziói

5. területfejlesztés

- 5.1. Együttműködő és versenyképes városhálózat
- 5.2. Megújuló vidék: rurális térségek területileg integrált, fenntartható fejlesztése
- 5.3. Az elmaradott térségek felzárkóztatása
- 5.4. A Balaton, a Duna, valamint a Tisza vidékének fenntartható fejlesztése
- 5.5. Európai területi együttműködés
- 5.6. Az egyes magyarországi régiók fejlesztési irányai (a „konvergencia” célkitűzés alá eső régiók, a „regionális versenyképesség és foglalkoztatás” célkitűzés alá eső régió)

6. államreform

- 6.1. A közigazgatás megújítása
- 6.2. A közszolgáltatások korszerűsítése

Az NFT 2. 15 Operatív Programban foglalta össze a prioritásokhoz kapcsolódó fejlesztési irányokat, melyek sematikus vázlatát a következő.

1. prioritás	– Gazdaságfejlesztési OP
2. prioritás	– Közlekedésfejlesztési OP
3. prioritás	– Emberi Erőforrások Fejlesztése OP
	– Humán Infrastruktúra OP
4. prioritás	– Környezet- és Energiafejlesztési OP
5. prioritás	– a 7 régió OP-jai
	– Európai Területi Együttműködések OPk
6. prioritás	– Közigazgatás Megújítása OP
	– Közszolgáltatások Korszerűsítése OP
Az ÚMFT koordinációja és kommunikációja	– Végrehajtás-támogatási OP

A Dél-Alföldi Régió Területfejlesztési Konceptió (DARTK 2005) célrendszere:

Alapcél: „A régió közös érdekeken alapuló együttműködési hálózatok kialakításával, a természeti értékek és a határmenti helyzetből adódó előnyök tudatos kihasználásával megalapozza a szilárd versenyképes gazdaság alapjait és mindehhez színvonalas életkörülményeket és életlehetőséget biztosít.” (DARTK 5. oldal)

Az alapcél *három stratégiai célrendszer* támasztja alá:

1. A régió versenyképességének
2. Az elmaradott területek felzárkóztatása
3. Fenntartható fejlődés megvalósítása

A tervdokumentumban a célrendszert öt prioritás 22 fejlesztési iránya támasztja alá:

I. A gazdaság versenyképességének javítása és a foglalkoztatás növelése (Befektetés a gazdaságba)

- I.1. A gazdasági szerkezetváltás és dinamizálás feltételeinek támogatása
- I.2. Kis- és középvállalkozások támogatása és üzleti környezetük javítása
- I.3. Szeged Biopolisz növekedési pólus és regionális innovációs pólusok fejlesztése
- I.4. Vonzó feldolgozóipari telephelyi feltételek és üzleti környezet kialakítása

II. A humán erőforrások fejlesztése (Befektetés az emberbe)

- II.1. Az iskolarendszerű képzés, szakképzés összehangolása a munkaerőpiaci igényekkel, az átképzés, munkaerőpiaci képzés fejlesztése regionális szintű egyeztetéssel
- II.2. A gazdasági szereplők és a lakosság folyamatos tájékoztatása az Európai Unió elvárásairól és az általa biztosított fejlesztési lehetőségekről
- II.3. A humán szolgáltatások területi ellátó- és alaphálózatának fejlesztése
- II.4. A helyi közösségek védőháló szerepének (újja-)szervezése, a civil szervezetek támogatása, a helyi és regionális kötődés és szolidaritás erősítése
- II.5. A felsőoktatás célzott és összehangolt fejlesztése

III. Régiószervezés (Fejlesztési mintarégió)

- III.1. „Régiótudat” és régiómarketing formálása, régióépítés
- III.2. A régióon belüli együttműködések ösztönzése – Partnerség és hálózatok kialakítása
- III.3. A Dél-Alföld szerepe a Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégióban
- III.4. A régió nemzetközi szereppel rendelkező centrumainak erősítése a kibővülő Európai Unióban

IV. Életminőség javítása (Befektetés a környezetbe)

- IV.1. Környezetkímélő termelési és fűtési technológiák elterjedésének ösztönzése
- IV.2. Környezetkímélő infrastruktúrák összehangolt térségi fejlesztése
- IV.3. A vízgazdálkodási, vízminőség-, természet-, környezetvédelmi és katasztrófavédelmi együttműködések fenntartása és fejlesztése a határon átnyúló együttműködés révén
- IV.4. A kulturális örökség védelme
- IV.5. A szociális helyzet javítása

V. A régió áramlási tengelyeinek fejlesztése (Akadálytalan mobilitás)

- V.1. A régió nemzetközi és logisztikai szerepköreinek kiépítéséhez szükséges közlekedési és informatikai feltételek megteremtése
- V.2. A régió közlekedéshálózati összeköttetések javítása
- V.3. A vidéki térségek és központjaik közlekedési elérhetőségének javítása
- V.4. Az információs társadalom kiépülésének támogatása

A DAROP (2006), mint az NFT 2. (ÚMFT 2007-2013) 5. prioritás egyik operatív programja került kidolgozásra, természetesen módon illeszkedve a magasabb szintű tervdokumentumok (OFK, ÚMFT) által kitűzött jövőképhez, célstruktúrához és a tervezés során az országos hatáskörű szervek (OTH, NFH, VÁTI STI) által kiadott tervezési segédletekhez (szerkezeti és tartalmi elvárások). Ennek alapján a régió megfogalmazott *jövőképe*: „... **hogya régió váljon a Tudás és Egészség Régiójává az Európai Unió átlagához ütemesen felzárkózó Magyarországon**” (DAROP 33. oldal). „Ehhez kapcsolódóan a Dél-alföldi régió *átfogó célja a fenntartható növekedés biztosítása, a foglalkoztatás bővítése, valamint a területi különbségek kiegyenlítése.*” (DAROP 33. oldal). Így a jövőkép és az átfogó cél logikájából következően *két általános cél* került kijelölésre:

- 1. A régió versenyképességének növelése a növekedés erősítésével és a foglalkoztatás bővítésével, valamint**
- 2. A méltányosság elve mentén a regionális kohézió erősítése a lemaradó kistérségek felzárkóztatásával, a stagnáló kistérségek dinamizálásával.**

„A folyamat eredményeképpen hosszú távon nemcsak azt kell elérni, hogy a Dél-alföldi régió és az ország fejlett régiói közötti fejlettségi szakadék szűküljön, hanem azt is, hogy a régió új fejlődési pályára álljon, melyet a helyben létrehozott tudás generál, miközben a lakosság tágran értelmezett életminősége látványosan javul.” (DAROP 34. oldal).

Specifikus célokként értelmezték a következőket:

- A regionális gazdaság erősítése és versenyképességének növelése, az innováción alapuló gazdasági szerkezetváltás elősegítése;
- A lakosság életkörülményeit meghatározó települési, környezeti állapot javítása a régió kohéziójának erősítése érdekében

A célrendszert öt *prioritástengely* és 19 *fejlesztési prioritás* támasztja alá:

I. Regionális gazdaságfejlesztés

- I.1. Integrált innovatív fejlesztések
- I.2. A regionális gazdasági hálózatok, klaszterek, együttműködések fejlesztése, vállalkozások közös, hálózatos beruházásai
- I.3. Üzleti infrastruktúra, regionális és helyi fejlesztések ösztönzése
- I.4. Üzleti és piacfejlesztési tanácsadás nyújtása, befektetés-ösztönzés

II. Turisztikai célú fejlesztések

- II.1. „Dél-Alföld Spa” egészségturisztikai létesítmények komplex fejlesztése
- II.2. Kulturális és szellemi értékekre épülő turizmus
- II.3. Aktív turizmus
- II.4. Vonzerőkhöz kapcsolódóan a szálláshelyek mennyiségi és minőségi fejlesztése

III. Közlekedési infrastruktúra-fejlesztés

- III.1. A kistérség közötti megközelíthetőségi feltételeit javító infrastrukturális beruházások
- III.2. Közösségi közlekedés korszerűsítése
- III.3. Kistérségi és helyi jelentőségű logisztikai beruházásokhoz kapcsolódó közúti infrastruktúra fejlesztése
- III.4. Kerékpárút-hálózat építése

IV. Humáninfrastruktúra fejlesztések

- IV.1. Egészségügyi ellátás korszerűsítése
- IV.2. Közoktatási intézmények infrastruktúrájának fejlesztése, rekonstrukciója, korszerűsítése
- IV.3. Társadalmi befogadást és részvételt támogató infrastruktúra-fejlesztés
- IV.4. Közintézmények akadálymentesítése

V. Településfejlesztési akciók

- V.1. Integrált, szociális jellegű városrehabilitáció
- V.2. Főutca-típusú akciók, város-, városrész központ revitalizáció
- V.3. Vidékfejlesztési intézkedések

VI. Technikai segítségnyújtás

+ *Horizontális elvek érvényesítése: fenntarthatóság; esélyegyenlőség*

A DAROP intézkedési struktúráját áttekintve látható, hogy a területi és ágazati beavatkozások közötti feladat-elhatárolás folyamata eredményeként olyan struktúra alakult ki, mely bizonyos területeken a kisléptékű, helyi jelentőségű kezdeményezések támogatásával kiegészíti az ágazati OP-k tevékenységét (pl. gazdaságfejlesztés), pontos feladatmegosztással átvesz helyi és térségi jelentőségű fejlesztési feladatokat (pl. közlekedésfejlesztés), vagy teljes egészében tartalmaz az ágazati OP-k által le nem fedett akcióterületeket (turizmus, településfejlesztési akciók). Ilyen formában a DAROP-hoz és az NFT 2.-höz való együttes illeszkedés vizsgálata indokolt Csongrád Megye Területfejlesztési Konceptiója esetében.

Illeszkedés az OFK-hoz

A megye jövőképe illeszkedik az OFK jövőképehez, alapcélja az OFK átfogó céljához, stratégiai céljai az OFK stratégiai céljaihoz. A Konceptióban megfogalmazott prioritások teljes mértékben lefedik az OFK prioritástengelyeit, azzal a különbséggel, hogy az OFK a „befektetés az emberbe” prioritástengelyt sorolta az első helyre, a gazdasági célú beavatkozásokat a másodikra, s a környezetet a harmadikba, míg a Konceptió gazdasági prioritásokkal indít (utóbbi tartalmát tekintve részben az OFK 3. prioritástengelyéhez kapcsolódik), ezt követi az emberierőforrás-gazdálkodás prioritása, s külön súlyt helyezünk a régióépítés problémájára is (ez utóbbi az OFK-ban csak program szinten jelenik meg), míg a környezeti elemek elsősorban az 5. prioritásban koncentrálnak. A programok szintjén – különösen a tartalmi áttekintés nyomán – szinte teljes az egyezés a Konceptió és az OFK programstruktúrája és a programok belső tartalma között.

Illeszkedés a Dél-Alföld Régió Területfejlesztési Konceptiójához (DARTK)

A DARTK alapcélja a Csongrád megyei alapcél tartalmával teljes összhangban van. A két koncepció stratégiai célrendszere harmonikusan illeszkedik egymáshoz, Csongrád Megye Területfejlesztési Konceptiója esetében a lokális sajátosságok beépítése valamelyest gazdagabb és térség-specifikusabb kifejtésnek tekinthető. A két dokumentum fejlesztési prioritás struktúrája alig tér el egymástól: mindkettő a gazdasági versenyképesség problémakört helyezi első helyre, mely a megye és a régió hasonló – megoldandó – problémáit pontosan jelzi. A sorrendben egyetlen érdemi különbség a megyei dokumentumban második helyre sorolt áramlási feltételek javítása a régió fejlesztési tervében csupán az ötödik, jelezve Csongrád megye helyzeti potenciáljának, áramlási csomóponti szerepének fontosságát mind régióon belül, mind hazai, mind európai léptékben. A programok szintjén a gazdaságfejlesztésben a megyei koncepcióban kiemelten kezelt szolgáltatói háttér kapcsán (ez a régióban csak intézkedés szintjén jelenik meg), illetve az élelmiszergazdaság felismert fontosságában jelenik meg. A Csongrád megyei koncepció 2. prioritása három program esetében jelöl ki fontosnak vélt területeket, melyek a régiós dokumentumban csak intézkedési szinten jelennek meg: áramlások, turizmus, energetika. A 3. prioritás intézkedései gyakorlatilag teljes mértékben megfelelnek a regionális koncepció e tárgyú programjainak, a különbség a szemléletben van: míg a régió inkább ágazati elv szerint rendezte el a szükséges beavatkozásokat, Csongrád Megye Területfejlesztési Konceptiójában a területi elv szerint rendezték a tennivalókat. A 4. prioritáson belül a megyei dokumentumban többletként a tanyás térségek speciális problémáinak kezelése jelenik meg program szinten, ez a régiós dokumentumból ilyen szinten hiányzik. Az 5. prioritás – amellet, hogy nagy súlyt helyez a fenntarthatóság érvényesítésére – a DARTK-val összevetve két olyan területen is többet ad, melyek a forrásszerzés szempontjából fontosak lehetnek: területhasználat és talajvédelem, épített környezet fejlesztése és védelme. A regionális tervdokumentum egyetlen olyan programot tartalmaz, melyre a megyei koncepcióban nem fordítottunk kiemelt figyelmet: II.2. – A gazdasági szereplők és a lakosság folyamatos tájékoztatása az Európai Unió elvárásairól és az általa biztosított fejlesztési lehetőségekről, illetve program szint helyett intézkedési szinten

jelenik meg a II.4. – A helyi közösségek védőháló szerepének (újja-)szervezése, a civil szervezetek támogatása, a helyi és regionális kötődés és szolidaritás erősítése.

Illeszkedés az NFT 2. (ÚMFT) és a DAROP struktúrájához

Az NFT 2. átfogó célja és a Konceptió alapcélja teljes mértékben harmonizál, míg a specifikus és stratégiai célok közötti összhang mérsékeltebb. Ez elsősorban annak tudható be, hogy az ÚMFT hat specifikus célja túlzottan részletes, az átfogó cél két elemét külön-külön 3-3 cél támasztja alá, míg Csongrád megye esetében komplex alapcélhoz illeszkednek a szintén komplex stratégiai célok. Az NFT 2. prioritásrendszere megfelel Csongrád megye prioritásstruktúrájának, a különbséget alapvetően az elsőben megjelenő „Államreform” intézkedések prioritás szintű kezelése jelenti, mely lévén a központi kormányzat feladata, a megyei dokumentumból hiányzik. Sajátos elem, hogy az ÚMFT mereven elhatárolta egymástól a területpolitikai beavatkozásokat (5. prioritás) az ágazati elemektől, míg Csongrád megye koncepciója esetében az ágazati célok minden esetben érdemi területfejlesztési elemmel koherens egységben jelennek meg. Az NFT 2. sajátos struktúráját jelzi, hogy a prioritásokat Operatív Programokra tagolták, ebből négy: az 5. prioritásból az Európai Térségi Együttműködések OP; a 6. prioritás két OP-ja, valamint a koordinációt és kommunikációt szolgáló Végrehajtás-támogatási OP meghatározó mértékben a központi szinthez kapcsolódik. Az első négy prioritásba sorolt öt OP teljes mélységében fellelhető a Csongrád megyei prioritások között (kivétel a 4. régióépítéshez kapcsolódó prioritás, mely alapvetően helyi, megyei, regionális jelentőségű ügyekre koncentrált). A részletesebb tematikai bontás kapcsán kiemelhető, hogy az élelmiszergazdaság program szinten megjelenő kezelése Csongrád megye fejlesztési dokumentumában többlet az ÚMFT-hez képest. Hasonlóképpen helyi sajátosságra utal a térségi együttműködések társadalmasítása, a tanyás térségek speciális problémáinak kezelése program szinten való kezelése a Konceptióban. Az ÚMFT-ben a Konceptióhoz képest magasabb szinten jelenik meg: az oktatási képzési rendszerek szerepének erősítése az innovációs potenciál fejlesztésében, a társadalmi részvétel és befogadás, a fenntartható termelési és fogyasztási szokások ösztönzése, illetve a Tisza vidékének fenntartható fejlesztése. Ez nem jelenti azt, hogy a fent említett témák kimaradtak Csongrád Megye Területfejlesztési Konceptiójából, csupán annyit, hogy intézkedési szinten, vagy annak részeként kerülnek elő.

A DAROP, mint az NFT 2. 5. prioritás egyik Operatív Programja a 2007-2013 időszakra az Uniós forráslehívás decentralizált részének súlyponti eleme, ezért fontos a két dokumentum harmonizációjának előzetes vizsgálata, külön az NFT 2. többi elemétől. A jövőképek és az átfogó cél (DAROP), valamint a Csongrád megyei vízió összevetése csaknem teljes tartalmi harmóniát jelez, mutatva, hogy a megye aktív, meghatározó szereplője kíván lenni a regionális fejlődés generálásában, az együttműködések szorosabbra fűzésében. A DAROP két általános célja és Csongrád megye alapcélja között az összhang teljes, a DAROP-ban a méltányosság elvének kihangsúlyozása (és nem minden elemében reális célok kitűzése) jelzi a régió Csongrád megyénél erősebb belső megosztottságát. A specifikus célok a DAROP esetében szűkebbek, mint az általuk alátámasztani kívánt általános célok tematikája, itt jelentkezik elsőként, hogy a DAROP tematikája szűkebb egy területfejlesztési koncepció, vagy fejlesztési stratégia által

lefedett struktúrájánál. Ezzel együtt a két dokumentum specifikus, illetve stratégiai céljai között nem mutatható ki ellentmondás. A DAROP 5+1 (utóbbi a technikai segítségnyújtás) prioritása formai oldalról is, de különösen tartalmi oldalról szűkebb a Csongrád Megye Területfejlesztési Konceptióban leírtakhoz képest. Szembetűnő a turizmus prioritás szintre emelése, melynek oka a szektor ágazati programokból való kikerülése. Új elem a Konceptióhoz képest a Településfejlesztési akciók külön prioritásba rendezése, melyet a városrehabilitációk és revitalizáció, illetve a lakáspolitikáé teljes hanyagolása az ÚMFT-ben indokolt. Rendkívül szűk tematikával jelenik meg a közlekedési infrastruktúra fejlesztése, ez gyakorlatilag a Konceptió 4.4 programjának tartalmával mutat egyezést, illetve a humáninfrastruktúra fejlesztések (szinte csak a 3.3. program elemeit fogja össze). A turizmus fejlesztése a Konceptióban a 2.3. programban jelenik meg döntő mértékben, tematikája érdemben nem tér el a DAROP által megjelölt fő fejlesztési irányoktól. A településfejlesztési akciók részben az 5.5. programban, részben a 4.5. programban jelennek meg, részben – értelmezésünk szerint – nem részei egy területfejlesztési koncepciónak, sokkal inkább egy kistérségi vidékfejlesztési stratégia részét képezik.

**TÉRSÉGI SAJÁTOSSÁGOK: AZ EGYES TÉRSÉGEK ÉRINTETTSÉGE AZ OTK –
CSONGRÁD MEGYE SZEMPONTJÁBÓL RELEVÁNS – TERÜLETI CÉLJAIBAN***

Kistérségek		Országos területi célok 2013-ig	Csongrádi	Hódmezővásárhely	Kistéleki	Makói	Mórahalomi	Szegedi	Szentesi
Fejlesztési pólusok és városhálózati kapcsolatrendszer fejlesztése (IV.2.)									
Külső és belső perifériák, elmaradott térségek felzárkóztatása (IV.3.)									
Országos jelentőségű integrált fejlesztési térségek és tématerületek	Tisza térség fenntartható felzárkóztatása (IV.4.b)								
	A termálvízkincs integrált térségi hasznosítása (IV.4.d)								
	A megújuló energiaforrások részarányának növelése (IV.4.e)								
Határmenti területek együttműködésének erősítése (IV.5)									
Rurális térségek területileg integrált fejlesztési	A természeti táji és a kulturális táji értékben gazdag területek fenntartható fejlesztése (IV.6.a)								
	Tanyás térségek revitalizálása (IV.6.b)								
	Duna–Tisza közti Homokhátság... (IV.6.c)								
	Értékmegőrzés, funkcióváltás és esélyegyenlőség az aprófalvas térségekben (IV.6.d)								
	Nemzeti kisebbségek értékeinek megjelenítése az általuk lakott vidékies térségek fejlesztésében (IV.6.e)								

Jelmagyarázat:

<i>Nem érintett</i>	<i>Az OTK-ban területileg nem kijelölten érintett**</i>	<i>Néhány településével érintett</i>	<i>Kistérségi szinten (vagy kiemelten) érintett</i>

* - Az OTK 100. oldalán levő keresztábra mutatja az egyes térségek érintettségét a fejlesztési ágazati politikákban.

** - Nem volt hozzárendelve térképes melléklet!

TÉRSÉGI SAJÁTOSSÁGOK:

AZ EGYES TÉRSÉGEK ÉRINTETTSÉGE A FEJLESZTÉSI PROGRAMOKBAN

Programok	Kistérségek						
	Csongrádi	Hódmezővásárhelyi	Kistéleki	Makói	Mórahalomi	Szegedi	Szentesi
1.1. A szolgáltatások kiemelt fejlesztése							
1.2. Gazdasági szerkezetváltás – Tudásgazdaság...							
1.3. Az üzleti környezet és a vállalkozói kultúra...							
1.4. Kis- és középvállalatok fejlesztése							
1.5. Az élelmiszergazdaság fejlesztése, az integráció...							
2.1. A gazdasági tényezők szabad áramlásának...							
2.2. Összehangolt, aktív marketing politika							
2.3. A turizmus fejlesztése							
2.4. A közlekedési törzshálózatok fejlesztése...							
2.5. A szállítási és logisztikai szerepkörök erősítése							
2.6. Az információs technológiák társadalmasítása							
2.7. Az energiaellátás fejlesztése							
3.1. A regionális oktatási, egészségügyi és kulturális...							
3.2. A térségi centrumok középfokú ellátó...							
3.3. Az alapellátás települési rendszereinek stabilizálása							
3.4. A foglalkoztatási esélyek javítása az aktív...							
4.1. Integrálódás európai gazdasági-társadalmi...							
4.2. A kistérségi együttműködések fejlesztése, ...							
4.3. A helyi, térségi, megyei jelentőségű közlekedési...							
4.4. A tanyás térségek revitalizálása, fenntartható...							
5.1. Vízgazdálkodás							
5.2. Fenntartható területhasználat, talajvédelem							
5.3. Az ökológiai folyosók fejlesztése és a természeti...							
5.4. Integrált, környezetkímélő infrastruktúrák...							
5.5. Az épített környezet fejlesztése és védelme							

Jelmagyarázat:

<i>Nem érintett</i>	<i>Mérsékeltén érintett</i>	<i>Átlagosan érintett</i>	<i>Kiemelten érintett</i>

A **Csongrádi kistérség** esetében kiemelt érintettséget találtunk „A kistérségi együttműködések fejlesztése és társadalmiasítása” (4.2.), „A helyi, kistérségi és megyei jelentőségű közlekedési összeköttetések fejlesztése” (4.3.), valamint az „Integrált, környezetkímélő infrastruktúrák fejlesztése” (5.4.) programok kapcsán. Ugyanakkor – jelenlegi ismereteink mellett – a kistérség átlagosnál mérsékeltbb szinten kapcsolódhat be a „Gazdasági szerkezetváltás – a tudásgazdaság megteremtése” (1.2.), „A szállítási és logisztikai szerepkörök erősítése” (2.5.), „A tanyás térségek speciális problémáinak kezelése” (4.4.) programokba. Jelenleg nem látunk érdekeltséget „A regionális oktatási, egészségügyi és kulturális szerepkörök erősítése” (3.1.) témakörben.

A **Hódmezővásárhelyi kistérség** kiemelt fejlesztési érintettségét látjuk „A közlekedési törzshálózatok fejlesztése, a nemzetközi összeköttetések javítása” (2.4.), „A kistérségi együttműködések fejlesztése és társadalmiasítása” (4.2.), illetve „A helyi, kistérségi és megyei jelentőségű közlekedési összeköttetések fejlesztése” (4.3.) programok kapcsán. A térségi központ révén mérsékelt érdekeltség mutatható ki „A regionális oktatási, egészségügyi és kulturális szerepkörök erősítése” (3.1.) témakörben is.

A **Kisteleki kistérség** elsőrendű terepe kell, hogy legyen a „Kis- és középvállalatok fejlesztése” (1.4.) programnak, s kiemelten érintett „Az alapellátás települési rendszereinek stabilizálása” (3.3), „A foglalkoztatási esélyek javítása az aktív foglalkoztatáspolitikai kiemelt kezelésével és a képzési-átképzési-továbbképzési rendszer fejlesztésével” (3.4.), s ugyanígy egyik kiemelt terepe „A kistérségi együttműködések fejlesztése és társadalmiasítása” (4.2.), „A helyi, kistérségi és megyei jelentőségű közlekedési összeköttetések fejlesztése” (4.3.), „A tanyás térségek speciális problémáinak kezelése” (4.4.), valamint az „Integrált, környezetkímélő infrastruktúrák fejlesztése” (5.4.) programokban. Kistelek térsége nem érdekelt „A regionális oktatási, egészségügyi és kulturális szerepkörök erősítése” (3.1.) témakörben. Jelenlegi ismereteink mellett mérsékelt érdekeltséget tudunk kimutatni a „Gazdasági szerkezetváltás – a tudásgazdaság megteremtése” (1.2.), „A szállítási és logisztikai szerepkörök erősítése” (2.5.) programok kapcsán, hasonlóan „A térségi centrumok középfokú ellátó intézményeinek, funkcióinak fejlesztése témakörben.

Makó és térsége egyik kiemelt területe „A gazdasági tényezők szabad áramlásának erősítése, gazdasági együttműködések ösztönzése” (2.1.), „A közlekedési törzshálózatok fejlesztése, a nemzetközi összeköttetések javítása” (2.4.), „Az alapellátás települési rendszereinek stabilizálása” (3.3), „A foglalkoztatási esélyek javítása az aktív foglalkoztatáspolitikai kiemelt kezelésével és a képzési-átképzési-továbbképzési rendszer fejlesztésével” (3.4.), s ugyanígy egyik kiemelt terepe „A kistérségi együttműködések fejlesztése és társadalmiasítása” (4.2.), „A helyi, kistérségi és megyei jelentőségű közlekedési összeköttetések fejlesztése” (4.3.) programoknak. Ugyanakkor nem látunk érintettséget „A regionális oktatási, egészségügyi és kulturális szerepkörök erősítése” (3.1.) témakörben. Jelenlegi

ismereteink mellett mérsékelt érdekeltséget tudunk kimutatni a „Gazdasági szerkezetváltás – a tudásgazdaság megteremtése” (1.2.), valamint „A tanyás térségek speciális problémáinak kezelése” (4.4.) programok esetében.

A **Mórahalmi kistérség** elsőrendű terepe kell, hogy legyen a „Kis- és középvállalatok fejlesztése” (1.4.) programnak, s kiemelten érintett „A gazdasági tényezők szabad áramlásának erősítése, gazdasági együttműködések ösztönzése” (2.1.), „Az alapellátás települési rendszereinek stabilizálása” (3.3), „A foglalkoztatási esélyek javítása az aktív foglalkoztatáspolitikai kiemelt kezelésével és a képzési-átképzési-továbbképzési rendszer fejlesztésével” (3.4.), s ugyanígy egyik kiemelt terepe „A kistérségi együttműködések fejlesztése és társadalmisítása” (4.2.), „A helyi, kistérségi és megyei jelentőségű közlekedési összeköttetések fejlesztése” (4.3.), „A tanyás térségek speciális problémáinak kezelése” (4.4.), valamint az „Integrált, környezetkímélő infrastruktúrák fejlesztése” (5.4.) programokban. Ugyanakkor nem látunk érintettséget „A regionális oktatási, egészségügyi és kulturális szerepkörök erősítése” (3.1.) témakörben. Jelenlegi ismereteink mellett mérsékelt érdekeltséget tudunk kimutatni a „Gazdasági szerkezetváltás – a tudásgazdaság megteremtése” (1.2.), „A tanyás térségek speciális problémáinak kezelése” (4.4.), valamint „Az ökológiai hálózatok fejlesztése és a természeti értékek védelme” programok esetében.

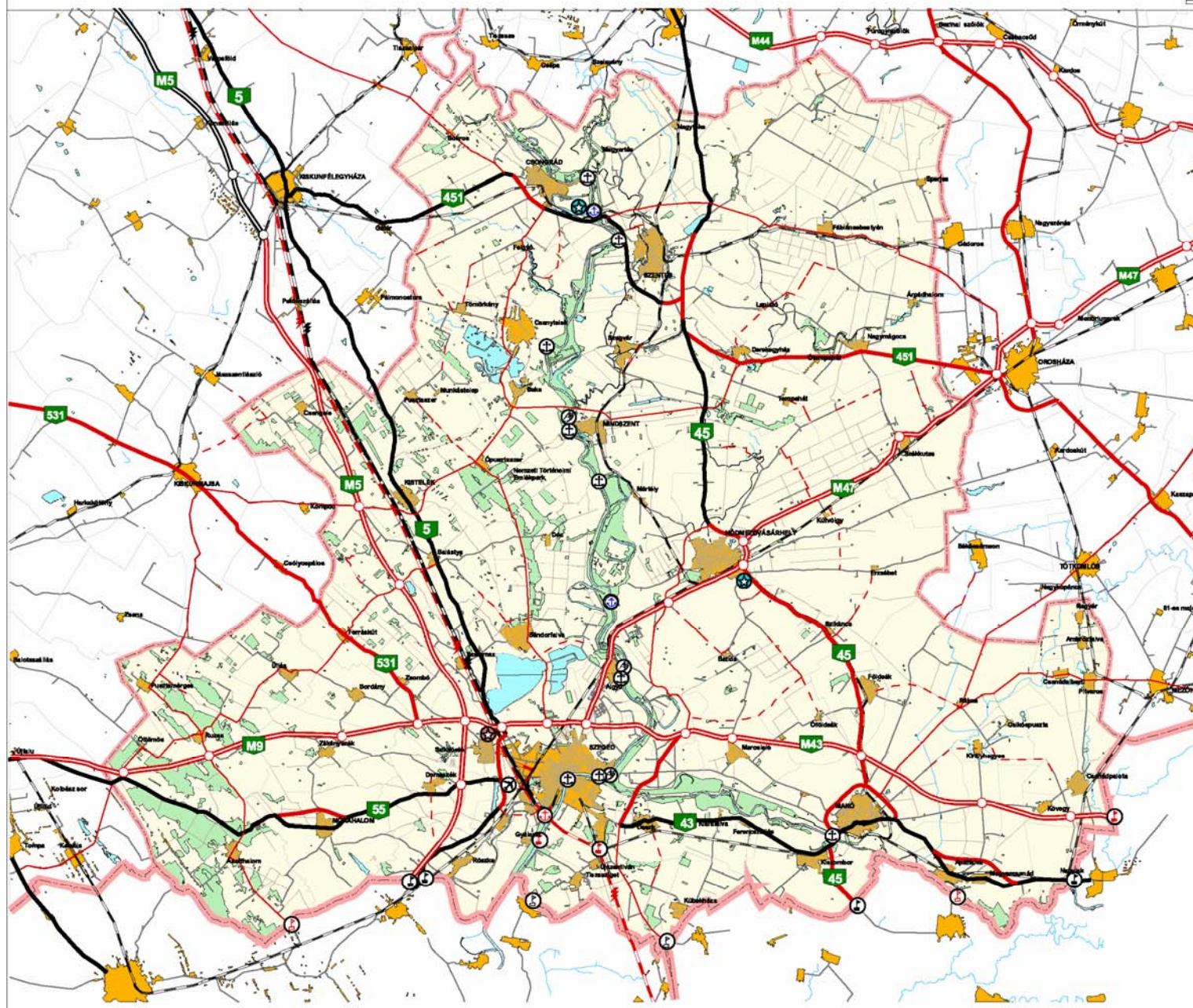
A **Szegedi kistérség** elsőrendű terepe kell, hogy legyen a „Gazdasági szerkezetváltás – a tudásgazdaság megteremtése” (1.2.) programnak, elsősorban a megyeszékhely révén. Kiemelt érdekeltséget látunk „A gazdasági tényezők szabad áramlásának erősítése, gazdasági együttműködések ösztönzése” (2.1.), „A közlekedési törzshálózatok fejlesztése, a nemzetközi összeköttetések javítása” (2.4.), „A szállítási és logisztikai szerepkörök erősítése” (2.5.), „Az energiaellátás fejlesztése” (2.7.), „A regionális oktatási, egészségügyi és kulturális szerepkörök erősítése” (3.1.) témakörben, valamint „A kistérségi együttműködések fejlesztése és társadalmisítása” (4.2.), „A helyi, kistérségi és megyei jelentőségű közlekedési összeköttetések fejlesztése” (4.3.) programok esetében. Ezzel szemben átlagost el nem érő érdekeltséget tudunk jelezni „A foglalkoztatási esélyek javítása az aktív foglalkoztatáspolitikai kiemelt kezelésével és a képzési-átképzési-továbbképzési rendszer fejlesztésével” (3.4.), s ugyanígy „A tanyás térségek speciális problémáinak kezelése” (4.4.) programoknál.

A **Szentesi kistérség** kiemelt érdekeltségét látjuk, „Az energiaellátás fejlesztése” (2.7.), „A kistérségi együttműködések fejlesztése és társadalmisítása” (4.2.), „A helyi, kistérségi és megyei jelentőségű közlekedési összeköttetések fejlesztése” (4.3.) programok esetében. Ugyanakkor mérsékelt érintettség mutatható ki „A regionális oktatási, egészségügyi és kulturális szerepkörök erősítése” (3.1.) témakörben, illetve „A tanyás térségek speciális problémáinak kezelése” (4.4.) programoknál.

Közlekedési hálózatok és építményeik

10 0 10 20 km

M = 1: 350 000

Jelmagyarázat:

Meglévő	Tervezett	
		Gyorsforgalmi út
		Főút
		Térségi jelentőségű mellékút
		Egyéb mellékút
		Gyorsforgalmi út csomópontja
		Nemzetközi törzshálózati vasúti fővonal
		Egyéb vasúti fővonal
		Kétvágányú vasútvonal
		Vasúti mellékvonal
		Villamosított vasútvonal
		Országos jelentőségű kikötő
		Térségi jelentőségű kikötő
		Hajóállomás és kishajó kikötő
		Komp
		Főúti, vasúti és vízüti határátkelő
		Térségi jelentőségű határátkelő
		Országos jelentőségű logisztikai központ
		Térségi jelentőségű logisztikai központ
		Kereskedelmi (nemzetközi) repülőtérre fejleszthető repülőtér
		Közgazgatási határ
		Település beépített területe
		Vízfelszín
		Erdő

Forrás: Csongrád Megye Területrendezési Terve, 2005

Mellékúthálózat fejlesztések Csongrád megyében

Térségi jelentőségű mellékutak:

- Kecskemét – Tiszaalpár – Csongrád – Szeged;
- Derekegyház – Mindszent – Tisza-híd – Kistelek – M5 csomópont – Kiskunmajsa;
- 47. sz. főút Hódmezővásárhely – 43. sz. főút Szeged keleti elkerülő;
- Deszk – Kübekháza;
- Balástya – M5 csomópont – Üllés – Öttömös – Tompa;
- Makó 43. sz. főút északi elkerülő – Makó – Rákos – Pitvaros – Mezőhegyes – Battonya;
- Makó-Rákos – Tótkomlós – Békéscsaba;
- Csongrádi híd – Fábiánsebestyén – Nagyszénás;
- Kiskunmajsa – Pusztamérges – Ruzsa – M9 csomópont – Ásotthalom;
- Kiskunhalas – 531. sz. főút, Szeged-Kiskundorozsma;
- Mórahalom – Bordány – Szatymaz – Sándorfalva – Algyő;
- Csongrád – Tiszakürt;
- Tiszasziget – Deszk;
- Kübekháza – Klárafalva;
- Tótkomlós – Csanádpalota – Kövegy – Makó;
- Nagylak – Tótkomlós – Békéssámsón – Székkutas – Nagymágocs – Nagytőke – Csongrád;
- Szentes – Szarvas.

Kiépítendő mellékutak, illetve mellékút-szakaszok:

- Pusztaszer – Ópusztaszer kapcsolat a 4519. j. összekötőút meghosszabbításaként,
- Tömörkény – Felgyő kapcsolat a 45119. j. bk. út folytatásában,
- Tömörkény – Gátér kapcsolat a 4518. j. út befejezéseként,
- Tömörkény – Csongrád kapcsolat a 4517. j. ök. út hiányzó szakasza,
- Hódmezővásárhely – Nagymágocs kapcsolat a 4405. j. és a 44116. j. utak között,
- Hódmezővásárhely, Bodzási út meghosszabbítása a térségi jelentőségű kikötőhöz,
- Derekegyház-Tompahát – Rárósi út, a 44115. j. út meghosszabbítása,
- Derekegyház-Tompahát – 44116. j. út összekötése,
- Székkutas – 4406. j. ök. út Nagymágocs kapcsolat,
- Szegvár mellett a 4521. j. út elkerülő szakasza,
- Makó – Királyhegyes, a 4424. j. út befejező szakasza,
- Királyhegyes – Csanádpalota,
- Makó-Rákos – Földeák kapcsolat hiányzó része 4432. j. és a 4422. j. utak között,
- Hódmezővásárhely-Szikáncs – Hódmezővásárhely-Erzsébet, 4415. j. – 4421. j. utak között,
- Hódmezővásárhely-Szikáncs – 4422. j. ök. út kapcsolata,
- Hódmezővásárhely-Kútvölgy – 44116. j. ök. út kapcsolata,
- 4421.j.ök.út – Hódmezővásárhely-Kútvölgy kapcsolata,
- Derekegyház – Szentes-Lapistó kapcsolat,
- Szentes-Lapistó – 4449. j. út kapcsolat,
- 45. sz. főút – 44116. j. út közötti kapcsolat,
- Hódmezővásárhely-Batida – 47. sz. főút kapcsolata,

- Óföldsék – 44122. j. bekötőút kapcsolata Hódmezővásárhely irányába,
- Óföldsék – 45. sz. főút déli irányban,
- Domaszék és Röske között a 43302. j. bekötőút meghosszabbítása,
- Balástya – Sándorfalva kapcsolata a 4524. j. és a 4519. jelű utak között,
- Királyhegyes-Csikópuszta – 4432. j. ök. és a 4423. j. ök. utak csomópontja,
- Zákányszék – Domaszék,
- Királyhegyes – Pitvaros,
- 4446. j. ök. út Gádoros mellett,
- Eperjes – Kondoros,
- Deszk – Kübekháza,
- Pusztamérges mellett az 5429. j. ök. út és az 5433. j. ök. út kapcsolata,
- Balástya mellett az 54 21. j. ök. út és az 5422. j. ök. út kapcsolata,
- Felgyő mellett, a 4519. j. ök. út és a 451. j. főút kapcsolata,
- 44105. j. bk. út és a 4401. j. ök. út kapcsolata,
- Fábiansebestyén mellett a 4403. j. ök. út és a 4642. j. ök. út kapcsolata,
- Makó 43. sz. főút északi elkerülő – Óföldsék 4416. j. ök. út kapcsolata.

Forrás: Csongrád Megye Területrendezési Terve, 2005